

ЯК СПВОРИТИ ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР. ПОКРОКОВА ІНСПРУКЦІЯ

Посібник для місцевої влади та громадськості

Автори посібника:

Анастасія Гулевата – консультантка зі створення громадських просторів Програми USAID DOBRE, архітекторка, урбаністка

Софія Поліщук – консультантка зі створення громадських просторів Програми USAID DOBRE, урбаністка, дизайнерка

Загальна редакція:

Віталій Юрків – експерт з місцевого економічного розвитку Програми DOBRE

Коректура й редагування:

Мар'яна Добоні

Дизайн:

Софія Поліщук

Ілюстрації:

Ілюстрації до розділів згенеровані нейромережею [DALL·E 2](#)

Шрифти:

«NAMU», Дмитро Растворцев
«Mariupol», Андрій Шевченко

ПРО ПРОГРАМУ USAID DOBRE

Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) – це дев'ятирічна програма, що виконується Глобал Ком'юнітіз (Global Communities) та фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Програма DOBRE тісно співпрацює зі 100 територіальними громадами (ТГ) у десяти областях України, щоб допомогти їм реалізувати переваги та справитися із викликами, які приносить децентралізація. Програма DOBRE надає технічну та матеріальну підтримку ТГ задля допомоги їм здійснювати урядування відкрито та підзвітно; відповідати на потреби громадян; підтримувати активну залученість громадян до прийняття рішень та вироблення політик. Підтримка з боку Програми DOBRE враховує низку секторів: стратегічне планування; просторове планування; фінансове управління; надання муніципальних послуг; місцевий економічний розвиток; зміцнення спроможності органів місцевого самоврядування; практики доброго урядування; а також гендерно орієнтовані та молодіжні політики.

Упродовж 2022–2025 років Програма DOBRE співпрацюватиме напряму із щонайменше 60 ТГ України, аби допомогти їм подолати наслідки війни, відновити та відбудувати, і продовжувати їхню траєкторію позитивного та сталого розвитку. Партнерами Глобал Ком'юнітіз у консорціумі виконавців Програми DOBRE є Український кризовий медіа-центр (УКМЦ), Фонд розвитку місцевої демократії ім. Єжи Регульського (FSLD/FRDL), та Малопольська школа публічної адміністрації при Краківському університеті економіки (MSAP/UEK), Польща.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
ЩО ТАКЕ ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР	8
ТИПИ ГРОМАДСЬКИХ ЗОН	8
ОЗНАКИ УСПІШНОГО ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ	9
ВАЖЛИВІСТЬ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ	11
КОНЦЕПЦІЯ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ ЯК ЕКОСИСТЕМИ МІСТІА	15
РОЗУМІННЯ ЕКОСИСТЕМИ	15
ФОРМИ ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ ЯК СИСТЕМИ	15
МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ ЯК ЕКОСИСТЕМИ	16
ЗМІШАНІ СПОСОБИ ВИКОРИСТАННЯ	18
ДИНАМІЧНІ ГРОМАДСЬКІ ПРОСТОРИ	18
ФУНКЦІ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ	23
СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	24
МІЖНАРОДНІ КЕЙСИ	26
УКРАЇНСЬКІ КЕЙСИ	27
РОЗРОБКА ПРОЄКТУ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ	33
ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН	34
ЗАЛУЧЕННЯ	34
ПРИНЦИПИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ	34
ВИДИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ	36
ІНСТРУМЕНТИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ	37
ЕТАПИ ПРОЄКТУВАННЯ	40
ОСНОВНІ ЕТАПИ РОБОТИ НАД ПРОЄКТОМ	40
КОНТРОЛЬ	41
ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ	42
ПЕРЕДПРОЄКТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	42
ІНСТРУМЕНТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	43
КОНЦЕПТИ	47
ГІПОТЕЗИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ	47
СЦЕНАРІЇ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ	47
ВІЗІЯ	48
СТРАТЕГІЯ	49

ПРОЄКТИ І СУПРОВІД.....	50
ПРОЄКТНО-КОШТОРИСНА ДОКУМЕНТАЦІЯ.....	50
СУПРОВІД.....	51
РЕАЛІЗАЦІЯ.....	52
НЮАНСИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	52
ДОРОЖНЯ КАРТА.....	53
ДОКУМЕНТ ERC.....	53
ЕКСПЛУАТАЦІЯ.....	54
ВИДИ РЕМОНТІВ.....	55
ІНКЛЮЗИВНІСТЬ	57
СПОСОБИ ДОСЯГНЕННЯ.....	57
НАЙЧАСТІШІ ПРОБЛЕМНІ ТОЧКИ.....	57
СВІТОВІ ПРАКТИКИ	60
СТАЛИЙ РОЗВИТОК.....	65
ЩО ТАКЕ СТАЛИЙ РОЗВИТОК.....	65
СКЛАДОВІ: ЕКОНОМІКА, ЕКОЛОГІЯ, СОЦІУМ	65
ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ СТАЛИЙ РОЗВИТОК	66
ПРИКЛАДИ	67
ЕКОЛОГІЯ.....	69
ЕКОЛОГІЯ ЯК КОМПОНЕНТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	69
ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ПРИРОДИ.....	69
ВОДА В МІСТІ	71
БІОРІЗНОМАНІТТЯ.....	73
ЯК ПРАВИЛЬНО ОБЛАШТОВУВАТИ ЗЕЛЕНІ ЗОНИ.....	75
ПОРАДИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	77
ШЛЯХИ УБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ ЗОН:.....	77
ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД. ІЗРАЇЛЬ	77
УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	78
МАТЕРІАЛИ ТА ПРИНЦИПИ БУДІВНИЦТВА	79
МОДУЛЬНІ МІСТЕЧКА	80
РОБОТА З РУЙНУВАННЯМИ.....	81
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	108

ВСТУП

Мета цього посібника – структурувати процес розробки громадського простору, зібрати всесторонні рекомендації щодо планування громадських просторів за світовими стандартами якості, узагальнити досвід Програми USAID DOBRE з консультування в межах місцевого економічного розвитку в єдиний каталог архітектурних проєктів серед громад-партнерів програми, а також переосмислити створення громадських просторів в умовах війни.

Посібник буде корисним для представників місцевої влади, громадських організацій, архітекторів, активних жителів територіальних громад і підприємців, які зацікавлені в активації міського середовища, розробці й успішному втіленні проєктів зі створення, реконструкції та благоустрою громадських просторів.

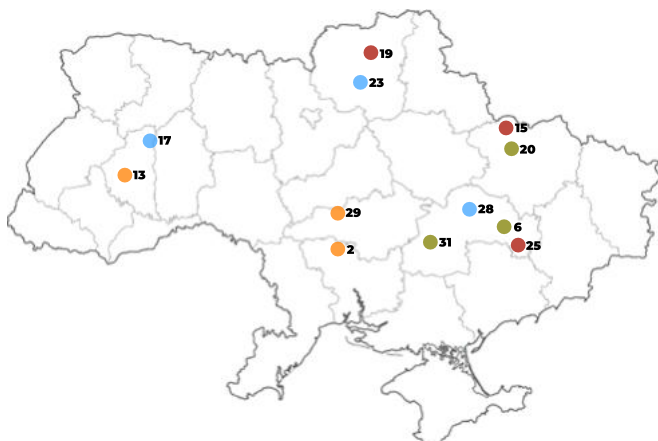
Посібник складається з кількох частин:

1. Світові напрацювання у сфері громадських просторів.
2. Поетапна карта розробки проєкту громадського простору – від ініціативи до експлуатації.
3. Каталог архітектурних концепцій, підготовлений фахівцями Програми USAID DOBRE, консультантами зі створення громадських просторів (архітекторами, аналітиками, дизайнерами, урбаністами) і представниками громад.

[Проекти з розробки громадського простору Програми DOBRE, розглянуті в цьому посібнику](#)

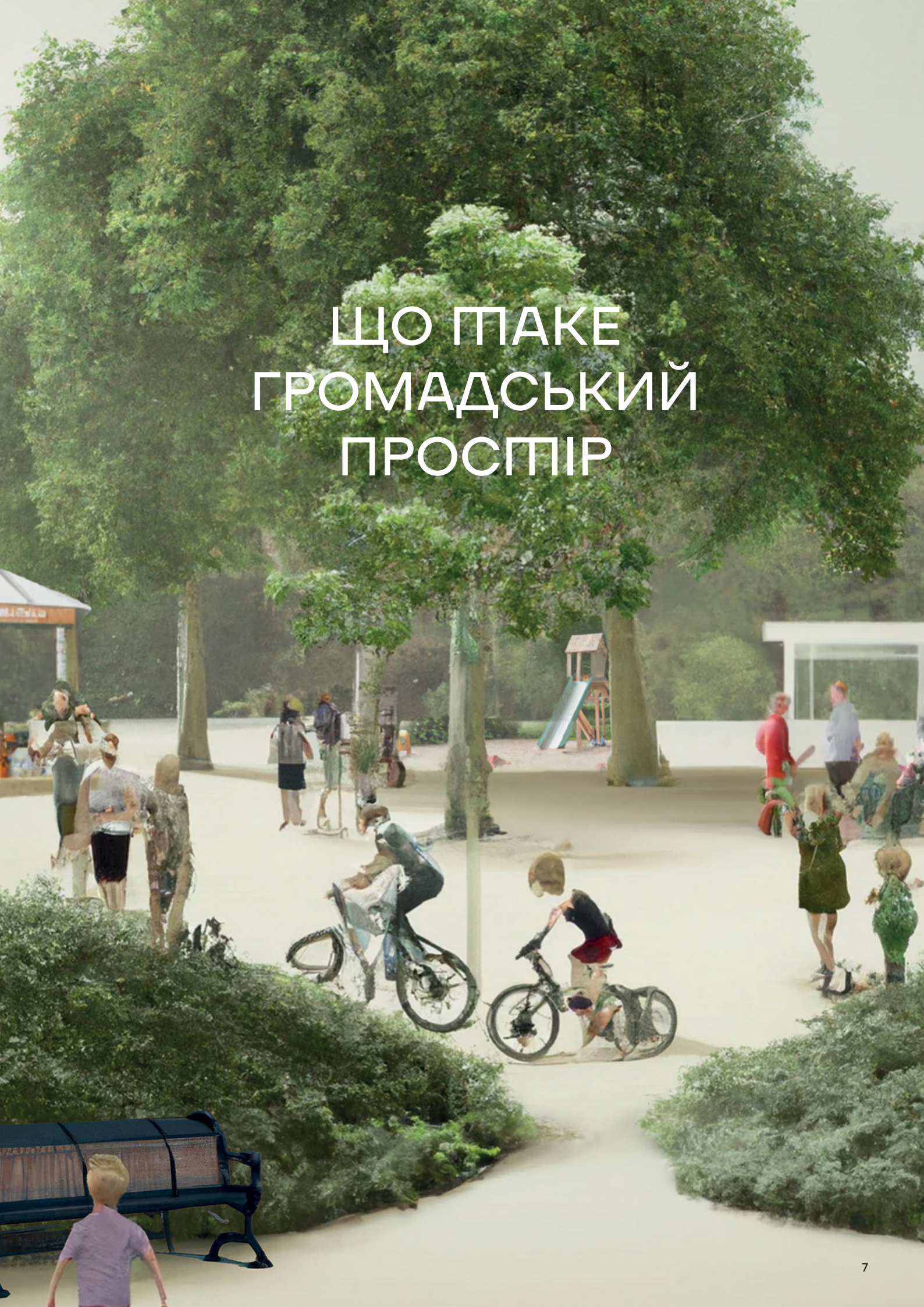
[Локації всіх 39 проєктів, розроблених за допомогою Програми DOBRE](#)

- водні об'єкти
- зелені об'єкти
- простори для торгівлі
- міські об'єкти

1. Апостолове, Дніпропетровська обл.
2. Арбузинка, Миколаївська обл.
3. Баштанка, Миколаївська обл.
4. Борщів, Тернопільська обл.
5. Бузьке, Миколаївська обл.
6. Васильківка, Дніпропетровська обл.
7. Великі Копані, Херсонська обл.
8. Вижниця, Чернівецька обл.
9. Вознесенськ, Миколаївська обл.
10. Гуляйполе, Запорізька обл.
11. Зборів, Тернопільська обл.
12. Зеленодольськ, Дніпропетровська обл.
13. Золотники, Тернопільська обл.
14. Золотопотіцьк, Тернопільська обл.
15. Золочів, Харківська обл.
16. Кам'яний Міст, Миколаївська обл.
17. Ланівці, Тернопільська обл.
18. Мала Виска, Кіровоградська обл.
19. Мена, Чернігівська обл.
20. Мерефа, Харківська обл.
21. Мостове, Миколаївська обл.
22. Новоселиця, Чернівецька обл.
23. Ніжин, Чернігівська обл.
24. Печеніжин, Івано-Франківська обл.
25. Покровське, Дніпропетровська обл.
26. Прибужани, Миколаївська обл.
27. Підволочиськ, Тернопільська обл.
28. Слобожанське, Дніпропетровська обл.
29. Смоліне, Кіровоградська обл.
30. Сосниця, Чернігівська обл.
31. Софіївка, Дніпропетровська обл.
32. Старий Салтів, Харківська обл.
33. Тербовля, Тернопільська обл.
34. Хоростків, Тернопільська обл.
35. Хотин, Чернівецька обл.
36. Червоний Маяк, Херсонська обл.

ЩО ТАКЕ ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР

ЩО ТАКЕ ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР

Громадський простір – це частина території, яка може вільно використовуватися кожним / кожною без комерційної основи. Кожен громадський простір має власний набір просторових, соціальних, історичних, економічних та інших характеристик. Громадський простір, простіше кажучи, – це доступне місце, пристосоване для користування людьми.

Зазвичай ми сприймаємо місто або село через його окремі складові, які бачимо в конкретний момент перед собою, – мікрорайони, окремі вулиці, парки, площі тощо. Громадські простори переважно сприймаються як окремі самостійні одиниці. Поширена хибна думка, що проблеми, пов'язані з простором, – локальні і такі, які можна розв'язати звичайним благоустроєм. Однак, якщо подивитися на таке місце «зверху», включно з оточенням і контекстом, відкривається неочікуваний новий потенціал, а громадський простір набуває стратегічного значення для громади (Поліщук, 2021).

У містобудівному вимірі громадські простори – це пішохідні вулиці, площі, бульвари, набережні, що сформувалися під впливом історичних, культурних, соціальних та економічних чинників. У соціальному вимірі перелічені об'єкти є територією, загальнодоступною для користування. Громадський простір як простір соціальної активності можна трактувати як флагман у реагуванні на соціально-економічні зміни. Полівимірність використання громадського простору як території комунікування, репрезентації та комерції відображає соціально-економічну та політичну модель суспільства (Соснова, 2021, с. 1).

ТИПИ ГРОМАДСЬКИХ ЗОН

<u>Парк</u>	Самостійний архітектурно-організаційний комплекс площею понад 2 га, призначений для короткочасного відпочинку населення. Поділяються залежно від характеру призначення і типу власності на дендрологічні, етнографічні парки-музеї, історичні, парки культури і відпочинку, районні, спортивні, дитячі, історичні, національні, меморіальні, виставкові, зоологічні, аерофітотерапії тощо. Парк є зеленою зоною, що забезпечує функцію відпочинку, рекреації, спорту та слугує майданчиком для спілкування мешканців.
<u>Сквер</u>	Упорядкована й озеленена ділянка площею від 0,02 га до 2,0 га. Сквери призначені для короткочасного відпочинку населення та є елементом архітектурно-художнього оформлення населених місць. Це зелений простір для відносно нетривалого перебування в ньому. Як правило, містить меншу кількість функцій, аніж парк, і частіше трапляється в містах.
<u>Озеро</u>	Замкнений водний об'єкт, до якого має доступ громада. Зазвичай функція озера пов'язана з відпочинком людей на природі, сезонними та спортивними активностями.
<u>Набережна</u>	Лінійна або кільцева ділянка вздовж води. Будь-які заходи з облаштування таких ділянок біля водних об'єктів підпадають під дію ДБН Б.2.2-5:2011. Цей документ вказує, що в межах населених пунктів систему водойм складають природні акваторії (річки, озера, ставки) і штучні акваторії (водосховища, канали, відкриті басейни). Для користувачів доступ до води – один з дієвих методів психологічного та фізичного відновлення.
<u>Ринок</u>	Відведений простір, до якого мають вільний доступ мешканці населеного пункту та в якому відбуваються операції купівлі-продажу. Розміщується в спеціально відведеному місці та функціонує за визначеними правилами (годинидами та днями роботи). Часто в громадах виникають стихійні тимчасові ринки в субрайонах або місцях, де відбувалася торгівля від давніх часів.
<u>Площа</u>	Це відкрите місце для зібрання людей з рівним доступом до нього, а також необхідними умовами та інфраструктурою, що стимулює поширення громадської

думки. За функціональним призначенням майдани та площі поділяються на головні площі, площі перед значущими громадськими спорудами (виставками, парками, торговельними центрами, стадіонами, палацами спорту, театрами), транспортні площі, вокзальні площі, багатофункціональні площі, ринкові площі, передзаводські площі (Поліщук, 2021).

Вулиця

Вулиця – ділянка населеного пункту, що обмежується геодезично фіксованою межею – червоною лінією. Вона призначена для руху транспортних засобів і пішоходів з усіма розташованими на ній спорудами та об'єктами. Вулиці займають велику частку міського простору, це – артерії міста. Щільність вулично-дорожньої мережі свідчить про масштаб міста та є одним з основних чинників при міському плануванні. Окремо варто згадати парклети як частини вулиці, продовження тротуару, які забезпечують більше простору й зручності для знайомства, спілкування і відпочинку людей, користувачів вулиці. Парклет – багатофункціональний простір з лавами, кріслами, столами, озелененням на місцях вуличних автопаркувань, які перетворюють простір для автомобілів у простір для людей (Парклет, б. д.).

ОЗНАКИ УСПІШНОГО ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТІРУ

Хороший громадський простір повинен створювати принаймні десять можливостей. Ідеться про те, що люди можуть тут робити, і десять причин, щоб перебувати в цьому просторі. Без цих десяти речей місця стають транзитними або зовсім безлюдними. Користувачам не хочеться там зупинитися або залишитися, адже їх там нічого не приваблює. Принципи якісного простору «Сила 10»:

Різноманітність використання

Мікс функцій. Різноманітність житлових, офісних і комерційних просторів приваблює людей і робить середовище більш цікавим і дружнім. Також різні можливості використання сприяють безпеці просторів: перебування більшої кількості людей на вулиці допомагає запобігати злочинам. Для максимального ефекту це різноманіття повинно охоплювати всю добу.

Активні фасади

Зв'язок між будівлею, тротуаром і вулицею сприяє безпеці й привабливості міського середовища. Більш цікаві візуально вулиці частіше використовуються людьми. Окрім того, цей зв'язок впливає на сприйняття людьми міста. Саме вулиці та тротуари є показником того, як сприймається і використовується громадський простір.

Міська життєздатність:

Як людський агрегатор, громадський простір впливає на соціальну складову. Доступні вулиці, площі, парки, тротуари, велосипедні доріжки та елементи благоустрою стимулюють взаємодію людей і навколишнього середовища, генерують використання простору та збільшують жвавість міста. Окрім зосередження уваги на центральних міських районах, надзвичайно важливо враховувати й периферію, гарантувати якісні громадські простори для населення, яке не проживає в центрі міста.

Людський масштаб

Люди, як правило, пересуваються швидше, коли проходять порожні або неактивні райони, на відміну від повільнішого і спокійнішого темпу прогулянки в більш активному середовищі. Людський масштаб об'єктів позитивно впливає на сприйняття людьми простору: вони почуваються комфортно та вважають, що їхні потреби та інтереси були враховані в процесі планування цього простору.

Освітлення

Освітлення полегшує перебування в громадських місцях у темний час доби, створює необхідні умови для безпечного руху. Правильно підібране освітлення може кардинально змінити сприйняття простору, створити необхідну атмосферу та вплинути на емоційний стан людини.

Стимулювання місцевої економіки

Розвиток громадських просторів не тільки приносить користь людям, пропонуючи живі місця, а й потенційно стимулює місцеву економіку. Безпечно та привабливі умови сприяють створенню різних активностей і дозвілля, місць прогулянок та їзди на велосипеді, забезпечують легкий доступ до місцевої торгівлі тощо.

Місцева ідентичність

Малі підприємства, ключові місця, специфіка забудови, характер і контекст району чи кварталу мають значні довгострокові наслідки в розвитку, а також творять ідентичність місця. При плануванні громадського простору необхідно враховувати соціальну динаміку та культурні особливості району з метою створення міцних і гармонійних відносин між людьми та місцем.

Повні вулиці

Скрізь, де це можливо, варто подумати про дотримання принципів «повних вулиць» і «просторів спільного використання». Така концепція визначає вулиці, призначені для забезпечення безпечного руху всіх користувачів – пішоходів, велосипедистів, водіїв і пасажирів громадського транспорту. Елементи, які можуть скласти повну вулицю, – тротуари в хорошому стані, інфраструктура для велосипедів, елементи благоустрою тощо.

Зелені райони

Окрім сприяння якості повітря та зниженню температури влітку, рослинність покращує простір міста загалом, залучаючи людей до проведення часу на свіжому повітрі. Оскільки міста стають усе більш щільними, доступ до зелених просторів стане ще важливішим. Окрім того, дерева, рослини та клумби є стратегічними для міського дренажу та збереження біорізноманіття.

Соціальна участь

Залучення жителів до проектування та управління міськими громадськими просторами відіграє важливе значення для підтримки якості цих просторів. Громадські простори мають різне використання і значення в кожному районі та місті. Участь мешканців гарантує, що характер і використання публічного простору задовольняють потреби громади. Якщо простір не відображає вимоги та бажання населення, він не буде використовуватися і тим паче підтримуватися. Соціальна участь є центральним елементом для створення якісних громадських просторів (Pacheco, 2017).

Якщо ж до загальносвітових тенденцій додати реальний багаторічний досвід роботи Програми DOBRE з громадськими просторами в Україні, ознаки якісного простору можна розгледіти навіть у звичних локаціях малих громад.

«Успішні громадські простори повинні мати, наприклад, безкоштовний доступ до чистої питної води (питний фонтан у теплі пори року), а також доступ до чистої громадської вбиральні в денні години доби.

Щодо транспорту, то громадські простори повинні вміщувати достатню кількість паркомісць для автомобілів. Це відкритий простір без паркану, який також можна трансформувати під виїзну торгівлю під час ярмаркових днів. У такому просторі є місця, де можна тимчасово розмістити атракціони та інші послуги від бізнесів під час громадських святкувань чи інших заходів.

Не забуваймо і про якісні місця для паркування велосипедів та, можливо, станцію самообслуговування великів. Доріжки не мають бути всі бетоновані чи з бруківки, деяка частина мережі може вимощуватися з відсіву або інших безпечних відходів виробництва будівельної галузі. Вони мають за можливості (та наявності) надавати доступ до прогулянок / пробіжок біля водойми, спостереження за птахами, місця для рибалок.

Один з дуже важливих прикладів хорошого громадського простору – доступні товари від місцевих підприємців поблизу (2–3 хвилини пішки). Якісні простори облаштовані місцями для користувачів з домашніми тваринами. А ще громадський сад (або город), за яким доглядають, наприклад, учні місцевої школи, або/та клумба з рослинами (наприклад, квітами), яку створили КП ОМС, а догляд на себе взяли представники місцевого бізнесу чи іншої організації з приватного або громадського сектору. На такій клумбі має бути відповідна табличка з логотипом організації-спонсора і зі словами вдячності».

Віталій Юрків, експерт з місцевого економічного розвитку Програми DOBRE

ВАЖЛИВІСТЬ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

Серед споруд міста існує мережа простору, яка будує та зміцнює зв'язки на різних рівнях. Громадські простори заповнюють міські прогалини життям і безпосередньо пов'язані з творенням того, чим є місто.

«Коли ми говоримо про вулиці та інші громадські простори міста, ми насправді говоримо про власну ідентичність міста. Саме в цих проявах виявляються людські взаємозв'язки та стосунки, різноманітність використання і призначення кожного місця, а також конфлікти та протиріччя суспільства», — зазначає Лара Качія, спеціалістка з міського розвитку в WRI Brasil Cidades Sustentaveis, у своїй дисертації «Urban mobility».

Публічні простори формують громадські зв'язки в місті. Вони є середовищем для зустрічей, взаємодії та обміну ідеями, які впливають на якість міського середовища загалом. Хоч кафе, бари та книжкові магазини і не вважаються громадськими просторами, їхній вплив має аналогічний ефект. Громадські простори також корисні для здоров'я населення як фізично, так і психічно, адже люди відчують себе краще, перебуваючи в якісних громадських місцях, і, як правило, поводять себе там більш активно.

Можна мислити ще глибше й пов'язати наявність та планування громадських просторів з розвитком демократичних цінностей. Культура місця, її структура та соціальна ієрархія є відображенням способу, за яким загальні простори плануються, контролюються та використовуються. Що більш жваві, різноманітні та активні публічні простори, то більш рівноправним і демократичним стає суспільство. Це твердження лежить в основі самого визначення громадського простору — відкритого, доступного та демократичного середовища (Pacheco, 2017).

НОВОСЕЛИЦЯ, ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛ., 2021

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE АНАСТАСІЯ ГУЛЕВАПА, СОФІЯ ПОЛІЩУК

ЗАВДАННЯ

1. Об'єднати в єдину концепцію різні типології та стилістики наявних елементів, раціонально наповнити простір відповідно до потреб громади, максимально використати потенціал місця, зберігши при цьому природу парку.
2. Врахувати поточні проекти, які плануються та реалізуються на території.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

Парк у центральній частині м. Новоселиця має вдале розташування, чудове транспортне сполучення, цікаві об'єкти та природний фонд. Частина парку прилягає до спортивних закладів – клубу дзюдо, стадіону, кортів. Інша оточена озером. Окрім того, парк межує зі старим занедбаним кладовищем. На території багато пам'яток. У центрі уваги – дитячий майданчик з небезпечними ділянками, залитими бетоном.

АНАЛІЗ

Аналіз базувався на дослідженні ділянки та середовища, вивченні даних, онлайн- і офлайн-опитуваннях і спільній праці з громадою й робочою групою.

ОПРАЦЬОВАНІ ПИТАННЯ

1. Редизайн дитячого майданчика з урахуванням вікових категорій дітей, близькості до води та безпечного зонування.
2. Створення зони дозвілля для підлітків, розширення та диференціювання за віком дитячих майданчиків, організація сучасного громадського простору на місці теперішньої «клітки».
3. Забезпечення доступності території та зручності користування (заїзди, входи, мости), доступу до води.
4. Створення безпечного середовища (освітлення, інтуїтивна навігація, сонцезахист та вітрозахист).
5. Оформлення громадської вбиральні та благоустрій темної некомфортної зони.
6. Переосмислення занедбаної прибудови закритого танцювального майданчика.
7. Облаштування найпривабливіших видових точок парку.

ІДЕЯ ОБ'ЄКТА

Інтеграція частини наявних об'єктів і створення нових, які сформують цілісну систему якісного середовища – відкриту, безпечну та доступну для різних вікових і соціальних груп населення. Рішення забезпечують доступність та інклюзивність. Проектовані споруди, а також елементи благоустрою покликані створювати єдиний образ простору, тому виконані в одній стилістиці, що своєю чергою ґрунтується на підкресленні краси природи, використанні місцевих мотивів та естетики локальних матеріалів, тонів, фактур.

ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Під час розроблення, уточнення та реалізації проекту застосовувалися такі основні принципи:

- максимальне збереження природи;
- × використання природних матеріалів, нешкідливих для навколишнього середовища та людей;
- × доступність зон для людей з інвалідністю, інклюзивність;
- × перевага локальним виробникам і майстрам;
- × практичність (об'єкти з антивандальними характеристиками, розраховані на експлуатацію в громадських місцях);
- × стилістика (дотримання єдиного дизайн-коду в окремих зонах або елементах);
- × безбар'єрність (відсутність додаткових парканів і жорстких перешкод між проєктованими зонами).

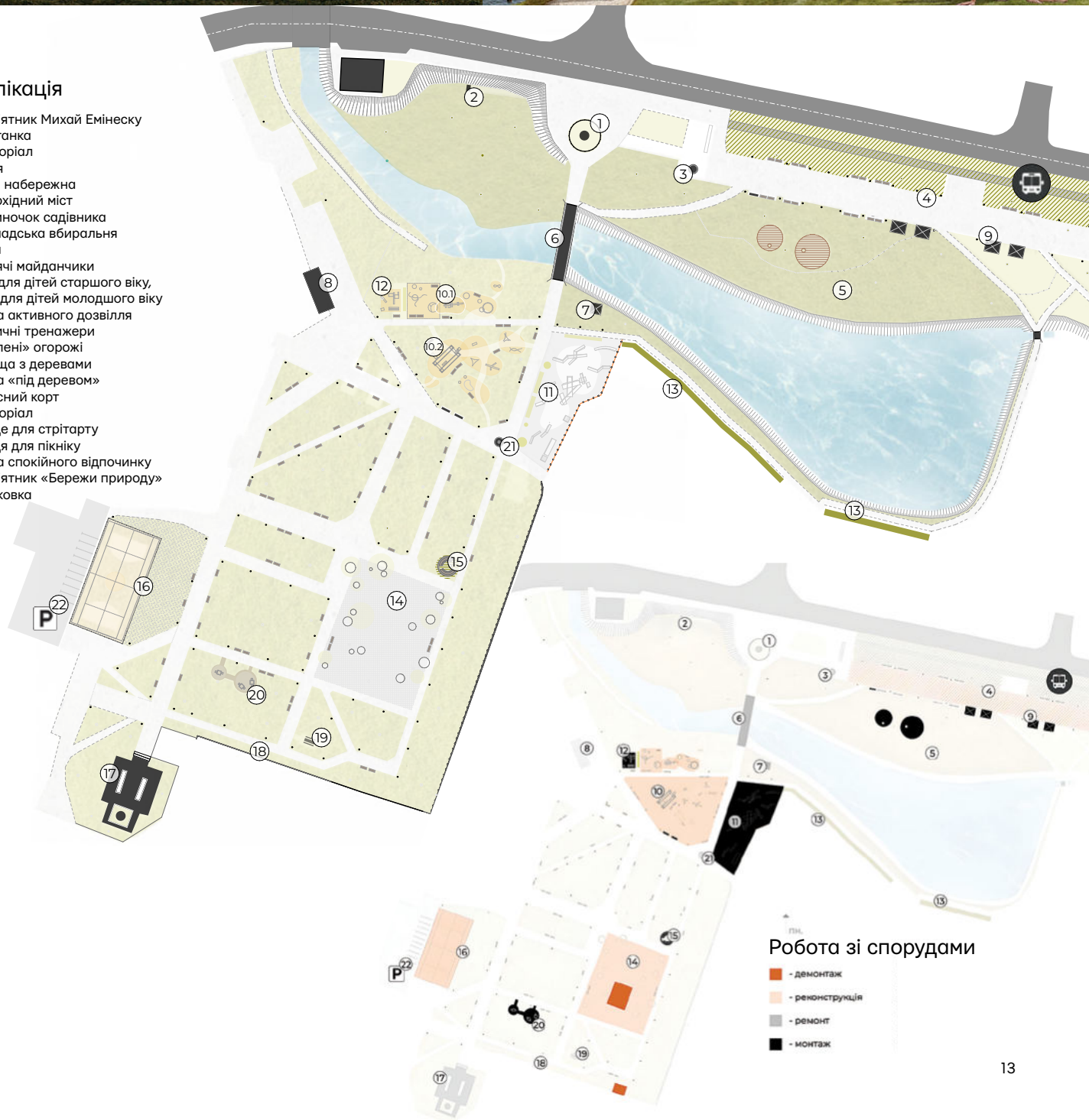

Проведення партисипативного воркшопу консультантами Програми DOBRE, під час якого громада проєкує свій ідеальний парк та обговорює пропонувані рішення.

Експлікація

1. Пам'ятник Михай Емінеску
2. Альтанка
3. Меморіал
4. Алея
5. Тиха набережна
6. Пішохідний міст
7. Будиночок садівника
8. Громадська вбиральня
9. Ятки
10. Дитячі майданчики
 - 10.1 для дітей старшого віку
 - 10.2 для дітей молодшого віку
11. Зона активного дозвілля
12. Вуличні тренажери
13. «Зелені» огорожі
14. Площа з деревами
15. Зона «під деревом»
16. Тенісний kort
17. Меморіал
18. Місце для стріарту
19. Місце для пікніку
20. Зона спокійного відпочинку
21. Пам'ятник «Бережи природу»
22. Парковка

Робота зі спорудами

- - демонтаж
- - реконструкція
- - ремонт
- - монтаж

A miniature model of a city street scene. In the center is a tall, dark green lamppost with a lantern-style top and a traffic light arm extending to the left. To the left of the lamppost is a small, dark green fire hydrant. To the right is a dark green bench. The scene is set against a plain, light-colored background.

ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР ЯК ЕКОСИСТЕМА МІСТА

КОНЦЕПЦІЯ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ ЯК ЕКОСИСТЕМИ МІСТА

РОЗУМІННЯ ЕКОСИСТЕМИ

Громадський простір – це екосистема міста. Термін «екосистема» походить з біології і позначає складну систему, що самоорганізується, саморегулюється й саморозвивається. Її основною характеристикою є наявність замкнутих, стабільних у просторі та часі потоків речовини та енергії між частинами екосистеми. Проводячи паралель, можемо підсумувати, що у функціонуючому громадському просторі всі елементи не суперечать одне одному, а його головні учасники (люди) обмінюються енергією між собою (Каравай, 2018).

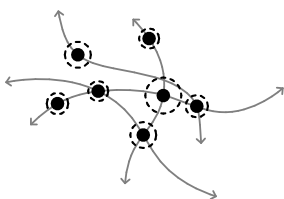
Хоча слово «місце» частіше спадає на думку при дефініції публічного простору, воно повністю не передає його суть. Місце – це певна нежива площина, що часто має фіксований розмір. А неживий публічний простір – оксиморон, словосполучення з протилежними за змістом словами. Якщо з такого простору прибрати життя, він перетвориться на набір міських елементів.

Правила функціонування екосистеми передбачають, що вона має бути різноманітною, різноманіття живить її. Інше правило: незмінною в екосистемі є тільки зміна. Екосистема постійно трансформується, вона має бути гнучкою – завдяки зв'язкам, як і в природі, різні елементи можуть підтримувати одне одного, навіть якщо якась частина екосистеми відмирає.

Основи екосистемного підходу передбачають погляд на громадський простір як на систему, розбивання його на різні компоненти й комбінування їх по-новому чи посилення одного з них, щоб далі ці складові росли вже природно. Типові компоненти: бізнес, культура, спорт, історія, природа, освіта, транспорт, релігія та інші елементи, які існують у конкретному місті.

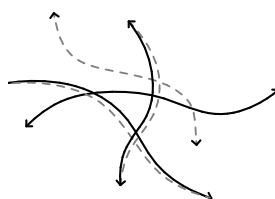
ФОРМИ ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ ЯК СИСТЕМИ

Громадський простір можна порівняти з конструктором: він стає цілісним, коли всі блоки, ланки, елементи підходять одне одному та скріплені між собою. Існують три типи громадських просторів – точкові, лінійні та площинні. Їх підбір і конфігурація, поєднання між собою впливає на структуру і візуальний вигляд простору.

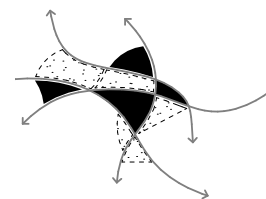
Точка

Інфраструктура населеного пункту складається з точкових об'єктів. Це вуличні меблі (столи, лави, смітники, ліхтарі, таблички / знаки тощо), а також інші об'єкти (артоб'єкти, мости, фонтани, пам'ятники, скульптури, атракціони, вбиральні, зупинки, оглядові майданчики, вуличні сцени тощо).

Лінія

Те, що пов'язує між собою точкові об'єкти й забезпечує транзит через простір (дороги, доріжки, стежки, хідники, вулиці тощо).

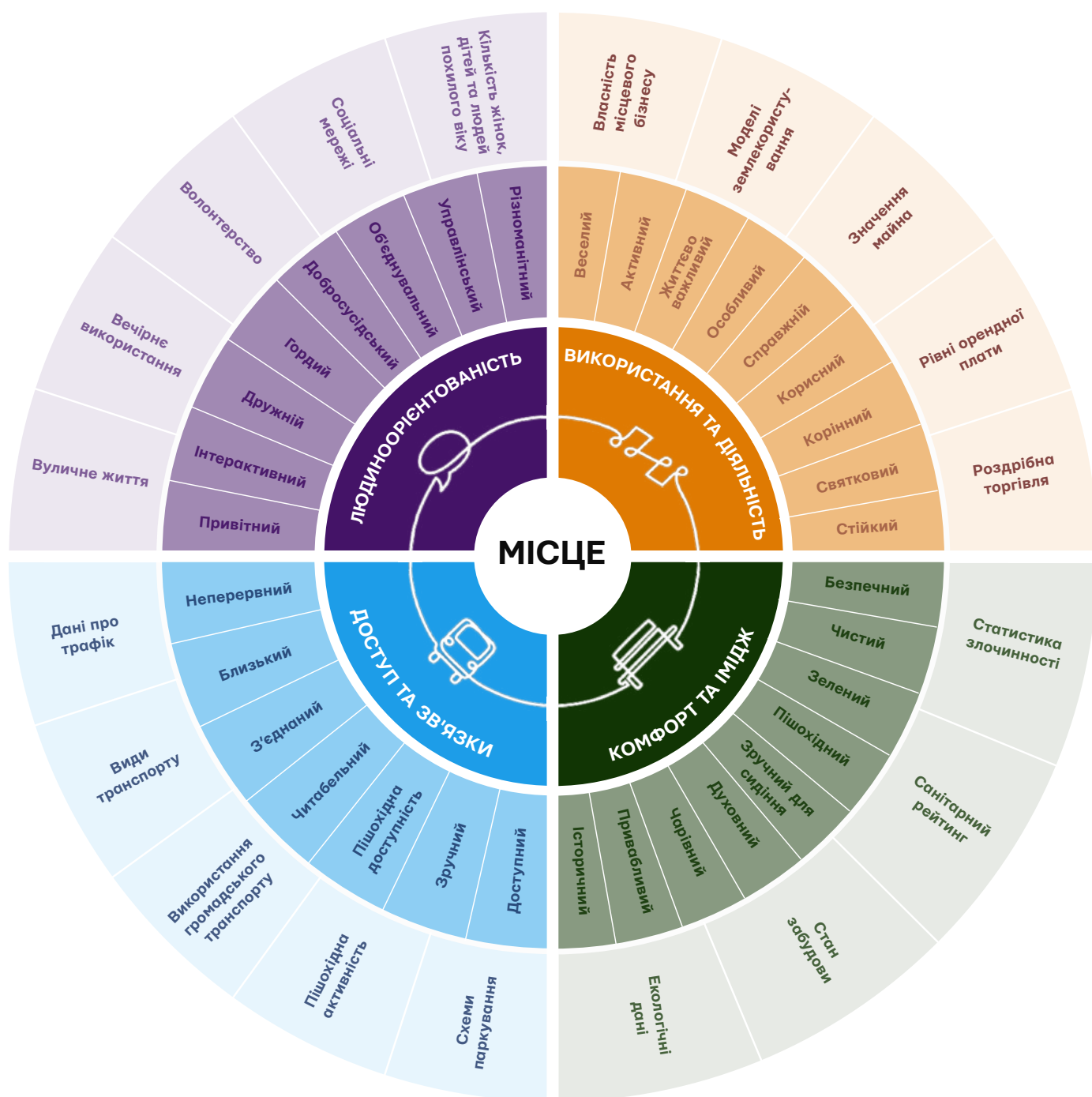

Площина

Обмежені території, які мають одне чи кілька тематичних призначень (дитмайданчики, місця для виходу собак, клумби, місця відпочинку, газони, спортивні зони тощо) (Поліщук, 2021).

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ ЯК ЕКОСИСТЕМИ

Існує багато факторів, які впливають на успіх громадському простору. «Project for Public Spaces» проілюстрував їх на діаграмі, яка пояснює концепцію успішного громадського простору як загальної екосистеми.

Ознаки гармонійного громадського простору (What Is Placemaking?, 2007)

Місцетворення – це як філософія, так і практичний процес трансформації публічних просторів. Він зосереджений на спостереженні, слуханні та постановці запитань людям, які живуть, працюють і перебувають у певному просторі, щоб зрозуміти їхні потреби та очікування від цього простору та спільноти загалом (The Placemaking Process, 2017).

Отже, щоб створити якісний громадський простір, потрібно брати до уваги багато речей. Наприклад, Бен Роджерс, засновник компанії «Center of London», пропонує такі принципи організації громадських просторів:

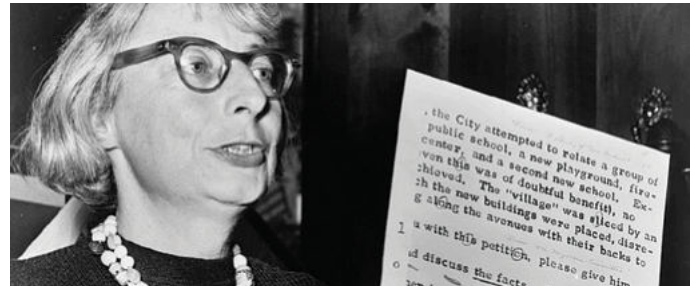
1. Дізнайтеся про історію архітектури місця. Якщо люди вирішують платити більше за проживання в історичних частинах міста, це значною мірою тому, що їм подобається планування та поєднання функцій.
2. Використовуйте максимально історичну форму міста, враховуйте історичну спадщину. Громадська сфера за визначенням колективна річ. Громадські місця, які ми цінуємо та якими найбільше захоплюємося, є справою багатьох рук, у тому числі рук, які творили задовго до нас. Це пов'язує нас з попередніми, часто різними культурами, стилями та технологіями.
3. Проекуйте вулиці та площі так, щоб вони не потребували ретельного та постійного моніторингу чи обслуговування. Це означає відсутність прихованих і незахищених просторів або дорогих систем водопостачання, освітлення чи інших мереж, якщо відсутнє джерело фінансування для їх утримання.
4. Зберігайте громадський простір справді публічним. Публічний простір належить громаді й має сильний і чіткий обов'язок приносити суспільну користь.
5. Будуйте в людському масштабі. Людиноорієнтований дизайн у правильному масштабі, з урахуванням ергономіки сприяє фізичному та психологічному комфорту перебування в просторі.
6. Сплануйте та спроєктуйте активну діяльність на свіжому повітрі. Громадська діяльність значною мірою залежить від двох факторів – щільності мікрорайону та поєднання видів діяльності в ньому.
7. Плануйте, проєктуйте та керуйте малими підприємствами. Великі підприємства, як правило, мало зацікавлені в місцевих просторах. Малий бізнес натомість довгостроково цікавиться сусідством і надає місцю індивідуальності та характеру.
8. За можливості проєктуйте та керуйте дорогами та вулицями за принципом «спільного простору». Не дозволяйте транспортним засобам домінувати, як пішоходам. Зведіть регулювання до мінімуму: що менше дорожніх знаків і вуличної розмітки, то краще.
9. Озеленіть громадські місця. Адже дерева та рослини олюднюють місто та приваблюють людей. Зелені громадські простори стануть ще більш важливими, оскільки міста дедалі більше урбанізуються і все менше людей мають доступ до власних приватних зелених зон.
10. Залучайте громадськість до проєктування та управління громадським простором. Принцип публічної власності є невіддільним елементом концепції публічного простору. Ті, хто відповідає за суспільну сферу, повинні шукати способи, окрім місцевих виборів, залучити виборців і користувачів до її розвитку та підтримки (Brown, 2017).

ЗМІШАНІ СПОСОБИ ВИКОРИСТАННЯ

Хибна думка – проектувати громадський простір монофункціонально: у бібліотеці запланувати тільки зали з полицями книг, а у сквері – лише доріжки з лавами.

Ідеї Джейн Джейкобс, яку називають «мамою урбаністики», назавжди змінили містопланувальну практику, а метод залученого спостереження й заклик уважно споглядати за повсякденням стали аксіоматичними для міських досліджень. У своїй культовій книзі «Смерть і життя великих американських міст» вона писала, що саме мешканці міст – головні генератори його різноманіття. Їхня діяльність насичує громадські простори. Вуличка з багатьма різними маленькими закладами краща, ніж одна будівля супермаркету, адже вони дещо більше, ніж комерційні приміщення, це також соціальні центри, які допомагають творити міську громаду. Спортивна зона для скейтів / самокатів, скомбінована з відпочинковою територією, місцем для вуличних художників і зоною для магазинчиків / оренди / морозива, – краще рішення, ніж просто майданчик.

Для того, щоб створити різноманіття на вулицях і в районах міста, потрібні чотири умови:

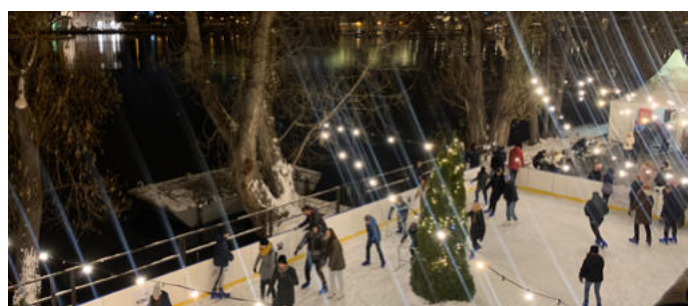
1. Район і якомога більше його внутрішніх частин повинні виконувати більше ніж одну основну функцію; бажано навіть більше ніж кілька. Вони повинні забезпечити присутність людей, які ходять вулицею з різними графіками й перебувають там з різними цілями, проте можуть користуватися багатьма спільними зручностями.
2. Більшість кварталів повинні бути короткими, тобто нагод завернути за рік має бути багато.
3. У районі повинні змішуватися будинки, різні за віком і станом, включно зі значною часткою старих.
4. У районі повинна бути достатньо щільна концентрація людей незалежно від мети, з якою вони там перебувають. Це передбачає й велику концентрацію людей, які там мешкають (Джейкобс, 2021).

ДИНАМІЧНІ ГРОМАДСЬКІ ПРОСПОРИ

Динамічний громадський простір – це громадський простір, спроектований таким чином, що враховує сезонну або календарну зміну наповнення. Архітектурні рішення передбачають використання локації влітку за одним сценарієм, а взимку за іншим. Це також стосується дня і ночі, будніх і вихідних, святкових, ринкових днів тощо.

СЦЕНАРІЙ ВИКОРИСТАННЯ НАБЕРЕЖНОЇ ВЛТАВИ ВЛІТКУ ТА ВЗИМКУ (ПРАГА, ЧЕХІЯ)

Улітку на набережній розташовується локальний бар з вуличними музикантами та орендою катамаранів. Узимку тут встановлюється мала ковзанка, а замість бару – намет для оренди ковзанів. Бруківка встеляється захисним покриттям. Є можливість зігрітися теплими напоями, спостерігати за качками та нутріями.

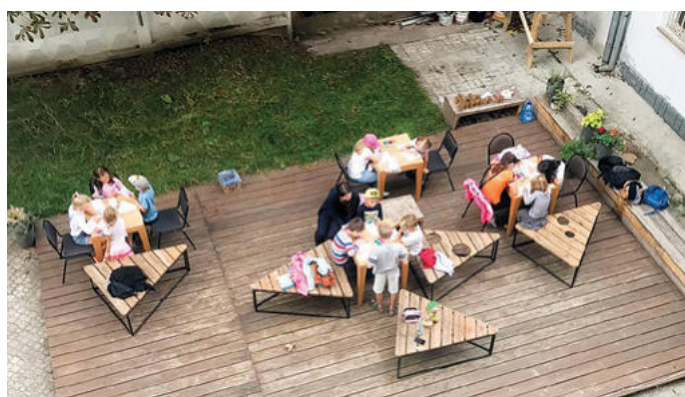

Динамічний громадський простір – це більше, ніж просто громадський простір, адже його суть у максимально ефективній експлуатації ділянки. Також у динамічному просторі часто продумані об'єкти-трансформери (лави-сходи, модульні спортивні майданчики). Їх переміщують, розкривають, переналаштовують – і замість попереднього призначення об'єкт починає виконувати нові функції.

Динамічними просторами, окрім парків, скверів, ринків і площ, також можуть бути і звичайні вулиці. Їх можна тимчасово використовувати з різною метою: щомісяця для місцевого ринку, щотижня як вулицю для ігор і кілька годин щодня лише для потреб школи (уранці та вдень):

- × визначити ринкові дні – щомісяця або щовихідних розміщувати торговельні ряди товарів домашнього виробництва вздовж дороги;
- × встановити графік закриття території від автомобільного транспорту – у вихідні дні або після 19:00 робити вулиці прогулянковою зоною з можливістю покататися на роликах або пограти в м'яча;
- × якщо з територією межують школи або дитячі садочки, передбачити режим роботи вулиці для безпечного користування нею дітьми – обмежувати проїзд у ранковий час, встановлювати портативні елементи для зменшення швидкості тощо.

Хоча динамічний підхід до організації громадського простору може розширити можливості його використання та значення, проте стандартні посібники з проєктування та правила все ще базуються на функціональній сегрегації, що часто призводить до фіксованих просторових рішень, досить негнучких та обмежених для потенційних нових сценаріїв використання, соціальних тенденцій чи технологій (urbandynamics, 2018).

ХОПИН, ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛ., 2021

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО, КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ

ЗАВДАННЯ

- × Створити громадський простір, який буде працювати на потреби громади, представляти Хотин для відвідувачів.
- × Просторово збалансувати Хотинську фортецю й створити привабливу точку доступу до води.

КОНЦЕПЦІЯ ОБ'ЄКТА

Основна ідея простору – створення домінуючого сценарію навколо ставу, залучення другого ставу та інтеграція в природне середовище для формування градієнта активності, коли кожен може обрати для себе найкращі умови перебування.

АНАЛІЗ

Загалом у місті бракувало якісного дозвілля, а відпочинкова функція центру станом на 2021 рік була обмеженою та недостатньою. Туристи, які приїздили побачити фортецю, не відвідували місто. Через обміління річки в Хотині не було місця для перебування біля води. Плитковий став розташований на відстані 15–20 хвилин від центру. Став важливо оцінювати в комплексі з дорогою до нього, паралельно плануючи, як її покращити. Громадський простір в такому контексті на цій ділянці може мати попит і допомогти активувати додаткові частини міста.

ЗОНИ

Простір ділиться на дев'ять функціональних зон, кожна з яких має спеціальну інфраструктуру.

У вхідну групу винесено всі капітальні та економічні точки для створення спільного блоку, який зручно використовувати та обслуговувати. Ключова зона для активного відпочинку – біля води, навмисно тут немає комерції, шумового забруднення. Тільки чистий спорт та проведення часу батьків із малими дітьми, центральний доступ до води. Майданчик для малих дітей та пляж знаходиться поруч. Зона для дітей зсунута від прямої симетрії із спортзоною, щоб у дітей не летів м'яч. Для батьків запроєктовано довгу лаву для того, щоб спостерігати за дітьми та дивитися на воду. Для тих, хто хоче усамітнення є зони тихого відпочинку та кемпінг. Дитячий майданчик підходить добре для старших дітей, які можуть бавитись без батьків. Тому заради безпеки її віднесено від води та запропоновано «дикий» формат конструкцій.

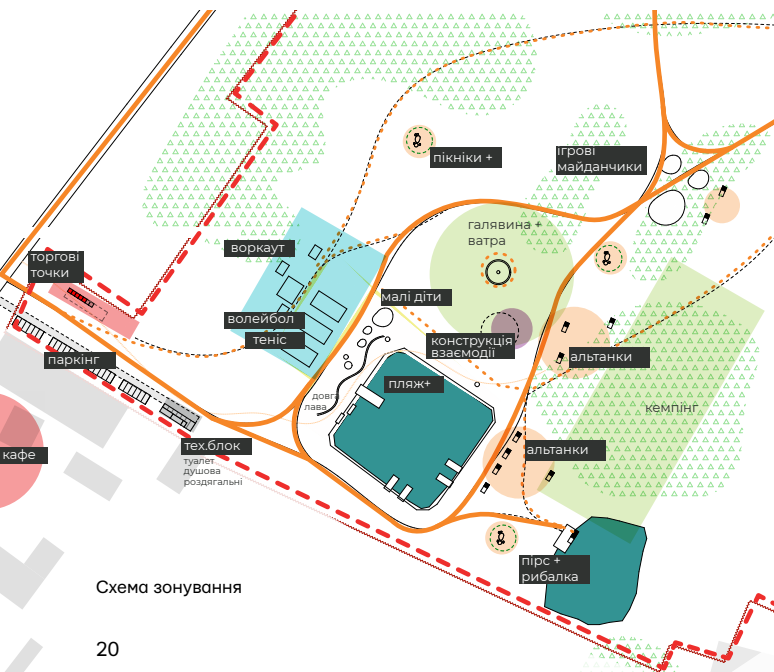
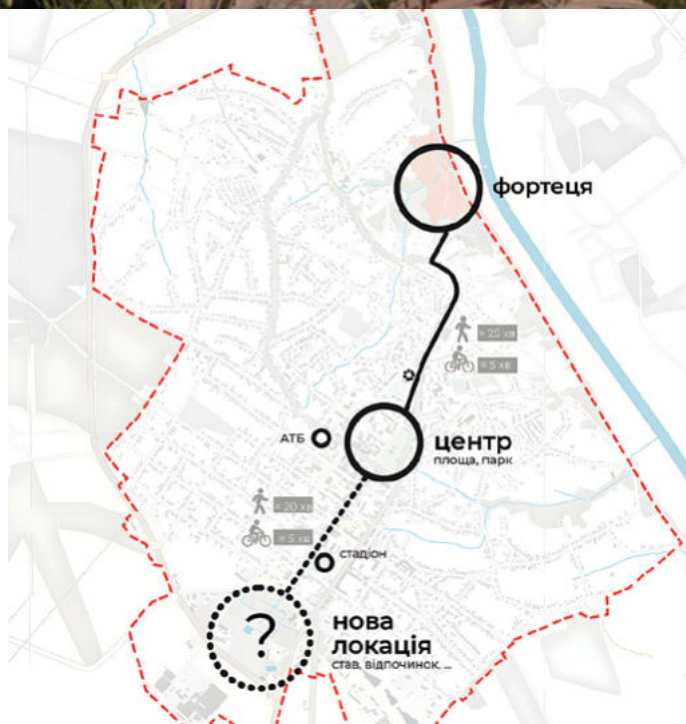

Схема зонування

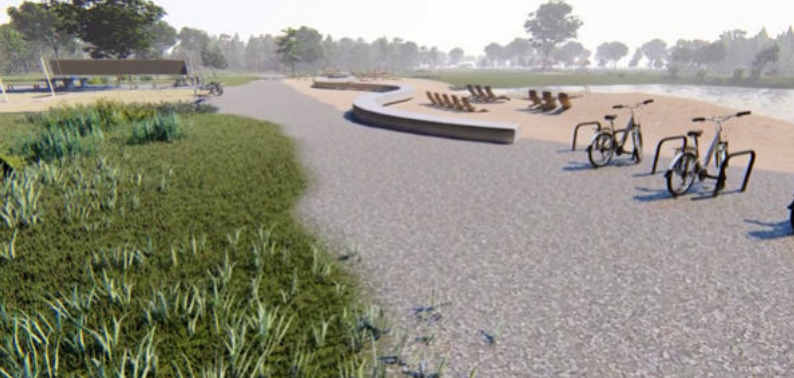

Схема конструкції альтанок

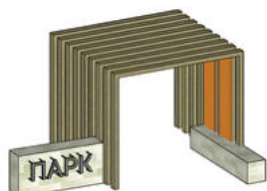
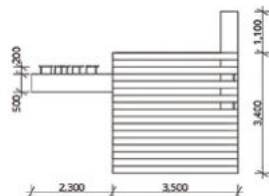
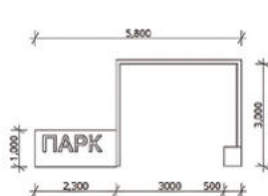

Схема запроєктованої конструкції входу

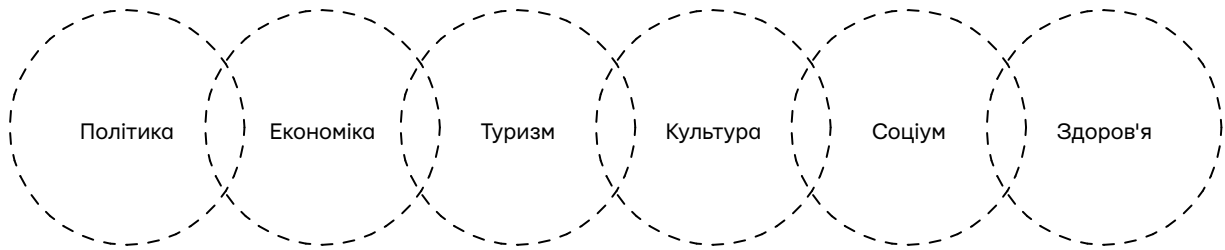

Експлікація

1. Вхідна група
2. Пропускний пункт для авто
3. Зона тимчасової торгівлі маршрутів
4. Технічний блок з вбиральнями та душовими
5. Пляж
6. Ігровий майданчик для молодших дітей
7. Пляжний волейбол
8. Настільний теніс
9. Воркаут
10. Пірси для рибалки
11. Пікнік зона з обідніми столами та грилем
12. Місце для пікніку
13. Альтанки
14. Великі гойдалки
15. Подієва галявина з місцем для ватри
16. Ігровий майданчик для старших дітей

An aerial photograph of a public square. In the center is a large, dark, tiered monument on a light-colored base. Several people are scattered throughout the square, some standing near the monument and others further away. The overall scene is captured from a high angle, showing the layout of the square and the placement of the monument and people.

ФУНКЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

ФУНКЦІ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

Після створення громадського простору потрібно забезпечити реалізацію його функцій. Можна виділити такі основні функції громадського простору:

Соціальна

Люди мають групову модель існування. Без контакту з оточенням неможливе повноцінне та психологічно здорове життя. Громадські простори покривають потребу в «спільності», розвивають соціальне різноманіття в містах і селах. Сприяють соціальній взаємодії та інтеграції населення різних вікових груп. Вони пропонують різні способи відпочинку й обміну досвідом. Розвивають соціальну відповідальність й активізм, адже поняття власності поширюється з власної домівки на свою вулицю / район / місто / країну; виникають соціальні волонтерські проекти й акції, ухвалюються колективні рішення про створення / зміну території міста (placemaking, або місцетворення). Місцетворення – важливий аспект для визначення ролі місцевого самоуправління та аналізу активної позиції містян. Відкрита комунікація в публічному просторі передбачає наявність суспільних інститутів і залучення представників громади міста до активних соціальних і політичних процесів.

Політична

Через призму політичної функції громадський простір може розглядатися як простір вільного формування громадської думки та участі громадян у політичних процесах. Публічний простір – це одна з ключових категорій розуміння урбаністичного способу життя й демократичного управління. Така функція передбачає, що публічні простори передусім є місцем репрезентації та політичної боротьби громадян за свої права з тими, хто наділений владою й реалізує її в просторі міста. Саме в умовах публічного простору міста проявляються соціальні суперечності, конфлікти, владні відносини, соціальні цінності спільноти, її пріоритети та орієнтації, рівень демократичності, відкритості, толерантності, а також соціальної ідентифікації та «сприйняття інших».

Економічна

Спільний простір у містах / селах – ядро всіх ринкових відносин. Ці місця є майданчиками для торгівлі, реклами, обміну ідеями та генерації нових варіантів продуктів і сервісів. Окрім впливу громадських просторів на торгівлю, вони опосередковано зачіпають й інші економічні галузі. Так, наприклад, створення за допомогою дизайну й ландшафтної архітектури привабливих публічних просторів і заохочення дрібного бізнесу – одна з популярних нині в містах Заходу девелоперських стратегій для підвищення вартості нерухомості та орендної плати. В американських містах діють закони, які зобов'язують девелоперів створювати публічні простори в обмін на можливість збільшувати висотність / щільність забудови (Лукін, 2020).

Туристична

За високого рівня економічного розвитку міста починають змагатися за естетичну складову громадських просторів. У подібних випадках або тоді, коли до громадського простору залучений історико-культурний спадок, такі місця перетворюються в туристичні магніти. Водночас це сприяє культурному розвитку самого населення, формується впізнаваний бренд і репутація, з'являється потік туристів і їхніх коштів у місцевий бюджет, зростає інформування серед інших міст / країн і підвищується інтерес інвесторів до регіону.

Культурна

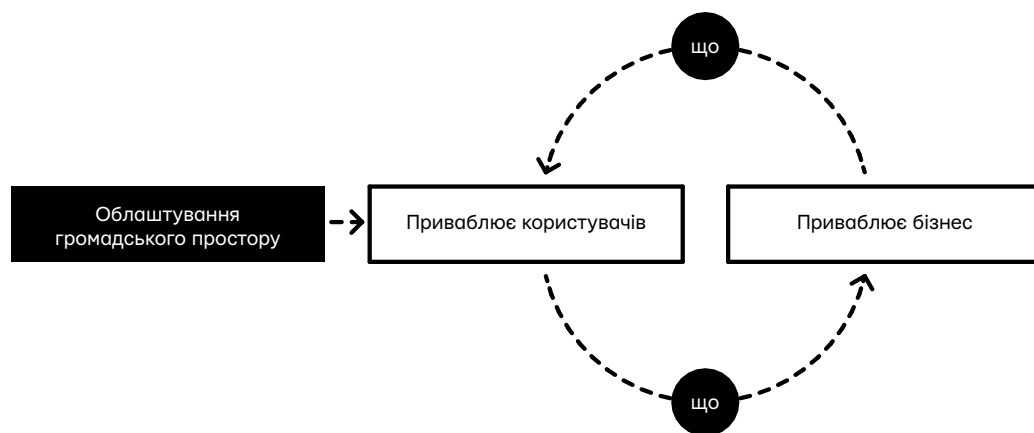
Громадський простір міста – це комунікативний простір, де кожен громадянин може реалізувати своє право на участь не тільки в соціальному, але й культурному та релігійному житті великої та малої соціальної групи та суспільства загалом. Громадські простори – це каталізatori культури. Саме тут формуються спільноти, проводяться ярмарки, фестивалі, концерти та інші різноманітні заходи. Групи за інтересами мають можливість розширювати аудиторію зацікавлених осіб (наприклад, вечірні вуличні танці для осіб похилого віку). Змалечку в дітей виховується повага до природи та почуття «красивого».

Оздоровча

Багато факторів, що впливають на здоров'я людини та громади, безпосередньо пов'язані з тим, як спроектовані та експлуатуються публічні місця в громадах. Громадські простори, що спонукають переміщуватися всередині та поза ними, створюють можливості для занять спорту / ігор / активного відпочинку, знижують навантаження на медичну систему громади та стимулюють хороший емоційний стан жителів (The Case for Healthy Places, 2016).

СПИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Локальний бізнес тісно пов'язаний з наявними громадськими просторами. А якісне покращення таких просторів запускає коло економічної активності. Добре облаштований громадський простір приваблює мешканців громади, які своєю чергою приваблюють місцевий бізнес. Пропозиції накопичуються, і бізнес через конкуренцію починає диверсифікуватися та виробляти більше цікавих товарів і послуг, приваблюючи ще більшу кількість населення.

ЕФЕКТ СИНЕРГІЇ

Плануючи проекти, потрібно також оцінювати їхній вплив на інші галузі та додаткову вартість, яку вони створюватимуть для місцевої економіки. Так, в Україні, наприклад, створення фермерського ринку відкриває нові канали збуту для місцевих виробників, упорядковує стихійну торгівлю, стимулює створення робочих місць і збільшення надходжень до місцевих бюджетів. Проекти з розвитку туризму – серед тих, які мають найвищий ефект синергії. За різними оцінками, одне робоче місце, створене у сфері туризму, стимулює створення до семи робочих місць у суміжних галузях (сільське господарство, торгівля, транспорт, будівництво, легка промисловість і т. д.).

- × підтримувати бізнес, який уже працює;
- × сприяти розвитку підприємництва;
- × розвивати людський капітал;
- × залучати новий бізнес та інвестицій.

Для того, щоб допомогти бізнесу на місцях розвиватися, варто дотримуватися таких принципів:

ПОТРЕБИ БІЗНЕСУ

Підприємці – це люди, які досконало знають свою справу, а отже, і те, чого потребують для її розвитку та прибутку. Вони одні з найкращих представників робочих груп для планування громадських просторів, адже пропонують конкретні рішення для основних актуальних проблем.

Щоб місцева влада, інвестуючи ресурси в інфраструктуру та розвиток міста, орієнтувалася і на спільні з бізнесом інтереси, потрібна тісна комунікація. Зокрема, варто затверджувати стратегії розвитку і генплани з урахуванням думки стейкхолдерів зі сторони бізнесу, залучати їх до громадських проєктів, слухань та акцій, заохочувати підприємців до соціального активізму. Збір грантів, запитів від бізнесу та голосування за популярні проєкти також сприяє тісному зв'язку міської влади з активним населенням.

МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Можливостей для місцевого економічного розвитку багато – від точкових рішень з налаштування системи дуальної освіти до доступу до земельних активів. У цьому посібнику зафіксуємо деякі з них, які підійдуть для бізнесу в громадському просторі.

Простори для торгівлі

Базовий інструмент місцевого економічного розвитку в категорії громадського простору. Це організоване місце на території громади, де підприємці можуть продавати свою продукцію або надавати послуги, поєднане з інфраструктурою для проведення публічних заходів. Приклади: публічні простори з елементами торгівлі, простори для святкових ярмарків, фермерські ринки.

Специфічна інфраструктура для бізнесу

Інфраструктура, створена відповідно до потреб бізнесу на території громади. Приклади: відновлення занедбаних об'єктів, передача прав на використання об'єктів інфраструктури з умовою розробки відкритого публічного простору.

Залучення інвесторів

Діяльність місцевої влади, спрямована на створення в громаді нових компаній і бізнесів. Приклади: передача інвесторам земельної ділянки на території громадського простору з підведеною інфраструктурою і приміщень на умовах оренди.

Гранти для бізнесу

Фінансовий механізм для отримання безповоротної фінансової допомоги для започаткування бізнесу чи реалізації проєктів його розвитку відповідно до вимог і пріоритетів грантодавця. Приклади: надання грантів підприємцям-початківцям для започаткування власного бізнесу, ваучерна підтримка (безповоротна фінансова допомога).

Фонди фінансування

Фінансовий механізм, за допомогою якого підприємці з певної території чи галузі можуть отримати кошти на поворотній чи безповоротній основі для розвитку власного бізнесу. Приклади: відшкодування відсотків за кредитами, фонди мікрокредитування.

Партнерство з бізнесом

Реалізація спільних ініціатив місцевої влади та бізнесу. Приклади: програми розвитку територій присутності великого бізнесу з умовою облаштування відкритих громадських просторів або інших відкритих центрів дозвілля (Воробей, 2021).

МІЖНАРОДНІ КЕЙСИ

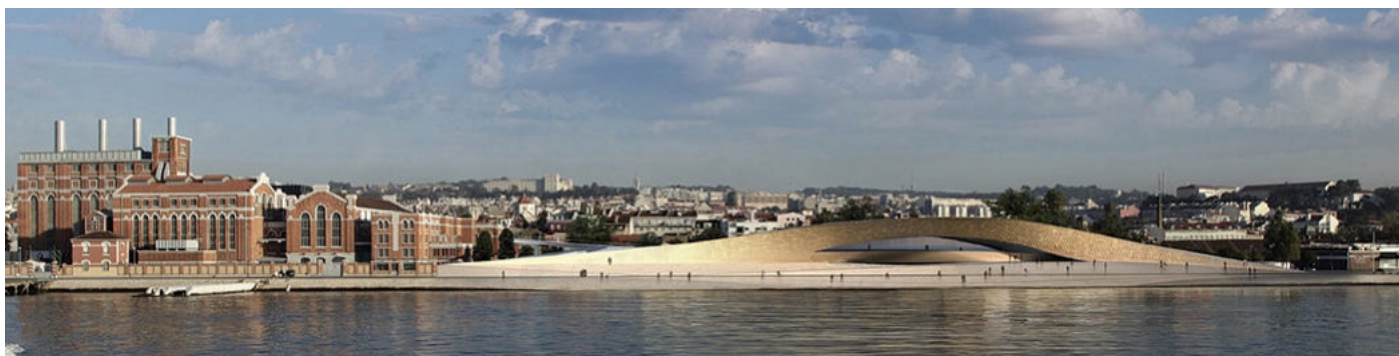
БЛУМСБЕРІ ТА РАССЕЛ-СКВЕР (ЛОНДОН, ВЕЛИКА БРИТАНІЯ)

Історія створення перших скверів у Лондоні може слугувати прикладом того, як інвестиції в некомерційний і загальнодоступний, але привабливий простір дозволяють не лише окупити витрати, але й отримати істотний прибуток. У 1775 році герцог Бедфорд заснував міський сквер на місці столичної резиденції своїх предків. Великий зелений простір у міському середовищі став настільки популярним, що моментально спричинив зростання цін на нерухомість в околицях Бедфорд-скверу. Усвідомивши всі переваги такого підходу, та сама сім'я започаткувала ще один проєкт – Рассел-сквер, навколо якого невдовзі розмістилися фешенебельні готелі та інші громадські будівлі. Навіть тепер, майже через два з половиною століття, район Блумсбері є одним з найпрестижніших і привабливих у Лондоні для життя.

МИСТЕЦТВА, АРХІТЕКТУРИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ (МААТ) НА НАБЕРЕЖНІЙ ТЕЖУ (ЛІСАБОН, ПОРТУГАЛІЯ)

У Лісабоні вдалося відродити життя на місцевій набережній після того, як там з'явився новий культурний центр. Ідеться про архітектурну пам'ятку МААТ – Музей мистецтва, архітектури та технологій. Музей, розташований поруч з колишньою електростанцією, разом з Культурним центром Белему (район Лісабону) і нинішньою будівлею Музею карет сформував новий культурний кластер міста. МААТ та прилегла територія відкрили столиці Португалії доступ до річки Тежу, а містянам повернули 3,8 га громадського простору на місці старої дороги та паркувальної зони для машин. На початку 2018 року від Белему до МААТ побудували безбар'єрний пішохідний міст (Агенти змін, 2019).

НИЖНЄ МІСТО (ХАЙФА, ІЗРАЇЛЬ)

Період найбільшого розквіту нижнього міста в Хайфі припав на 20–30-ті роки ХХ століття. Поступово місто розросталося, а центр зміщувався вгору по горі Кармель, залишивши нижнє місто відрізним від моря залізницею і закритим портом. У результаті цей мальовничий район занепав. Так тривало доти, доки в муніципалітеті не створили амбітний проєкт під назвою «Морський фасад», щоб відродити нижнє місто.

Першим кроком стало відновлення старих кварталів міста, адже багато будинків були в занедбаному або аварійному стані. Міська влада розпродала частину будівель, інші були переобладнані в гуртожитки для студентів. Деякі приміщення на перших поверхах безкоштовно передали в оренду на два роки людям мистецьких професій (дизайнерам, художникам, скульпторам, фотографам). З'явилися пішохідні вулиці й площі, де проводилися фестивалі, концерти, ярмарки та інші заходи за графіком, складеним на рік уперед.

Надалі для розвитку нижнього міста заплановане будівництво нового пасажирського порту з прогулянковою набережною, парками, магазинами, ресторанами й центром розваг, що має додати колись промислового місця ще більшої привабливості як середземноморському місту-курорту. Завдяки проєкту «Морський фасад» у майбутньому однією з найбільших статей наповнення міського бюджету повинен стати туризм, а містяни нарешті отримають вільний доступ до моря (urbanua, б. д.).

УКРАЇНСЬКІ КЕЙСИ

ПОШТОВА ПЛОЩА (КИЇВ, УКРАЇНА)

Поштову площу в місті Києві вже складно згадати іншою. До її реставрації у 2012 році там ніби завмерло життя: безлюдна набережна, закинтий Річковий вокзал та автомобілі.

Проте серія рішень міської адміністрації, переплетена з планами бізнес-інвесторів, реанімувала простір. Мер Києва ініціював проєкт реконструкції площі та реорганізації транспортної розв'язки, яка добре відділяла великий потік машин від людей. Водночас компанія «Хенфорд Україна» отримала дозвіл на будівництво торговельно-розважального центру на площі. Під час будівництва були знайдені унікальні археологічні пам'ятки княжої доби. Подальші розкопки археологів привернули ще більше уваги громади та спеціалістів. Небайдужі громадяни створювали петиції та ходили на мітинги, подавали позови до суду, що врешті-решт не дало бізнесу продовжити будівництво. З 2017 року КМДА скасувала дозвіл і постановила дослідити ділянку та створити музей на Поштової площі. Питання опрацьовується й [дотепер](#).

Оновлену Поштову площу відкрили у 2017 році. Там же запрацював і новий «McDonald's», попереднє приміщення якого в межах реконструкції знесли. Місцева влада активно займалася ревіталізацією простору: стабільно організовувала світлові шоу, фестивалі музики або виставки. На площі з'явилися фонтан та пам'ятники. КМДА також оголосила про запуск річкового трамвая, який, правда, того ж року скасували через низький пасажиропотік. Поштова площа почала асоціюватися з місцем зустрічі киян.

За кілька років, у 2019, організація «Ulichnaya Eda» обрала набережну під Поштовою площею майданчиком для проведення фестивалю вуличної їжі та отримала масу відвідувачів. Ідея була настільки успішною, що незабаром проєкт перейшов на постійну основу. Тим часом Київавтодор почав працювати над покращенням мережі велодоріжок, які прилягають до Поштової площі.

Поштова площа, 2021 рік

Поштова площа, 1991 рік

Пожвавленню життя на Поштовій площі сприяло і відкриття закинутої будівлі Річкового вокзалу для відвідування та проведення культурних заходів. Спеціалісти почали реставрувати цінні фрески, а бізнеси – активно залучати будівлю до своїх проєктів. Наприклад, вуличний фудкорт планував зайняти частину внутрішніх приміщень її найнижчого поверху.

Оскільки Річковий вокзал у приватній власності, громадськість довго не знала про його долю: ходили чутки як про ресторани, так і торговельний центр. Та врешті у 2020 році українські бізнесмени разом з американськими інвесторами заснували «Американ Юніверсіті Київ» (American University Kyiv), залучивши до партнерства «Arizona State University» (ASU). Вони орендували будівлю, і вже у 2022 році в ній стартували перші навчальні програми. Таким чином, громадський простір поповнився ще й освітньою складовою.

Архітектурна концепція нової площі навряд чи передбачала такий сценарій, проте тепер широкую бетонну частину перед фонтанами неформально забронювали собі скейтери та інші двоколісні субкультури. Діти постійно граються в сухому фонтані, а молодь збирається навколо вуличного фортепіано. Після закінчення воєнного стану кампус університету повноцінно запрацює офлайн.

Таким чином, тепер життя на Поштовій площі вирує, а кияни сприймають локацію як одну зі стартових точок для прогулянки містом.

«КУЛЬТУРНИЙ БАРБАКАН» (ОСТРОГ, УКРАЇНА)

Татарська брама в Острозі Рівненської області – один з трьох барбаканів, що збереглися на території України. Це фортифікаційні споруди, які слугували як захистом міста, так і вхідною брамою до нього. Нині Татарська брама є пам'яткою архітектури національного значення другої половини XV – початку XVI століття. На жаль, після втрати свого призначення її частково розібрали на будматеріали, а також вона зазнала пошкоджень часом. Тож науковці стверджують, що відновити її повністю вже неможливо.

Ініціатива відновлення споруди зародилася у відділі культури і туризму Острозького міськвиконкому та Острозької міської ради. За словами заступниці міського голови Острога, така ідея лежала на поверхні. Адміністрація вже давно планувала залучати додатковий простір для проведення культурних заходів. Вежу розглядали як додатковий майданчик до програми щорічних фестивалів з хорошим потенціалом. Вирішили реконструювати пам'ятку, залучивши Татарську башту до туристичної інфраструктури міста, а також створити культурну та комунікаційну локацію – артпростір «Культурний барбакан».

Для розробки проєкту «Культурний барбакан» згуртувалося багато небайдужих людей включно з істориками, студентами та будівельниками. Волонтерська група проводила толоки, але такого втручання було замало для організації масштабних заходів. Кардинальним діям запобігав факт того, що вежа утримувалася на балансі історико-культурного заповідника, підпорядкованого обласній раді. А тому фінансування проєкту з міського бюджету було неможливим.

Тож у 2018 році адміністрація подала архітектурний проєкт на конкурс Міністерства культури України «Малі міста – великі враження» і перемогла. Переможці отримали фінансування для відновлення культурної спадщини. Окрім того, вдалося домовитися про фінансову підтримку проєкту з обласного та міського бюджету. Для якісної реалізації в межах конкурсу Міністерство мало допомогти з розробкою документації та експертизою. Вирішили вдатися до техніки, яку застосовують під час реставрації архітектурних пам'яток в Італії, замінивши зруйновану стіну вежі спеціальним металевим каркасом.

У результаті Татарська вежа отримала друге життя, стала локацією-стимулом розвитку культурної громади Острога. В овальній частині брами облаштовано сценічний простір, а в прямокутному перешийку – майданчик для виставок образотворчого або декоративно-прикладного мистецтва, речей учасників ярмарків, глядацьких місць театру або кінопоказів.

Біля «Культурного барбакану» вже збираються великі групи людей, проводяться музичні концерти та виставки. Навіть у несвятковий день можна побачити, як люди фотографуються поряд з ним. Місто продовжує працювати над популяризацією власної історії. Розробляються нові заходи, проводяться різноманітні тематичні екскурсії, у яких «Культурний барбакан» уже став окремою зупинкою (Садовник, 2018).

СТРИЙСЬКИЙ ПАРК (ЛЬВІВ, УКРАЇНА)

У Львові міська влада дала шанс на нове життя споруді, яка вже давно не функціонувала й щорічно потребувала багато ресурсів на утримання. Ідеться про історичну пам'ятку в Стрийському парку – ротонду. Аукціон для передачі будівлі в оренду малому бізнесу відбувся з умовою архітектурного збереження ротонди. Тепер там плануються реставраційні роботи та проєктується заклад харчування. Таким чином, до великого парку була додана економічна складова та одночасно захищена його архітектурно-історична пам'ятка (Крутько, 2022).

ЛАНІВЦІ, ПЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛ., 2021

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО, КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ

ЗАВДАННЯ

1. Запропонувати концепцію активностей навколо озера, враховуючи наявні елементи й запит користувачів.
2. Оцінити туристичний сценарій розвитку озера.
3. Спроекувати органічну інтеграцію точок економічної активності в загальну схему навколо озера.

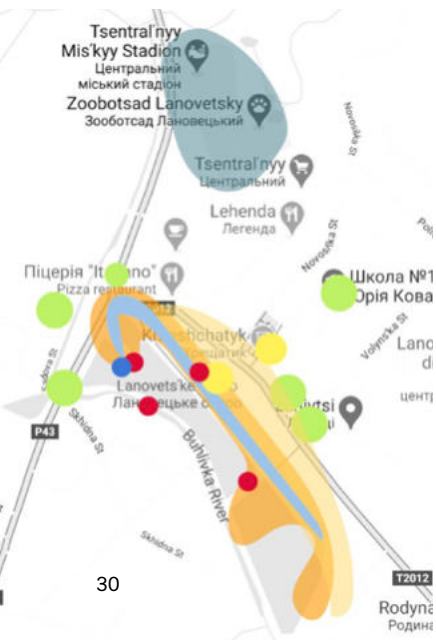
АНАЛІЗ ДІЛЯНКИ

Ланівці розташовані між багатьма регіональними туристичними магнітами. Розроблення громадського простору у співпраці з Програмою DOBRE мало на меті інтегрувати Ланівці у сформовані туристичні маршрути. Половина наявного громадського простору неактивна й з проблемними місцями. Проте загалом місцевість має багато потенціалу завдяки ландшафту, розташуванню поряд з важливими об'єктами (готель, РАЦС, траса, школа, сільрада), потенційній близькості майбутнього ботсаду, історичному використанню локації, можливості для активного відпочинку, розвитку місцевих бізнесів тощо. Громадський простір озера – туристично приваблива ділянка, яка може заповнити потребу мешканців у спільному публічному просторі та місці відпочинку. Команда провела SWOT-аналіз, оцінивши громадський простір з різних сторін.

КОРИСПУВАЧІ

Подібні громадські простори можуть приваблювати широку аудиторію. Зокрема, ідеться про такі типи:

- × «локальний користувач», що поспішає у справах повз озеро, виходить відпочити на обідній перерві до води та приходить сюди після роботи із сім'єю або друзями;
- × «гість з міста», який завітав сюди з Тернополя і хоче якісно провести 5–24 години в Ланівцях, може витратити 400–500 грн на розваги;
- × «сусід з іншого села», який спеціально приїхав до Ланівців у справах або для відпочинку на озері, власник авто, бажає поїти на природі та має бюджет 150–200 грн на особу. Розуміння типів користувачів і їхніх бажань дозволяє підібрати максимально відповідний асортимент можливостей і видів відпочинку для громадського простору.

- Потенціал місцевості**
- Ландшафт
 - Розташування поряд з важливим об'єктами (готель, РАЦС, траса, школа, сільрада, тощо)
 - Потенційна близькість майбутнього ботсаду
 - Історична пам'ять – історичне використання локації (були санки, катамарани, прогулянки тощо)
 - Потреба спільного публічного простору та місця відпочинку у місцевого населення
 - Розвиток місцевих бізнесів
 - Туристично приваблива ділянка
 - Фокусова точка для району та області

використовують берег озера для прогулянок, користувачі дитячого майданчика, особливо гостро потребують інфраструктуру (їжа, туалет), орієнтовний час взаємодії - 1 година

учні сусідньої школи та мешканці ланівців, користувачі воркауту (була ідея проводити уроки на відкритому повітрі), гравці у футбол, користувачі пляжу, потенційні користувачі місць для спілкування (зокрема після занять). Орієнтовний час взаємодії - 1 година

використовують берег озера для транзиту, ідуть повз озеро на роботу, час взаємодії близько 15 хв

ловлять рибу (мешканці ланівців, ловлять рибу переважно на острові, мають ГО, допомагають прибирати, час взаємодії - близько 2-х годин, кількість в ГО - 160 людей)

треба обмежити доступ до пляжу

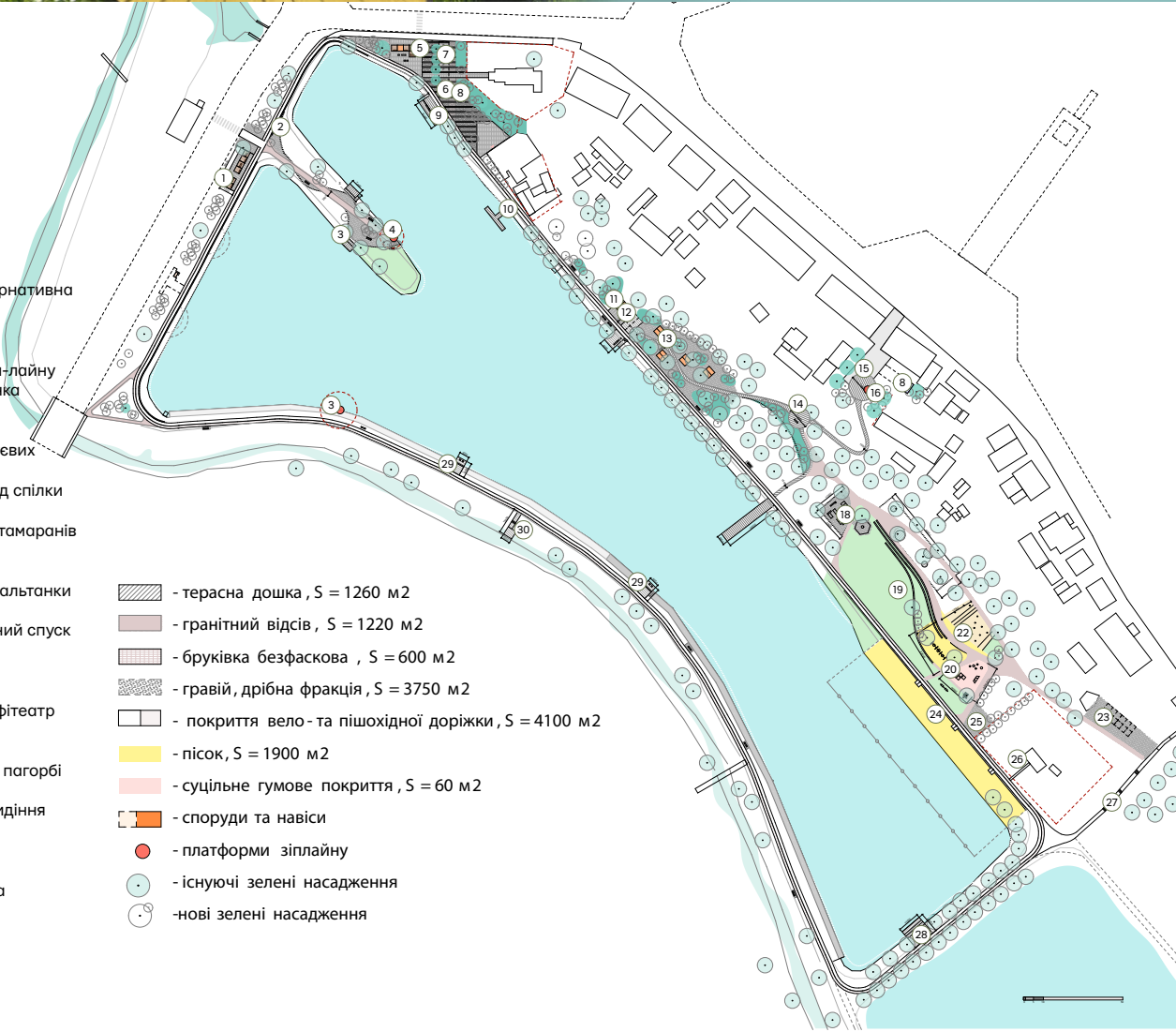
потребують зони відпочинку, орієнтовний час взаємодії - 0.5 години

орієнтовний час взаємодії 0.5 годин

мешканці Ланівців, що використовують маршрут навколо озера для прогулянок (переважно влітку), є цитата, що "влітку всі лавочки зайняті", орієнтовний час взаємодії - 1 година

мешканці Ланівців, що використовують маршрут навколо озера для прогулянок (переважно влітку), є цитата, що "влітку всі лавочки зайняті", орієнтовний час взаємодії - 1 година

мешканці Ланівців, використовують тренажери для занять, час взаємодії - близько 0.5 годин

Експлікація

1. Зона відпочинку / альтернативна зупинка
2. Парапети з сидінням
3. Спуски до води
4. Місце для платформи зіп-лайну
5. Переоблаштована зупинка
6. Площа
7. Паркомісія
8. Закритий блок для смітєвих контейнерів
9. Платформа та інфо-стенд спілки рибалок
10. Пірс / оренда човнів і катамаранів
11. Громадська вбиральня
12. Кав'ярня
13. Відкриті та напівзакриті альтанки
14. Оглядовий майданчик
15. Новий вхід та безбар'єрний спуск
16. Вежа
17. Центральний пірс
18. Зона воркауту
19. Галявина та зелений амфітеатр
20. Мотузковий парк
21. Ігровий майданчик
22. Гірка для скелелазіння у пагорбі
23. Тераса кафе
24. пляж та парапети для сидіння
25. Роздягальня
26. Рятувальна станція
27. Сходи до пляжу
28. Відпочинкова платформа
29. Пірс з тіньовим навісом
30. Спуск до річки

- терасна дошка, S = 1260 м2
- гранітний відсів, S = 1220 м2
- бруківка безфаскова, S = 600 м2
- гравій, дрібна фракція, S = 3750 м2
- покриття вело- та пішохідної доріжки, S = 4100 м2
- пісок, S = 1900 м2
- суцільне гумове покриття, S = 60 м2
- споруди та навіси
- платформи зіплайну
- існуючі зелені насадження
- нові зелені насадження

ДОДАТКОВА АПРАКЦІЯ

Додатково консультанти запропонували встановити зіплайн над озером, скориставшись одним з двох варіантів. Перший (технічно простіший) – протягнути до спокійного берега канат і зробити довшу трасу. Це може поживавити тихий берег, хоч і потребуватиме його комплексної реконструкції. Альтернативний варіант реальніший, проте може завадити екосистемі, рибалкам і додати шуму.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Навіть найкращий громадський простір можна запустити. Тому потрібно керувати відходами (сортувати сміття, систематично прибирати, інформувати населення); дотримуватися інтересів рибалок і зон відповідальності; інтегрувати навколишні об'єкти, такі як зупинка, у вузлові точки озера.

An aerial photograph of a river system with several meanders. The water is a light, milky blue-grey color, contrasting with the lush green vegetation on the banks. A concrete dam is visible in the upper right quadrant. The text is overlaid in the center of the image.

РОЗРОБКА
ПРОЄКТУ
ГРОМАДСЬКОГО
ПРОСТІОРУ

РОЗРОБКА ПРОЄКТУ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

Громадський простір створюється громадою для реалізації комунікативного потенціалу, задоволення соціальних і суспільних потреб, сталого та гармонійного розвитку її територій.

Планування громадського простору – це системна процедура, яка передбачає розроблення технічного завдання на проектування та проектної документації, що в результаті призведе до створення громадського простору.

Ініціаторами роботи над проектом громадського простору можуть бути:

- × структурні підрозділи виконавчого комітету міської ради, відповідальні за створення громадських просторів, проектів окремих об'єктів містобудування, організацію благоустрою, діяльності закладів та установ культурного, освітнього, молодіжного, комунікативного спрямування в територіальній громаді (далі – відповідальний структурний підрозділ);
- × інститути громадянського суспільства, які відповідно до відомостей Єдиного державного реєстру* зареєстровані на території громади;
- × жителі громади;
- × власники територій, на яких планується організація громадського простору.

* Під інститутами громадянського суспільства маються на увазі благодійні організації, громадські об'єднання, професійні спілки, їх об'єднання та інші неприбуткові організації – юридичні особи приватного права, легалізовані відповідно до законодавства, місце розташування яких зареєстровано на території громади (Лукінюк, 2020).

Для роботи над проектом громадського простору можна й необхідно залучати фахівців, консультантів, фасилітаторів та інших спеціалістів (архітекторів, урбаністів, соціологів, істориків, етнографів, екологів, економістів, будівельників, конструкторів тощо).

Забезпечити проект фінансово можна з різних джерел, наприклад таких:

- × кошти державного та місцевих бюджетів;
- × кошти міжнародних організацій, що фінансують проекти розвитку міської інфраструктури;
- × фінанси суб'єктів господарювання, безпосередньо зацікавлених у комплексному впорядкуванні міського простору;
- × кошти фізичних осіб, наприклад колективне фінансування (краудфандинг), меценатство;
- × кошти громадських організацій.

Для достатнього фінансування й ефективного управління проектами облаштування міського середовища доцільно передбачити впровадження ефективних моделей державно-приватного партнерства (PPP – private public partnership), які б передбачали економічно обґрунтовані мотиватори участі приватного капіталу в запропонованих містом ініціативах.

Розроблення проекту повинно передбачати не лише пошук джерел фінансування на його реалізацію, а й створення моделі стабільної монетизації та формування бюджету для утримання такого проекту на належному рівні на постійній основі.

ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН

«Більшій частині населення ми довели й переконали, що їхня хата не скраю. Спільними діями спеціалісти Програми DOBRE та місцеві активісти створили молодіжне середовище, групи небайдужих громадян, які стануть фундаментом розвитку громадянського суспільства, а також рушієм місцевого економічного розвитку громад».

Михайло Олійник, програмний спеціаліст з розвитку громад (2017–2022) Програми DOBRE

У світі термін відомий як «партисипація» та походить від англ. participate, тобто «брати участь». Основний принцип партисипації – нічого для нас без нас (англійською – nothing about us without us).

ЗАЛУЧЕННЯ

Міський простір – це спільна власність, тому просторове планування має бути демократичним процесом, який дозволяє жителям громади брати у ньому участь. Органи або організації, відповідальні за планування, мають інформувати мешканців про майбутні проєкти й дати можливість громадськості долучитися, впливати на ухвалення рішень і робити свій внесок. Концепція передбачає широке залучення жителів та інших зацікавлених сторін до процесу розроблення та впровадження. Залучення супроводжує всі етапи створення концепції. Така участь дає можливість врахувати потреби та інтереси громади, що забезпечує більш обґрунтований і сталий результат проєкту. Також залучення допомагає знайти партнерів для просування та впровадження концепції, легітимізує її рішення та посилює довіру в спільноті (Залучення, б. д.).

ПРИНЦИПИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ

Громадська участь – загальносвітовий тренд, у кожній країні та організації розробляються свої політики її впровадження. З-поміж великої кількості доступних у мережі теоретичних джерел з громадянської участі можна виділити канадські принципи «5 наріжних каменів залучення міста Калгарі», названі на честь міста, у якому їх уперше було розроблено:

Прозорість

Переконаватися, що процес ухвалення рішення, процедури та можливі обмеження чітко зрозумілі й дотримуються всіма учасниками процесу;

Підзвітність

Показувати, що результати роботи збігаються з обіцянками та очікуваннями;

Включення

Залучати всіх, кого безпосередньо стосуватиметься рішення;

Відповідність

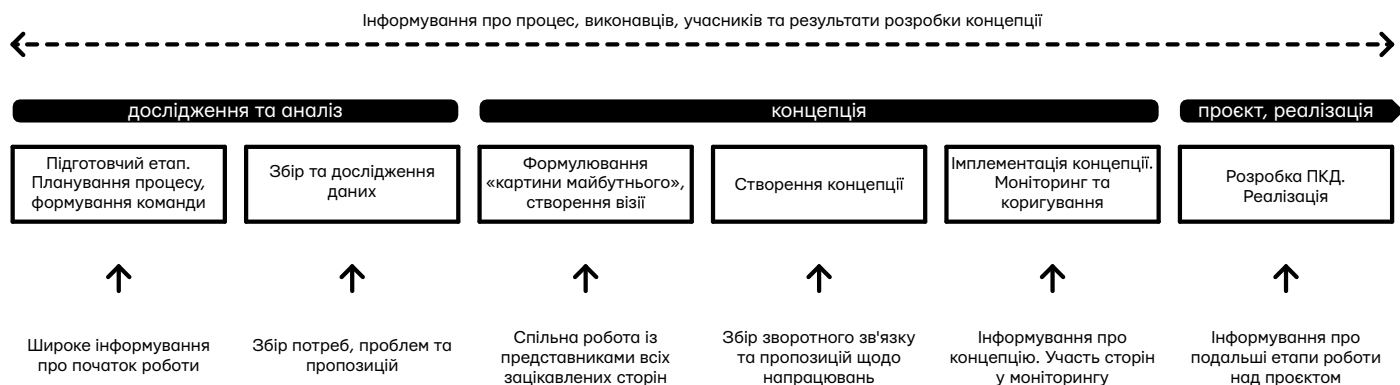
Забезпечувати ресурси, необхідні для ефективного залучення;

Чуйність

Відкрито реагувати на питання, що хвилюють мешканців громади (Левченко, 2018).

Наріжним каменем залучення, що супроводжує кожен етап розробки концепції, є інформування та громадянська освіта у сфері просторового планування.

Процес безпосередньої участі в розробленні проєкту відбувається шляхом спільної роботи, обговорень та консультацій. На різних етапах використовуються різноманітні інструменти – інтерактивні зустрічі, круглі столи, обговорення, опитування громадської думки тощо.

На ранніх етапах розроблення концепції необхідне залучення на рівні співтворення. Представники заінтересованих сторін (також часто позначається як «робоча група») спільно ухвалюють рішення про напрями, візію та стратегії майбутнього розвитку. Їхні думки мають бути максимально враховані та відображені в концепції. Цей процес потребує активної участі різних груп інтересів.

На подальших етапах – під час роботи над операційними цілями, напрацювання матриці проєктів і вибору демонстраційних, серед рівнів участі домінують включення та консультації. Це означає, що всі напрацювання на цьому етапі мають бути враховані та відображені в концепції, однак вони базуються на результатах попереднього етапу й не можуть кардинально змінити їх без вагомого обґрунтування.

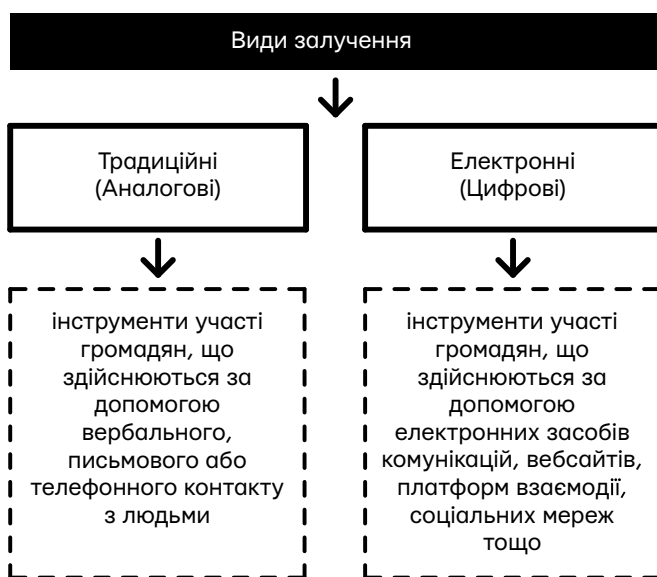
На завершальних етапах розроблення громадськість мінімально впливають на концепцію. Усі результати їхньої участі мають рекомендаційний та інформаційний характер. Мета – переконатися, чи враховані потреби різних заінтересованих сторін, чи виклад концепції зрозумілий і доступний для широкої аудиторії, а також що потребує уточнення або доопрацювання. Суттєві зміни до концепції вносяться лише за умови наявності суттєвих суперечностей або вагомого обґрунтування. На цьому етапі важливо залучити широку аудиторію та отримати якомога більше коментарів. Окрім очних публічних подій, використовуються форми дистанційного коментування.

Після завершення роботи над концепцією перед її ухваленням і початком реалізації потрібно поінформувати всі заінтересовані сторони про результати роботи.

Під час імплементации важливо продовжувати інформувати про хід впровадження та зміни концепції. Варто подбати і про залучення активних мешканців до моніторингу та реалізації проєктів, передбачених концепцією.

ЕТАПИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ

ЕТАП	ОПИС	МОЖЛИВІ ФОРМИ
Інформування	Інформування із залученням максимально широкої аудиторії. Це початок комунікації, тому важливо не лише поінформувати людей, а й залучити потенційних учасників до роботи над проектом, процесу створення та реалізації концепції.	Інформаційні повідомлення та запрошення на офіційних ресурсах, повідомлення та матеріали в ЗМІ, інформування під час подій, відеозвернення та повідомлення на особистих сторінках і сторінках спільнот у соціальних мережах, інформація в громадських просторах і будівлях, розповсюдження через лідерів думок, запрошення після анкетування, індивідуальні звернення тощо.
Збір потреб, проблем і пропозицій	Збір потреб, проблем і пропозицій проходить на початку роботи над концепцією. Найкраще поєднати його з процесом збору даних. Збираються потреби представників усіх зацікавлених сторін.	Опитування громадської думки, дослідження із залученням, круглі столи з експертами та іншими зацікавленими сторонами, громадські обговорення та спільний аналіз під час відкритих подій із залученням широкої аудиторії, збір потреб, проблем і пропозицій (очний та дистанційний) тощо.
Робота над концепцією	Робота над концепцією передбачає безпосередню активну взаємодію з робочою групою, особливо на етапі розроблення візії. Максимально важливо узгоджувати різні інтереси та прагнути до консенсусного рішення. Важливо залучити представників різних зацікавлених сторін.	Стратегічні сесії, воркшопи, громадські обговорення у форматі роботи в малих групах (наприклад, світове кафе), круглі столи із зацікавленими сторонами, анкетування та конкурси проектів тощо.
Узгодження концепції	На завершальних етапах роботи над концепцією необхідне узгодження концепції з широкою аудиторією у форматі консультації.	Громадські обговорення, збір пропозицій онлайн, опитування громадської думки, збір пропозицій у муніципальних закладах тощо.
Впровадження	Важливо залучати мешканців не лише до розроблення, а й впровадження концепції.	Інформування про хід впровадження концепції, моніторингова робоча група, конкурси для ГО та соціально відповідального бізнесу для впровадження проектів концепції, створення фізичного простору або об'єктів спільно з містянами (Залучення, б. д.).

ВИДИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ

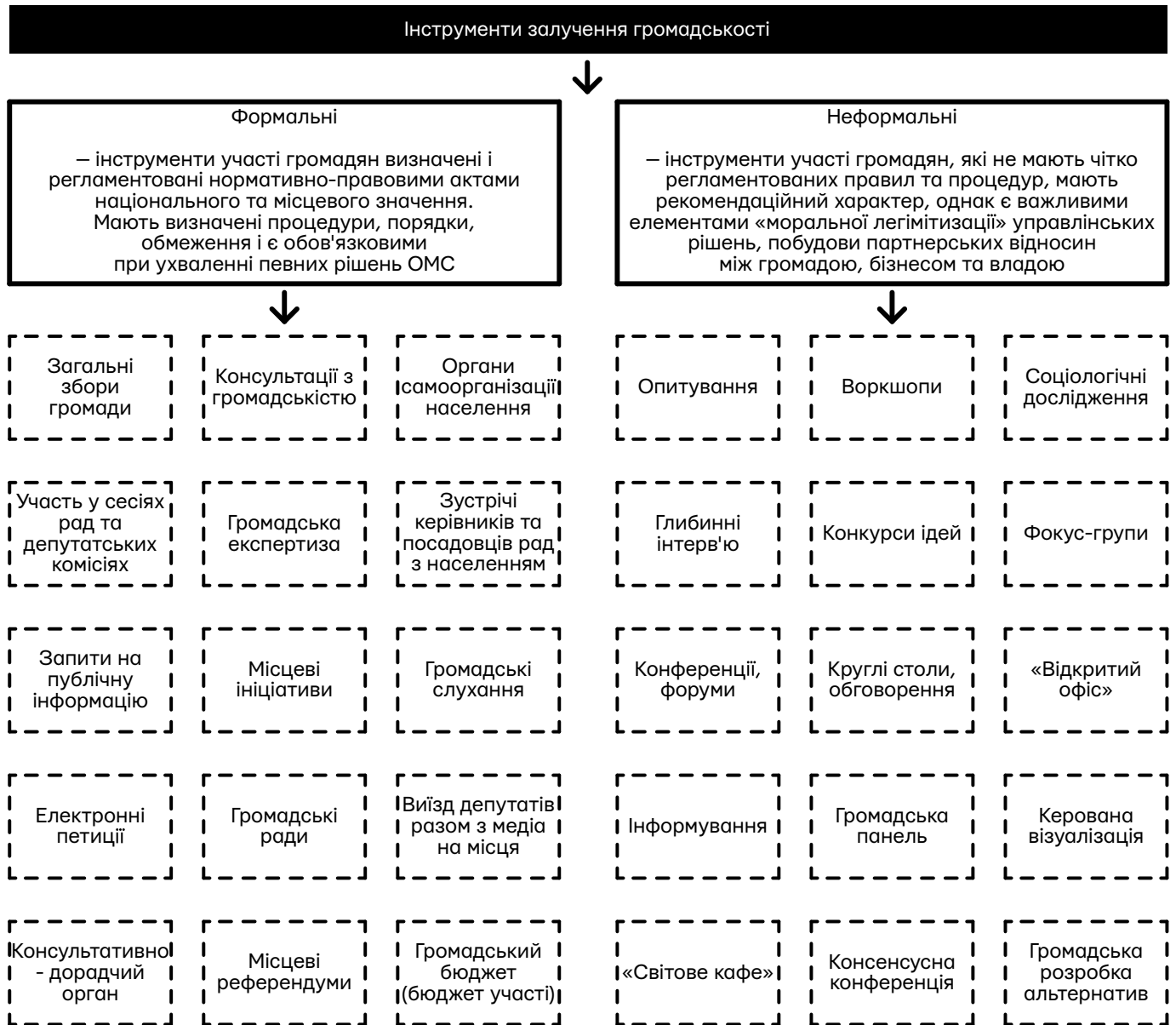
Існують традиційні та електронні види залучення громадськості. Задля найкращого результату в роботі над проектом варто поєднувати різні види інструментів участі громадян.

ІНСТРУМЕНТИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ

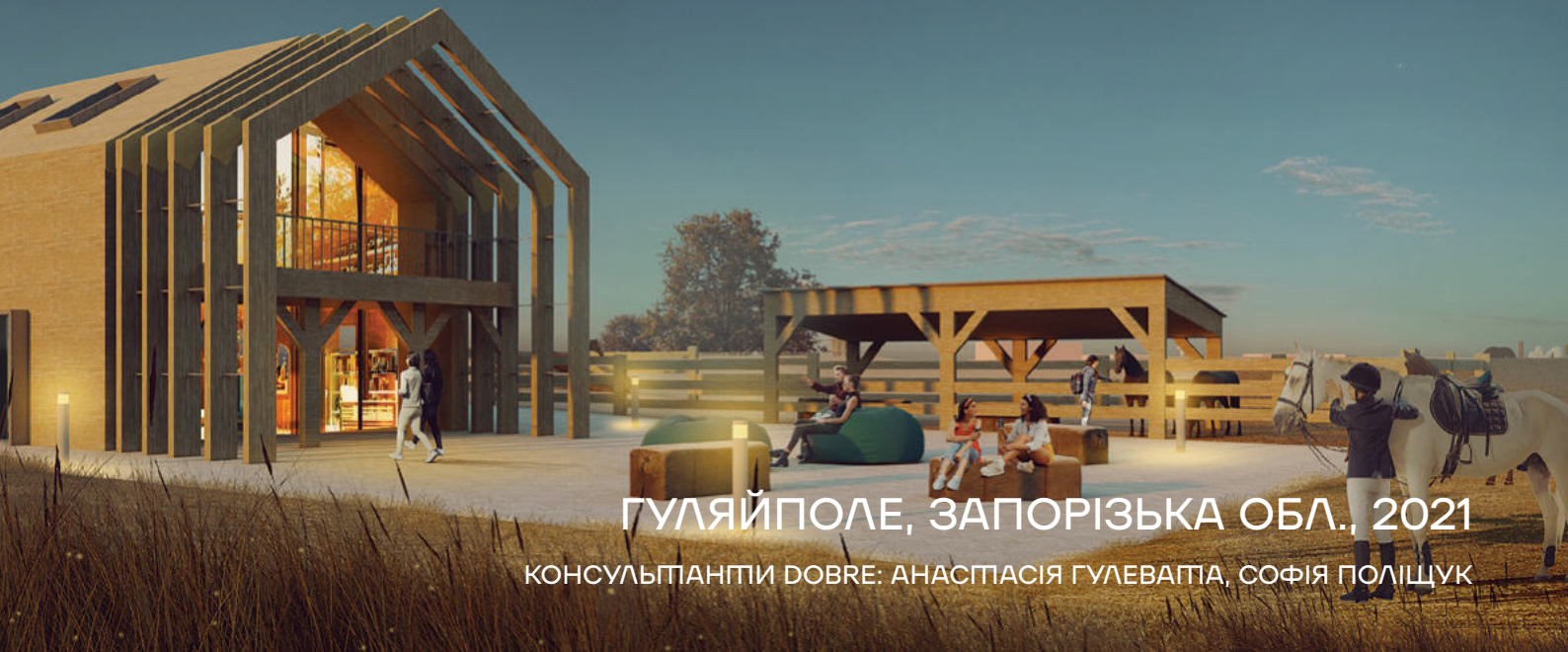
«Як на мене, основою для створення живого й улюбленого жителями місця є залучення всіх зацікавлених від початку процесу планування. Хоча для конструктивного діалогу потрібно більше часу і терпіння всіх сторін, та лише так ми навчимося слухати одне одного і знаходити спільні рішення, що відповідають потребам дуже різних людей. Також важливо залишати простір для змін, незапланованого й можливості користувачів адаптувати простір для різних сценаріїв використання».

Катерина Яковець, консультантка з планування громадських просторів Програми DOBRE

Загалом будь-яку успішну комунікацію різних груп людей можна вважати результатом розмов, діалогів чи перемовин. Проте існують різні форми і практики, тобто інструменти, які можна використовувати в процесі роботи над створенням громадського простору.

Громада сильна лише тоді, коли вона активна й готова брати на себе відповідальність за власний розвиток. Залучення громадян дозволяє збільшити рівень довіри до органів управління, зробити процес ухвалення рішень більш прозорим, а головне – сприяє подальшій співвідповідальності всіх зацікавлених сторін у його реалізації. Іншими словами, це легітимація рішень – їх будуть визнавати мешканці громади, бо вони ухвалені за їх безпосередньої участі й з урахуванням їхніх інтересів, а ефективність залучення напряду залежить від налагодження належної комунікації.

ГУЛЯЙПОЛЕ, ЗАПОРІЗЬКА ОБЛ., 2021

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: АНАСТАСІЯ ГУЛЕВАПА, СОФІЯ ПОЛІЩУК

ЗАВДАННЯ

1. Спроекувати рекреаційно-туристичний простір на території штучних островів на річці Гайчур.
2. Розробити сценарії використання простору на основі бачення громади, сучасного подієвого контексту та історичної махновщини.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Консультанти Програми DOBRE провели багатоетапний аналіз. Спершу польове дослідження, щоб зрозуміти, як острови сприймаються наживо, якою є дорога звичайного мешканця до них. Заглибилися в історичний контекст, ознайомилися з махновщиною та її стилістикою. Поспілкувалися з місцевим істориком, який зауважив, що територія островів може бути багата на археологічні знахідки в мулі. Дослідили екологічний контекст. Гуляйполе – ареал породи тарпан, предка свійських коней. В інфополі також присутні думки про проєкт відновлення цієї вимерлої породи.

За сприяння Програми DOBRE тут розвивалися туристичні маршрути. Гуляйполе слугувало зупинкою в мережі Дніпро – Запоріжжя – Хортиця.

ОПИТУВАННЯ ГРОМАДИ

Консультанти провели онлайн-опитування громади та підтвердили концепцію можливого розвитку території островів. Цінність простору, на думку гуляйпільської громади, полягає в недоторканій природі. Респонденти підтримали такі ідеї насичення громадського простору: історичні реконструкції, центр розведення коней, контактний зоопарк і страусяча ферма, археологічний центр, екорезиденція, мотель.

SWOT-АНАЛІЗ

Окрім того, консультанти підготували SWOT-аналіз. Разом з робочою групою вони обговорили можливості та ризики туристично-рекреаційного центру на островах.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

Проєкт охоплює два великі острови між берегами міста. До них складно дістатися. Острови незабудовані, вкриті диким степом, на другому острові випасають худобу. Річка широка, проте замулена. У місті раніше проводився фестиваль «Махнофест», який планували відновити й перемістити на острови. Гуляйполе – батьківщина Нестора Махна.

ІДЕЯ ОБ'ЄКТА

Територія перед островами слугує вхідною зоною, місцем щоденного користування з головними інфраструктурними об'єктами. Технічно обслуговує масові заходи і має потенціал до розвитку готельно-ресторанного сектору.

Перший острів – територія проведення масових заходів, таборів, розміщення парку скульптур, що відіграють роль прогулянкового простору. Масштабне мистецтво створює туристичний магніт, а також додаткові місця сонце- та вітрозахисту.

Другий острів – зона рекреації та спокійного відпочинку. Охоплює «ватру», пікнікову зону та ферму. Будинок ферми може слугувати як відпочинковим комплексом, так і мистецькою резиденцією, центром іпотерапії, кінного туризму, мініготелем, екоцентром. Варіанти наповнення та використання можуть змінюватися чи уточнюватися залежно від можливостей або потреб громади.

S

ВЕЛИКА ТЕРИТОРІЯ
РІЧКА
БЛИЗЬКО ДО ЦЕНТРУ
НЕ ЗАБУДОВАНЕ
ПРИРОДА
ЕКОЛОГІЧНЕ ЦІННІСТЬ
ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ
МІФОЛОГІЯ, МІСЬКІ ЛЕГЕНДИ
ТРАНСПОРТНА МАГІСТРАЛЬ

W

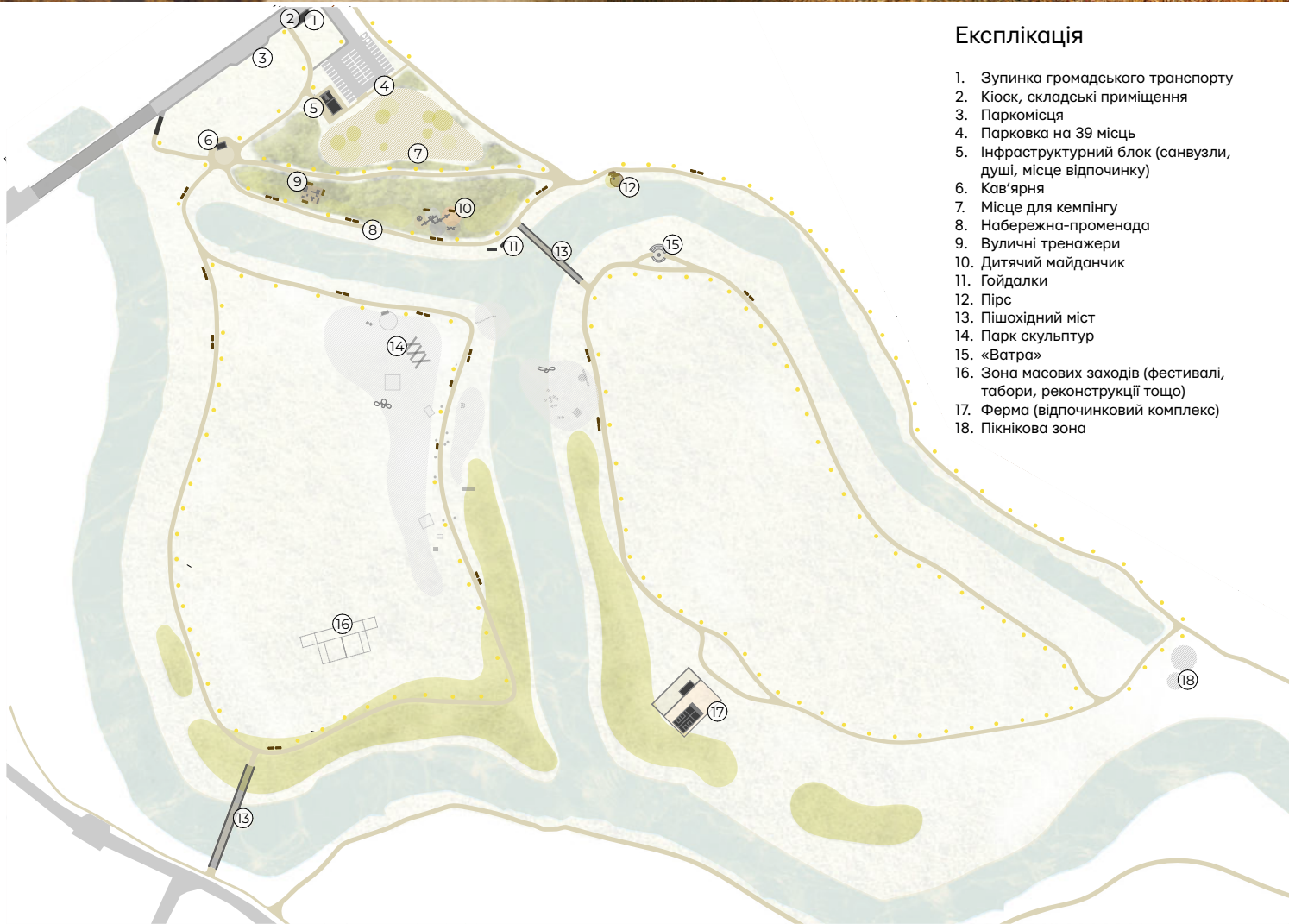
ВІДСУТНІСТЬ ІНФРАСТРУКТУРИ
НЕМАЄ ТІНІ
РІЧКА ПОТРЕБУЄ ЧИСТКИ
ДЕЗОРІЄТАЦІЯ В ПРОСТОРИ
ДИСКОНФОРТ ДОСТУПНОСТІ
ВІТРЯНО
НЕЗРУЧНЕ ДОБИРАННЯ
"ПОРОЖНЬО"

O

ТУРИСТИЧНИЙ МАГНІТ
ІСТОРІКО-ЕКО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ
КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ
НЕФОРМАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НОВІ СЕНСИ (НЕ МАХНОМ ЄДИНИМ)
ФРАГМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ СІТКИ
ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕКОСИСТЕМИ,
ВІДРОДЖЕННЯ
ЯКІСНЕ СЕРЕДОВИЩЕ НЕ ТІЛЬКИ
ДЛЯ ТУРИСТІВ, А Й МІСТЯН

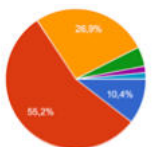
T

ШКОДА ПРИРОДИ
НЕ БУДЕ КОРИСТУВАТИСЯ ПОПИТОМ
НЕРЕАЛІСТИЧНО В КОНТЕКСТІ
ДОРОГО В ОБСЛУГОВУВАННІ, ДОГЛЯД
СЕЗОННО
ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД ПОДІЙ, ФЕСТИВІВ ТОЩО
ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ ТЕМАТИКОЮ
РУЙНАЦІЯ ІСНУЮЧОГО КОРИСТУВАЦЬКОЇ
МОДЕЛІ

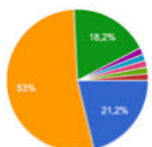
Експлікація

1. Зупинка громадського транспорту
2. Кіоск, складські приміщення
3. Паркомісця
4. Парковка на 39 місць
5. Інфраструктурний блок (санвузли, душі, місце відпочинку)
6. Кав'ярня
7. Місце для кемпінгу
8. Набережна-променада
9. Вуличні тренажери
10. Дитячий майданчик
11. Гойдалки
12. Пірс
13. Пішохідний міст
14. Парк скульптур
15. «Ватра»
16. Зона масових заходів (фестивалі, табори, реконструкції тощо)
17. Ферма (відпочинковий комплекс)
18. Пікнікова зона

Скільки забирає часу дорога до островів

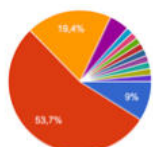
55,2% – від 5 до 15 хв
26,9% – від 15 до 30 хв
10,4% – до 5 хв

Як люди добираються до місця

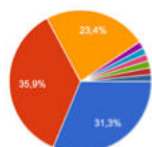
53% – пішки
21,2% – на власному авто
18,2% – велосипедом

Громадського транспорту немає

Як часто відвідуєте острови

53,7% – майже не відвідаю
19,4% – кілька разів на місяць
9% – ніколи не чув про острови

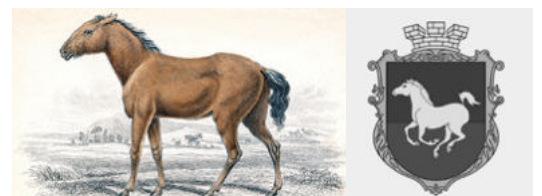

Чому ви відвідуєте ці острови

35,9% – спеціально відвідаю, подобається природа, краєвиди
31,3% – не відвідаю
23,4% – трансфер

+ рибуловля

Вимерла порода диких коней Тарпан – герб Гуляйполя

ЕТАПИ ПРОЄКТУВАННЯ

Проєкт громадського простору – це проєктна документація на територію об'єкта будівництва, реконструкції або капітального ремонту, що містить комплекс заходів, спрямованих на покращення екологічного, технічного та естетичного стану громадських просторів, і передбачає такі види робіт: архітектурно-планувальна організація території, облаштування тротуарів та майданчиків, озеленення, організація освітлення, розташування малих архітектурних форм, елементів акустичного та кліматичного комфорту тощо.

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОБОТИ НАД ПРОЄКТОМ

Роботу над проєктуванням публічного простору або реконструкцією / благоустроєм наявних громадських зон можна поділити на такі основні стадії (етапи):

Підготовча стадія дослідження та аналізу передбачає ініціювання розроблення проєкту, згуртування громади навколо ідеї створення громадського простору та формування робочої групи. Також сюди належить дослідження території та потреб жителів громади, аналіз цих даних стане основою для розроблення візії. Саме тісна співпраця на цьому етапі з громадою як кінцевим бенефіціаром простору може забезпечити максимальну відповідність очікуванням й зменшити кількість можливих змін на подальших етапах проєктування.

На стадії концепції на основі аналітичних висновків формується бачення організації та розвитку місця, а саме логіка впорядкування, зонування та стилістика. Відповідно до концепції розробляється технічне завдання для безпосереднього проєктування простору. Тому за потреби та доцільності в концепції варто описати і варіативність окремих рішень і матеріалів.

Стадія проєкту – це детальне опрацювання ідей і засад концепції, результатом якого є розроблена проєктно-кошторисна документація. На основі проєктно-кошторисної документації можна спланувати та реалізувати проєкт, за потреби розділивши цю стадію на декілька складових протягом певного часу залежно від пріоритетів і можливостей громади. Якщо потреба в такому поділі (на етапи, фази, пускові комплекси) зрозуміла для сторін (замовника та розробника проєктно-кошторисної документації) заздалегідь, її потрібно закласти у відповідному технічному завданні.

Окремо згадаємо стадію експлуатації. Будь-який простір потребує догляду, понад те, громадський простір – це зона, що постійно видозмінюється, і потреби користувачів також можуть змінюватися з часом. Тому необхідно приділяти увагу правильному утриманню місця, а також постійній переоцінці реалізованих рішень і вдосконаленню громадського простору. Окрему увагу на цьому етапі варто приділити питанню безпеки користувачів. З цією метою доцільно розробити відповідні інструкції та правила використання окремих елементів простору (наприклад, ігрових атракціонів і спортивних тренажерів).

Згадані стадії більш детально розглянуті в наступних розділах посібника.

КОНТРОЛЬ

Для вдалої реалізації всіх стадій проектування громадського простору необхідні постійний моніторинг та оцінювання проекту.

Моніторинг (monitoring) – це процес постійного нагромадження інформації (поточний збір даних) про всі аспекти проекту, метою якого є визначення ходу виконання запланованих завдань, а також сприяння досягненню бажаної мети.

Оцінювання (evaluation) – вимірювання того, що відбулося, стосовно того, що мало відбутися (планів). Аналіз причин та наслідків діяльності.

Після того, як визначені логіка, завдання та терміни виконання стадій проекту, необхідно встановити найбільш релевантні показники результативності – індикатори. Це змінні, що дозволяють перевіряти хід проекту розвитку або демонструють результативність відносно плану.

Кількість індикаторів залежить від масштабу проекту. Вони використовуються протягом усього проекту, збираються з певною періодичністю й слугують для аналізу виконання, досягнень та впливу результату.

Правила SMART для індикаторів

План моніторингу та оцінювання дозволяє систематично й об'єктивно відстежувати прогрес проекту й досягнення цілей і завдань кожної стадії, що забезпечує вчасне виконання стадій проекту.

Такий план:

- × містить індикатори до кожного з очікуваних результатів (усіх рівнів);
- × визначає індикатори, пояснює їх актуальність та обмеженість;
- × містить цільові показники та початкові (базові);
- × перелічує методи збору індикаторів;
- × визначає періодичність збору індикаторів та аналізу (календарний план моніторингу та оцінювання);
- × зазначає відповідальних (Негреєва, 2021).

Задля зручного моніторингу та оцінювання просування роботи над проектом варто також запроваджувати KPI, адже це кількісно вимірний індикатор фактично досягнутих результатів. KPI допомагають відстежувати статус і прогрес проекту, аналізувати його часові рамки та вчасно вносити зміни.

Основні типи KPI:

- × KPI ефективності;
- × KPI за термінами;
- × KPI бюджету;
- × KPI якості.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ

ПЕРЕДПРОЄКТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

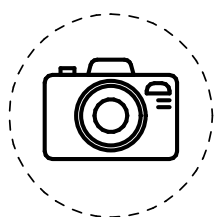
Перший етап будь-якої роботи, пов'язаної з ухваленням рішень, – збір даних, на базі яких це можна робити обґрунтовано. Процес розроблення концепції громадського простору не виняток і потребує попереднього збору широкого набору даних. Після початку роботи над проєктом і формування робочої групи необхідно максимально детально дослідити потреби та очікування жителів громади від проєкту, наявну ситуацію на локації, зокрема проблеми, які потребують розв'язання, і потенціал використання території. Аналіз місця передбачає польові дослідження з безпосереднім виходом на ділянку, спостереження, фіксацію кількісних і якісних показників, а також вивчення документації, технічних особливостей і контексту.

У громадських просторах можуть досліджуватися різні параметри. По-перше, населення – демографічні характеристики (стать, вік, освіта, сімейний стан, фінансове становище тощо), історичні та культурні аспекти. По-друге, територія (адміністративні, географічні, історичні, економічні та інформаційні межі). По-третє, соціально-психологічна ідентифікація (приналежність людей до цієї території, спільність цінностей, відчуття себе частиною місцевої спільноти, самовизначення тощо). По-четверте, соціальна взаємодія (спільні норми та правила поведінки в громаді, сусідські відносини, взаємні послуги, взаємодія, способи управління та комунікації) (Кушніренко, 2020).

Основою для проведення аналізу стану розвитку території можуть слугувати:

- × Генеральний план розвитку території, інша наявна містобудівна документація;
- × результати соціологічних досліджень;
- × результати наукових досліджень, які стосуються цієї території;
- × матеріали засобів масової інформації;
- × дані земельного кадастру;
- × дані управління (відділу) економіки облдержадміністрації та виконавчого комітету місцевої ради;
- × програми соціально-економічного розвитку та окремих сфер і звіти про їх виконання;
- × дані Державного комітету статистики України та його місцевих підрозділів;
- × дані галузевих міністерств і відомств, якщо їхні профільні підприємства розташовані на цій території;
- × дані метеостанції;
- × матеріали краєзнавчого та інших музеїв;
- × інша інформація публічного користування.

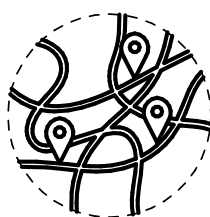
Для отримання більш повної інформації про громаду, її життя, проблеми та потреби жителів на ранніх етапах роботи над концепцією варто залучати зацікавлені сторони за допомогою різних інструментів дослідження (спільне розроблення та консультації, б. д.). До таких інструментів належать:

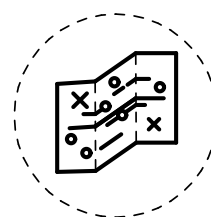
Фотопрогулянки з жителями громади

Дослідження із залученням, коли запитання формують самі жителі

Прогулянки та екскурсії від місцевих жителів та жительок

Мапування улюблених місць громади, проблем та ідей

Опитування громадської думки

Після закінчення збору інформації дані потрібно опрацювати та проаналізувати. Необхідно вирішити, які пропозиції врахувати, яку інформацію уточнити, які ідеї доопрацьовувати, які прийняти частково, а які відхилити. Алгоритм ухвалення рішень має бути прозорим і відкритим. Учасники мають бути поінформовані про результати обговорень та ухвалені на їхній основі рішення.

Послідовність роботи з результатами обговорення:

1. оцифрування та класифікація зібраних результатів;
2. попередній аналіз та напрацювання;
3. сортування ідей за сферами та територією;
4. нанесення пропозицій та ідей на мапу;
5. обговорення командою розробників, аргументування рішень;
6. внесення відповідних рішень у концепцію;
7. підбиття підсумків (скільки людей залучено, чи залучені представники всіх зацікавлених груп, чи потрібні додаткові зустрічі та консультації, з ким);
8. аналіз якості залучення (скільки людей узяли участь, чи у всіх була можливість висловити свою думку, якого віку та статі залучені люди, якого роду діяльності тощо);
9. широке інформування про результати роботи;
10. розсилка учасникам події результатів обговорення з інформацією про результати (які пропозиції були ухвалені, а які відхилені з відповідним обґрунтуванням) (Спільна розробка та консультації, б. д.).

ІНСПРУМЕНТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

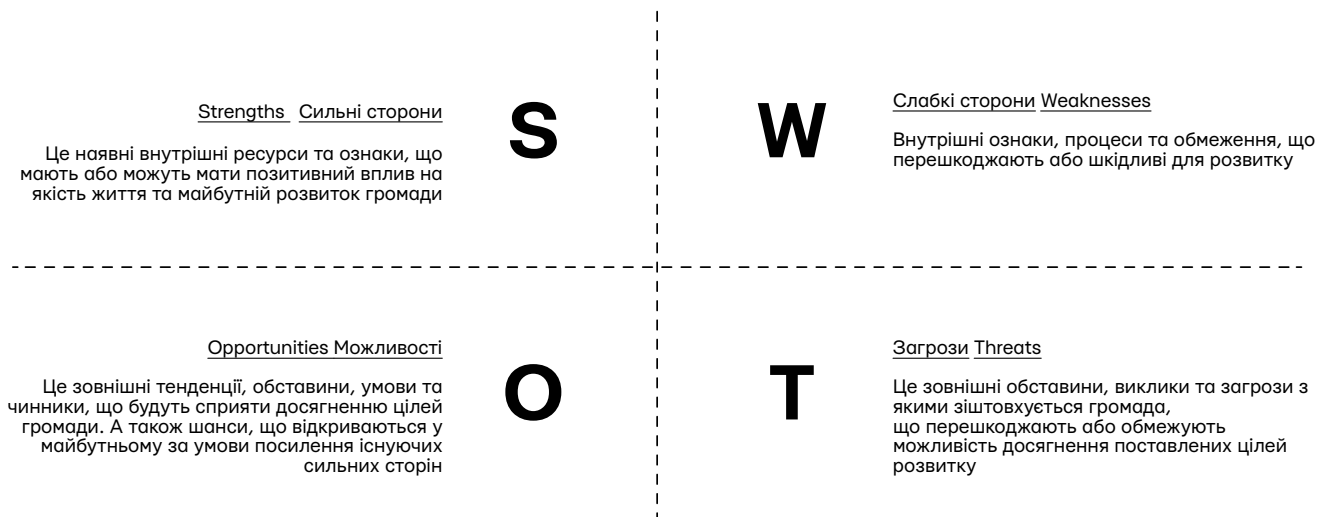
Міське середовище можна досліджувати за допомогою різних методів. Далі більш детально розглянуті деякі практичні інструменти.

SWOT

Термін SWOT сформовано першими літерами таких англійських слів: Strengths – сильні і Weaknesses – слабкі сторони, Opportunities – можливості і Threats – загрози. Сенса SWOT можна окреслити таким чином: спиратися на сильні сторони, долати слабкості та використовувати можливості.

SWOT-аналіз – це інструмент, який дозволяє комплексно проаналізувати стан простору. Він допомагає зрозуміти сильні та слабкі сторони локації, визначити можливості та фактори, які можуть стати перешкодами в досягненні цілей розвитку (SWOT, б. д.).

Результати SWOT-аналізу оформляються у формі матриці:

Один і той самий фактор може розглядатися одночасно і як сильна, і як слабка сторона залежно від контексту.

TOWS

Термін TOWS утворено першими літерами таких англійських слів: Threats – загрози, Opportunities – можливості, Weaknesses – слабкі сторони, Strengths – сильні сторони. Філософія методу: використовувати сильні сторони для розвитку можливостей та нівелювання загроз, мінімізувати слабкі сторони завдяки можливостям.

TOWS є логічним продовженням SWOT-аналізу. Це підсумовування результатів комплексного аналізу. Матриця TOWS-аналізу – це інструмент, що допомагає комбінувати результати SWOT для того, щоб згенерувати можливі варіанти сценаріїв розвитку. Метою такого аналізу є пошук зв'язку між факторами і характеристиками з різних секторів SWOT і розроблення на їхній основі стратегій (TOWS, б. д.).

Приклад TOWS матриці

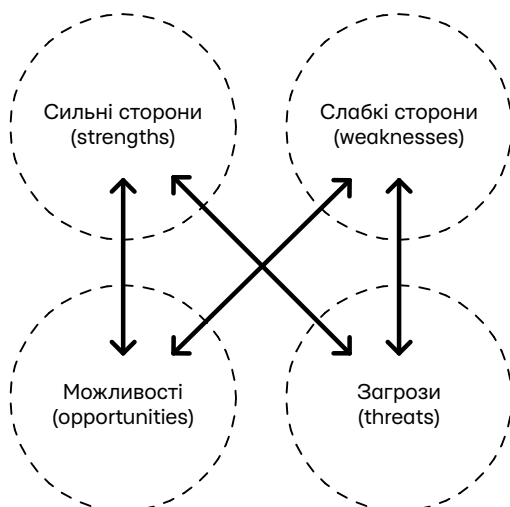

У результаті TOWS-аналізу мають бути розроблені стратегії, обґрунтовані та максимально адаптовані до вихідних умов з урахуванням зовнішніх чинників впливу на майбутнє.

Етапи реалізації TOWS-аналізу та розробки можливих стратегій розвитку:

Пошук зв'язків між категоріями в різних секторах SWOT-аналізу:

Для всіх категорій шукаємо зв'язки між сегментами:

Можливостями (O) та сильними сторонами (S) – які сильні сторони можуть збільшити можливості і навпаки, які можливості можуть підсилити сильні сторони?

Загрозами (T) та слабкими сторонами (W) – які слабкі сторони посилюють загрози і які загрози загострюють слабкі сторони?

Можливостями (O) та слабкими сторонами (W) – які можливості можуть мінімізувати або зменшити слабкі сторони і які можливості можуть «закритись», якщо не будуть нівельовані слабкі сторони?

Загрозами (T) та сильними сторонами (S) – які сильні сторони можуть протидіяти загрозам і які загрози можуть нівелювати сильні сторони?

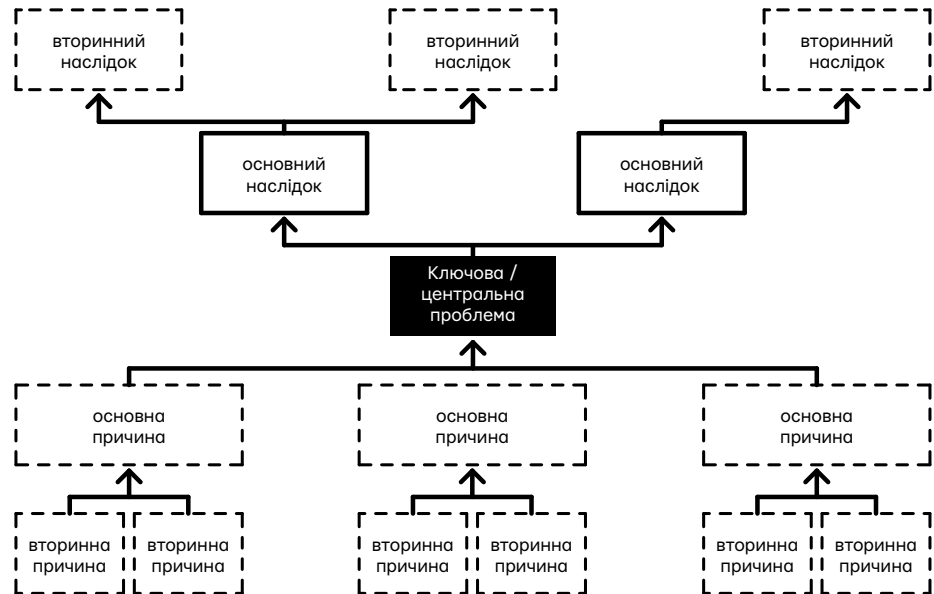

ДЕРЕВО ПРОБЛЕМ

Дерево проблем створюється з метою пошуку першопричин проблеми заради ефективного рішення, як її подолати.

Візуалізація цього інструмента виглядає таким чином: коріння дерева – це першопричини, стовбур – це основна проблема (проблема, яка потребує розв'язання), а гілки – наслідки. Наслідки проблем зазвичай найбільш видимі. Саме тому цей інструмент корисний для визначення «справжніх» проблем, розв'язання яких призведе до досягнення мети, адже тільки завдяки викориненню основної проблеми можна якісно побороти наслідки.

Побудова дерева проблем:

Два способи побудови дерева проблем:

Метод «5 чому»

Для визначення корінної причини та наслідків ключової проблеми потрібно поставити уточнювальні запитання:

1. Чому виникла ця ключова проблема, що аналізується? Фіксування відповіді.
2. У відповідь на запитання повторно запитати «чому?». Фіксування відповіді.
3. Повторити дію ще три рази.

Відповідь на п'яте уточнення «чому» – є корінною причиною цієї проблеми.

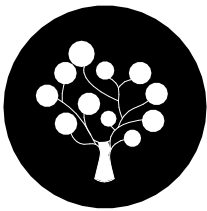
Усі відповіді розташовуються в логічній послідовності від найбільш поверхових і простих для розв'язання до найбільш складних і глибинних. На основі відповідей будується дерево проблем. Тези в дереві формулюються в негативній формі.

Метод «Кульбаба»

Ключова проблема, яка аналізується, формулюється у вигляді мети її розв'язання.

Складається список обставин і причин, які заважають досягти мети, і вказується відповідь на запитання: «Що саме необхідно подолати, щоб досягти обраної мети?»

Після цього перепони ранжуються в порядку зростання від найбільш простої для розв'язання до найбільш складної. На основі цієї ієрархії будується дерево проблем (Дерево проблем і рішень, б. д.).

ДЕРЕВО РІШЕНЬ

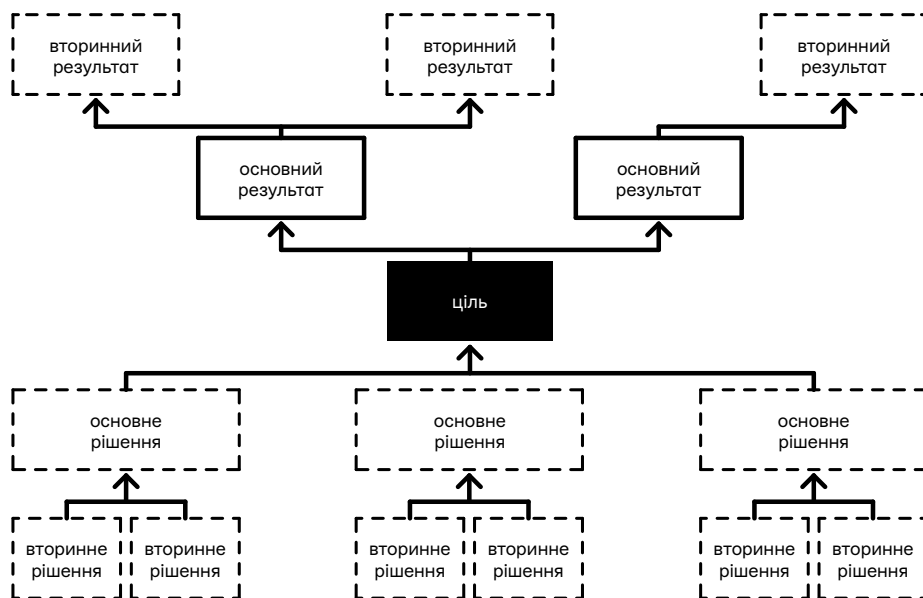
Дерево рішень дозволяє знайти рішення для проблеми, ідентифікованої за допомогою дерева проблем. Цей інструмент допомагає сформулювати мету, завдання, конкретні дії та результати для розв'язання проблеми.

Дерево рішень формується шляхом реверсування негативних тез, що утворюють дерево проблем, у позитивні висловлювання, де подолано «виклик». Це робиться для основної проблеми, причин і наслідків. У такий спосіб основна проблема перетворюється на основну мету, а негативні причини та наслідки цієї проблеми трансформуються в позитивні причини та наслідки цієї основної мети.

Дерево рішень будується методом «яким чином?»

Для кожної проблеми в дереві проблем необхідно сформулювати запитання, яким чином можливо розв'язати цю проблему. Так корінна проблема стає метою. Первинні проблеми перетворюються в завдання досягнення мети. Вторинні проблеми – у дії (Дерево проблем і рішення, б. д.).

Побудова дерева проблем

КОНТЕКСТ

Громадські простори переважно сприймаються як окремі самостійні одиниці. Проте кожний публічний простір як частина більшої системи урбаністичного утворення має власні просторові, історичні, культурні, природні, соціальні та економічні особливості. Якщо подивитися на місце «згори», включно з оточенням і історією, відкривається неочікуваний новий потенціал, а громадський простір набуває стратегічного значення для громади, тому варто якнайширше дослідити не лише саму ділянку проєктування, а і її контекст.

У широкому розумінні контекст – це набір обставин, що оточують і стосуються будь-якого об'єкта. Це своєрідна «рамка» навколо об'єкта, яка надає ресурси для її відповідної інтерпретації. У нашому випадку об'єктом буде громадський простір, а обставини означають його фізичне навколишнє середовище, його використання, вплив тощо.

КОНЦЕПТ

Розроблення концепції проекту – це невіддільний етап архітектурного планування. Спираючись на зібрані та опрацьовані дані досліджень, саме концепція закладає фундамент, на якому базуються рішення проекту, у ній повністю відображаються всі запропоновані ідеї у вигляді ескізів, планів, схем, 3D-зображень, з метою оцінювання та використання потенціалу простору.

ГІПОТЕЗИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ

Побудова гіпотез просторового розвитку є важливим інструментом переходу від етапу досліджень до розробки сценаріїв і стратегій розвитку. Під час розроблення концепції гіпотезу висувують з метою виокремлення найбільш імовірних сценаріїв і стратегічних напрямів розвитку простору, для максимального використання потенціалу місця.

Гіпотези розвитку – не фінальні рішення, вони потребують уточнення та перевірки. Існують два способи тестування гіпотез: обговорення із зацікавленими сторонами або пропрацювання сценаріїв розвитку на основі гіпотез та аналіз їх життєздатності та реалістичності реалізації (Гіпотези просторового розвитку, б. д.).

СЦЕНАРІЇ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ

Розроблення сценаріїв просторового розвитку – це прогностичний аналітичний інструмент, спрямований на формулювання можливих картин майбутнього (сценаріїв) і визначення базового сценарію, що стане основою стратегії. Він базується на сценарному підході до планування.

Сценарний підхід походить зі сфери економіки та теорій управління і виник як альтернатива лінійному плануванню. Такий метод ефективний для планування в умовах нестабільності та невизначеності (швидких економічних, соціальних, політичних та інших змін).

ЕТАПИ РОЗРОБЛЕННЯ СЦЕНАРІЮ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ:

1. Аналіз вихідної ситуації, вибір основних факторів впливу. Базою для цього етапу є результати SWOT-аналізу.
2. Формулювання тенденцій розвитку за умови впливу наявних факторів.
3. Окреслення на рівні гіпотез можливих сценаріїв майбутнього за умови посилення чи зменшення виявлених тенденцій методом мозкового штурму.
4. Побудова матриці сценаріїв.
5. Формулювання критеріїв, на основі яких здійснюватиметься вибір сценаріїв, що своєю чергою стануть основою стратегії розвитку. Оцінювання напрацьованих сценаріїв.
6. Вибір декількох найбільш вірогідних сценаріїв і їх детальне опрацювання.
7. Формулювання стратегії розвитку (Сценарії просторового розвитку, б. д.).

ВІЗІЯ

Формулювання візії – ключовий момент у процесі розроблення концепції. На цьому етапі закінчуються дослідження та аналіз і починається формулювання того, що необхідно досягти. Візія – це бажана картина можливого розвитку. Її можна охарактеризувати як дороговказ розвитку. Вона займає центральну роль у розробленні концепції, є довгостроковою та слугує мотивацією для мешканців громади.

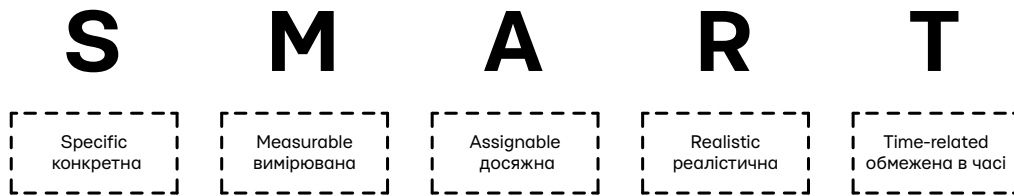
Формування візії та цілей – перший крок на шляху до конкретних дій стосовно проєкту. Візія має засновуватися на результатах досліджень та аналізу, бути упізнаваною, тобто враховувати контекст, особливості громади. Вона повинна спиратися на особливості та переваги простору, а також розв'язання актуальних проблем громади. Візія коротка й влучна за формулюванням, але глибока за своєю суттю (Візія, б. д.).

Одним зі способів представлення візії є ескіз або скетч, який зображує її головну ідею.

СПРАПЕГІЯ

Стратегічні цілі уточнюють візію і є першим кроком у напрямі до неї. Досягнення стратегічних цілей – це наближення до реалізації візії.

Стратегічні цілі – це пріоритетні напрями концепції, які базуються на SWOT і TOWS, тобто особливостях і потребах громади. Такі цілі мають бути досяжними протягом часу реалізації концепції і брати до уваги спроможність громади. Цілі мають формулюватися на основі так званих SMART-критеріїв:

SWOT, TOWS та інші методи аналізу дозволяють зрозуміти сильні та слабкі сторони, можливості та загрози, з якими необхідно працювати.

Стратегічні цілі для концепції можна обрати декількома способами:

Увага на «сильні сторони – можливості»
(найбільш вигідна стратегія)

Стратегічні цілі дозволяють реалізувати можливості громади, які підтримують її сильні сторони. Це «наступальна» стратегія, яка застосовується в ситуації, коли громада максимально концентрується на цілях, де можливості підтримують сильні сторони.

Увага на «сильні сторони – загрози»

Стратегічні цілі орієнтуються на те, як сильні сторони можна використати для обмеження або усунення впливу загроз. Ця комбінація також є «захисним» («оборонним») варіантом. Вона може бути застосована для розвинених громад із сильною конкурентною позицією.

Увага на «слабкі сторони – можливості»

Стратегічні цілі орієнтовані на подолання слабких сторін, щоб розкрити нові можливості (або на наявні можливості, що зможуть нівелювати слабкі сторони громади). Це «оборонний» підхід, за якого наявні шанси використовуються шляхом усунення власних слабких сторін.

Увага на «слабкі сторони – загрози»

Стратегічні цілі орієнтовані на подолання слабких сторін для запобігання вразливостям від загроз. Це повною мірою «оборонна» стратегія, досить ризикована й може бути оптимальною лише для дуже добре розвинених громад, яким потрібно тільки підтримувати свою хорошу позицію (Стратегічні та операційні цілі, б. д.).

ПРОЄКТ І СУПРОВІД

Стадія проекту починається, як правило, з виготовлення детальної документації на проєктовану ділянку (топографічну зйомку), для чого необхідно залучити спеціалістів. Якщо проєкт досить простий, а його територія невелика, інколи можна обійтися без топозйомки й провести заміри самостійно за допомогою команди розробників. Однак якщо йдеться про комплексний проєкт, то проведення топозйомки території вкрай необхідне, оскільки від цього залежить точність проєкту, доцільність пропонуваних рішень, розрахунок витрат матеріалів і якісна підготовка кошторису. На основі спільно виробленої концепції готується проєктно-кошторисна документація (Синько, 2021).

ПРОЄКТНО-КОШТОРИСНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

Проєктно-кошторисна документація (далі – ПКД) – це затверджені графічні та текстові матеріали, якими визначаються архітектурні, містобудівні, конструктивні, технічні та технологічні рішення, а також кошториси об'єктів будівництва. ПКД розробляється з урахуванням вимог містобудівної документації та дотриманням законодавства, будівельних норм, нормативно-правових актів з охорони праці, державних стандартів і правил, у тому числі вимог нормативів з питань створення умов для безперешкодного доступу для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, такі вимоги зазначаються в окремому розділі (Проєктно-кошторисна документація: правила закупівлі, 2021).

ПКД – це пакет документів, який розкриває повну інформацію про майбутній проєкт. Ця частина роботи надзвичайно важлива, адже містить показники ефективності та раціональності майбутнього будівельного процесу. Розроблена ПКД дозволяє закласти необхідні рішення та проконтролювати якість і терміни всіх виконуваних робіт під час реалізації проєкту.

ПКД складається з таких частин:

- × розділ текстових матеріалів (пояснювальні записки й супровідні таблиці, зазвичай у цій частині описуються загальні відомості про простір, згадуються технічні регламенти, нормативно-правові акти тощо);
- × графічний розділ (схеми, креслення, візуалізації тощо, що дозволяють побачити рішення у вигляді планів, а також інших графічних варіантів);
- × розділ розрахунків.

Переваги складання ПКД:

- × дозволяє оцінити масштаби запланованого проєкту ще до початку його реалізації;
- × у разі потреби дозволяє вносити зміни, щоб покращити закладені рішення, зменшити або збільшити витрати на проєкт тощо;
- × дозволяє уникнути багатьох питань або завчасно їх розв'язати;
- × використовується для контролю за реалізацією проєкту, а також під час суперечок або судових процесів.

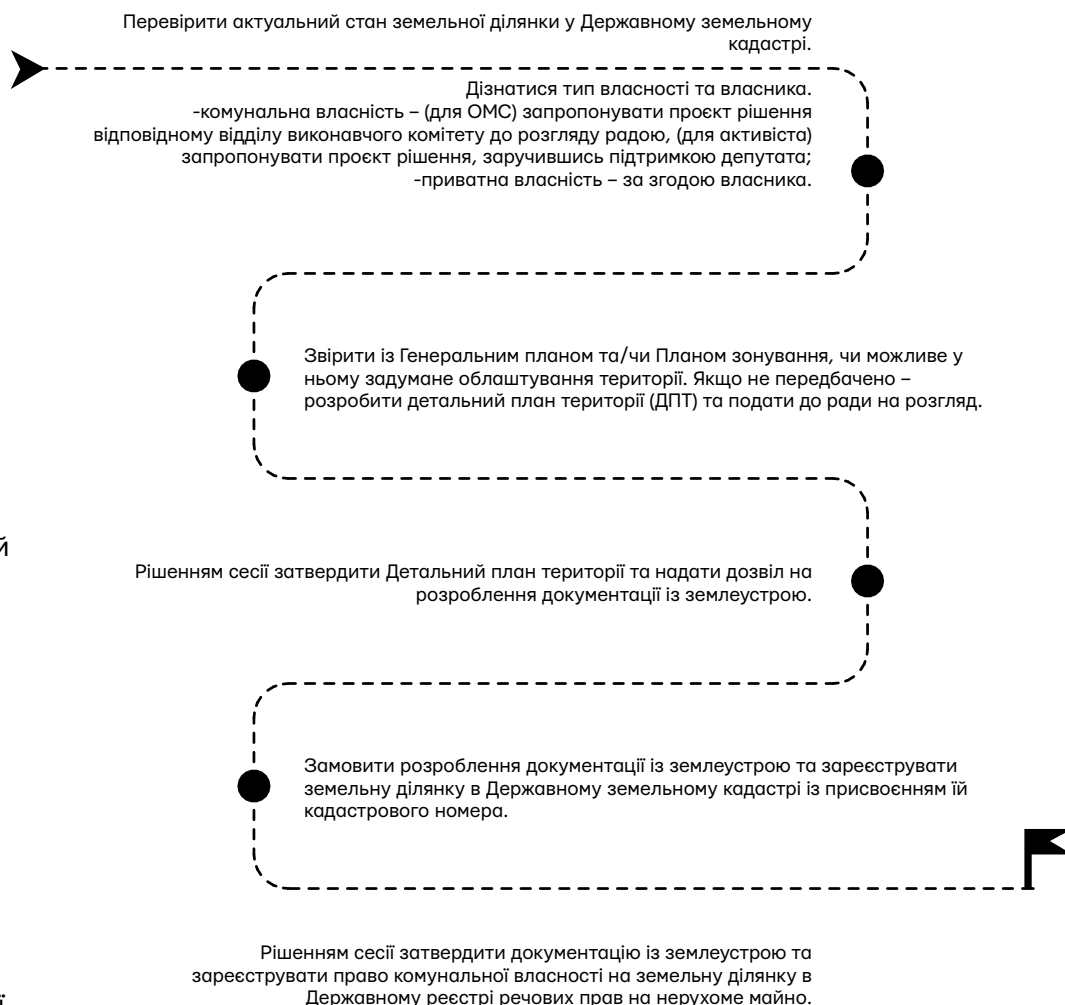
Узявшись за виготовлення ПКД, проєктувальник повинен виконати низку умов:

- × дотримуватися чинних нормативних документів України;
- × забезпечити охорону навколишнього середовища;
- × гарантувати експлуатаційну надійність;
- × забезпечити патентну чистоту технічних рішень (на проєктну документацію об'єкта поширюється авторське право).

Проекти можуть різнитися залежно від складності та обсягу робіт, але, як правило, вони містять такі складові:

- × план-схема функціонального зонування території;
- × генеральний план території. На такому плані відображаються всі елементи майбутнього простору: межі ділянки, огороження, споруди та конструкції, об'єкти, дороги й доріжки, види покриття, рослини чи їх групи, водойми тощо. Він має бути читабельним і в зручному масштабі;
- × за потреби дендроплан або посадкове креслення. На цьому плані показується запропонована рослинність з прив'язками до території. Має відповідати масштабу генерального плану. Ці документи не обов'язкові та можуть бути об'єднані з генеральним планом;
- × план-схема покриттів. Схема повинна демонструвати пішохідні або транспортні зони, їх площі та види покриття. Цей план дозволяє зрозуміти необхідну кількість матеріалів й демонструє логіку зон, містить перелік матеріалів для запропонованого покриття;
- × план-схема освітлення. Показує розташування на території різних типів освітлення, доповнюється специфікацією підібраних елементів;
- × схеми та візуалізації окремих об'єктів. Якщо закладені в проєкт елементи мають виготовлятися під замовлення, їхній дизайн варто проробити детально;
- × візуалізація окремих частин у ключових точках та/або всього простору.

Надання офіційного статусу громадського простору

СУПРОВІД

Надання статусу земельній ділянці – обов'язковий крок у використанні цієї ділянки. За це відповідає громада.

Статус земельної ділянки – характеристика, яка визначає цільове призначення ділянки в Державному земельному кадастрі відповідно до розробленої та затвердженої документації із землеустрою. Дізнатися інформацію про потрібну земельну ділянку можна на порталі [Державного земельного кадастру](#).

РЕАЛІЗАЦІЯ

Коли проєкт простору готовий та узгоджений з робочою групою громади, настає етап безпосередньої реалізації. Якщо проєкт простий, вистачить ретельно підготовленого кошторису, до складання якого треба долучити відповідних фахівців і підрядників. Якщо ж проєкт комплексний і складний, обов'язково необхідно виготовити проєктно-кошторисну документацію (далі – ПКД).

НЮАНСИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Проєкт варто розробляти з урахуванням реалістичного бюджету або можливості залучити додаткове фінансування на його реалізацію. Якщо вирішено ухвалити загальний кошторис заздалегідь більшим, ніж доступний на момент підготовки проєкту, то важливо врахувати й часовий фактор. У цьому випадку можна скористатися такими підходами, наприклад:

- × шукати та залучати додаткові джерела фінансування ще на етапі проєктування, за потреби вносити зміни в проєкт, що не суперечать концепції та рішенням;
- × розділити територію простору на частини за пріоритетністю; почергово реалізувати кожну з них;
- × визначити пріоритетність певних видів робіт для реалізації на всій проєктованій території з можливістю експлуатації простору;
- × першочергово провести роботи в ключових точках, які можуть активувати простір.

Під час безпосередньої реалізації проєкту рекомендуємо звернути увагу на таке:

1. До початку реалізації потрібно мати чітку дорожню карту виконання проєкту. Зокрема, переконатися в наявності та актуальності всієї необхідної документації, креслень і кошторису; сформувати команду, призначити відповідального за об'єкт та погодити детальний календарний план з усіма учасниками процесу; подбати про безперервність виконання робіт і завчасну комунікацію з можливими залученими інституціями.
2. Вибір підрядника – не менш важливе питання, ніж вибір проєктувальника. Необхідно проводити скрупульозний відбір можливих виконавців, перевіряти необхідні документи та ліцензії, портфоліо виконаних робіт, історію та репутацію. За відповідної якості робіт віддавати перевагу місцевим виробникам і компаніям. Процедура підбору підрядників має бути максимально прозорою. Договори з підрядниками на виконання робіт повинні містити гарантійні зобов'язання.
3. За можливості розробників проєкту потрібно залучати до ведення авторського нагляду. Авторський нагляд полягає в забезпеченні реалізації об'єкта саме в такому вигляді, у якому він замислювався при створенні, також він дозволяє проєктувальнику швидко реагувати на виклики, оперативно вносити правки, якщо такі несподівано з'явилися; здійснювати вибірково перевірку якості виконання тих чи інших робіт. Під час нагляду відбуваються консультування як замовника, так і підрядника з усіх питань, що стосуються проєкту. Також він потрібний для внесення і затвердження будь-яких правок і доопрацювань, які виникли в процесі реалізації проєкту.
4. Потрібно проводити технічний нагляд, перевірку кожного етапу реалізації, моніторити відповідність календарному графіку та кошторису, якщо виникли відхилення – реагувати своєчасно, вносити зміни задля нормалізації процесу.

ДОРОЖНЯ КАРТА

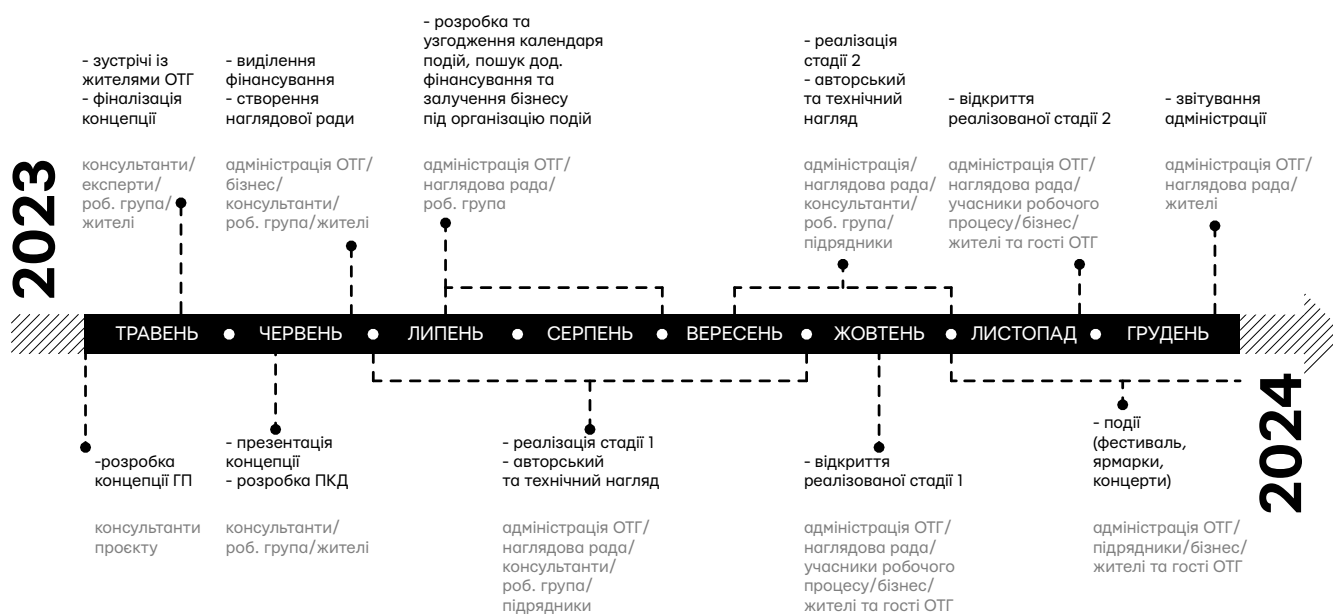
Бенджамін Франклін якось сказав: «If you fail to plan, you are planning to fail», що можна перекласти так: невдале планування – це планування невдачі. Справді, погане планування може загубити найкращу ініціативу, збільшити час реалізації та бюджет проєкту, спричинити негативні зміни в проєкті або ж зовсім унеможливити його виконання. Правильно спланувати всі етапи роботи можна за допомогою інструмента дорожня карта.

Дорожня карта – це візуалізація етапів реалізації концепції із вказаними проміжними результатами та часовими проміжками. Також у дорожній карті може бути зазначена додаткова інформація, необхідна для реалізації концепції.

Дорожня карта:

- × графічно відображає етапи реалізації концепції;
- × показує часові проміжки та контрольні точки реалізації або важливі події;
- × показує залучених учасників на кожному етапі;
- × синхронізує дії учасників задля ефекту синергії;
- × більш гнучка, ніж план, і за потреби може коригуватися.

Загалом не існує одного способу візуалізації дорожньої карти, проте обов'язковим елементом є часова лінія із зазначеними датами (Дорожня карта, б. д.).

Важливе місце в розробці дорожньої карти посідає календарне планування. Календарне планування – це процес складання й коригування розкладу, у якому роботи, що виконуються різними організаціями або виконавцями, пов'язуються між собою в часі і з можливостями їх забезпечення різними видами матеріально-технічних і трудових ресурсів.

При календарному плануванні обов'язково потрібно враховувати дотримання заданих обмежень (тривалість і якість робіт, ліміти ресурсів) та оптимальний розподіл ресурсів.

ДОКУМЕНТ ERC

Документ Environment Review Checklist (далі – ERC) – це елемент чіткого пропрацювання процесу реалізації проєкту для громади та донора. Він допомагає зрозуміти, чи потрібно виконувати додаткові вимоги законодавства, як саме здійснюватимуться будівельні роботи та хто відповідатиме за виконання та подальшу експлуатацію. У ньому громада також має відповісти на питання про екологічність проєкту: які ще заходи потрібно реалізувати для, наприклад, утилізації / апсайклінгу відходів, дощової води та енергоефективності.

ЕКСПЛУАТАЦІЯ

Проєкт може здатися завершеним, коли він повністю реалізований, проте насправді це далеко не кінець робочого циклу. Адже саме на цьому етапі навіть найкращі, закладені на попередніх стадіях ідеї та найбільш якісно виконані роботи можуть бути зіпсованими чи стати даремними через проблеми в експлуатації. Занепад, засмічення, небезпека перебування, вандалізм, відсутність коштів на підтримання стану чи планових ремонтів, вихід з ладу елементів чи просто неробочий формат – існує безліч варіантів негативного розвитку сценаріїв використання публічного простору. До прикладу, якщо встановити ліхтарі чи елементи вуличного освітлення на сонячних батареях, але не передбачити необхідні умови експлуатації та бюджет на вчасну заміну елементів чи необхідний ремонт, таке освітлення замість позитивних змін і покращення якості життя користувачів простору перетворюється в додаткову проблему для розв’язання громадою. Інший приклад: якщо зелені насадження є частиною громадського простору, вони вимагають догляду, і це потрібно враховувати, інакше місце може перетворитися в непривабливе або навіть небезпечне.

Задля того, щоб не потрапити в таку пастку, а забезпечити повноцінне й наповнене використання громадської зони, необхідно ще на етапі проєктування продумувати, як зробити простір самодостатнім, як забезпечити його роботу й жвавість, вирішити, хто і як його буде доглядати, хто відповідатиме за експлуатацію.

Наперед потрібно планувати / делегувати обслуговування простору. Варіантів може бути багато: перегляд і закладання в бюджет коштів на утримання; стимулювання розвитку різних способів користування простором; пошук додаткового постійного фінансування; співпраця зі стейкхолдерами; залучення бізнесу (передача певної території під нагляд бізнесу, домовленості з бізнесом про догляд території), залучення інвесторів, зацікавлених у розвитку простору задля отримання прибутку шляхом ведення комерційної діяльності чи отримання непрямої вигоди від покращення простору (наприклад, зростання оренди житла чи збільшення кількості відвідувачів закладів у розміщених поруч з простором об’єктах через зростання зацікавленості користувачів, поліпшення репутації району тощо); використання таких методів пошуку коштів, як краудфандинг і фандрейзинг, проєктування таких сценаріїв, які не навантажують бюджетні установи; забезпечення продовження розвитку місця; розширення простору (якщо це доцільно) тощо.

Отже, для того, щоб місце стало справді живим і приносило громаді максимум користі, не слід нехтувати питанням балансоутримувача та загалом експлуатації і завчасно подбати про чіткі й прозорі правила утримання та відповідальних за використання простору.

Балансоутримувач – власник або юридична особа, яка за договором з власником утримує на балансі відповідне майно, а також веде бухгалтерську, статистичну та іншу передбачену законодавством звітність, здійснює розрахунки коштів, необхідних для своєчасного проведення капітального й поточного ремонтів та утримання, а також забезпечує управління цим майном і несе відповідальність за його експлуатацію згідно із законом (Балансоутримувач, б. д.). Також балансоутримувач є одним із суб’єктів орендних відносин згідно із Законом України «Про оренду державного та комунального майна» (Закон, 2020).

Технічна експлуатація – це комплекс заходів, які забезпечують безвідмовну роботу всіх елементів і систем простору протягом нормативного терміну служби. Завдання експлуатації полягає в забезпеченні безвідмовної роботи конструкцій та елементів, дотриманні санітарно-гігієнічних норм, правильному використанні обладнання, підтримці систем у робочому стані; проведенні своєчасного ремонту; підвищенні ступеня благоустрою і т. д.

Технічна експлуатація передбачає такі елементи:

Технічне обслуговування	забезпечення нормативних режимів і параметрів, налагодження інженерного обладнання, технічні огляди конструкцій
Система ремонтів	проведення поточних і капітальних ремонтів
Санітарне утримання	прибирання громадських приміщень, прибудинкової території, збір сміття

Довговічне й комфортне використання простору вимагає протягом усього терміну його експлуатації повної заміни відповідних елементів або систем, вони не можуть використовуватися до повного зносу. Невиконання незначних за обсягом планових робіт може призвести до передчасної відмови елемента системи.

Тому в процесі експлуатації простір вимагає постійного технічного обслуговування й ремонту, щоб він нормально функціонував протягом усього періоду його використання за призначенням.

Терміни проведення ремонту повинні визначатися на основі оцінювання технічного стану. Контроль за технічним станом простору здійснюється завдяки систематичним плановим і неплановим оглядам.

Планові огляди поділяються на загальні й часткові. Під час загальних оглядів контролюється технічний стан загалом. Загальні огляди проводяться двічі на рік – навесні та восени. Під час весняного огляду перевіряють готовність простору до експлуатації у весняно-літній період, а восени навпаки – до осінньо-зимового. При часткових оглядах аналізу піддаються окремі конструкції чи системи. Тоді визначаються несправності, які усуваються протягом самого огляду.

Непланові огляди проводяться після ураганних вітрів, злив, сильних снігопадів, повеней та інших явищ стихійного характеру, після аварій або військових атак.

ВИДИ РЕМОНТІВ

Ремонт – комплекс будівельних робіт та організаційно-технічних заходів з усунення фізичного і морального зносу, непов'язаних зі зміною основних техніко-економічних показників. Система планово-попереджувального ремонту включає поточний і капітальний ремонт.

Поточний ремонт – ремонт з метою відновлення справності конструкцій і систем інженерного обладнання, підтримання експлуатаційних показників. Поточний ремонт проводиться з періодичністю, що забезпечує ефективну експлуатацію з моменту завершення його будівництва до чергового капітального ремонту. При цьому враховуються природно-кліматичні умови, конструктивні рішення, технічний стан і режим експлуатації.

Капітальний ремонт – ремонт з метою відновлення ресурсу із заміною за потреби конструктивних елементів і систем інженерного устаткування, а також поліпшення експлуатаційних показників. Капітальний ремонт включає усунення несправностей усіх зношених елементів, із відновленням або заміною (окрім повної заміни кам'яних і бетонних фундаментів, несучих стін і каркасів споруд) їх на більш довговічні й економічні, що поліпшують експлуатаційні показники. Найважливішою частиною організації капітального ремонту є розробка його стратегії. Теоретично можливі два варіанти ремонту – за технічним станом, коли ремонт починають після появи несправності, і профілактично-попереджувальний, коли ремонт виконують до появи відмови, тобто для її запобігання. Другий варіант застосовується, коли це економічно доцільно. На основі вивчення термінів служби та ймовірності настання відмови можна створити таку систему профілактики, яка забезпечить безвідмовне утримання простору. У практиці технічної експлуатації поєднують дві стратегії.

Надійність простору в міру погіршення стану окремих елементів, вузлів або простору загалом може бути забезпечена шляхом профілактичних ремонтів. Основне завдання такої профілактики – запобігання відмовам. Система планово-попереджувальних ремонтів складається з періодично проведених ремонтів, обсяги яких залежать від термінів служби конструкцій, матеріалів, з яких вони побудовані (Барішиков, 2000; Травіна, 2004).

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ

Доступність та інклюзивність якісного громадського простору – це не тільки про пандуси та відсутність бар’єрів, а й про створення середовища, у якому від початку рівномірно враховані інтереси різних груп користувачів, особливо малозахищених – літніх людей, дітей, людей з інвалідністю. Якісний громадський простір різноманітний і спонукає людей до спільного проведення часу, заохочує їх бути на вулиці. Це можливо завдяки можливості користування публічними просторами в різний спосіб.

СПОСОБИ ДОСЯГНЕННЯ

Виділяють сім принципів універсального дизайну, які роблять простір доступним:

1. Рівність і доступність використання Універсальний дизайн зручний для людей з різними можливостями. Такий дизайн не виділяє особливості окремих груп людей, а робить простір максимально зручним для всіх.
2. Гнучкість використання Дизайн можна змінювати й індивідуально налаштовувати, щоб він відповідав різним уподобанням і можливостям користувачів.
3. Простота та інтуїтивність використання Дизайн простий та інтуїтивно зрозумілий будь-якій особі незалежно від віку, статі, освіти, досвіду, навичок, рівня концентрації уваги тощо.
4. Доступно викладена інформація Користувач отримує всю необхідну інформацію незалежно від можливостей сприйняття або зовнішніх умов.
5. Терпимість до помилок У разі випадкових або непередбачуваних дій користувача дизайн зводить до мінімуму можливість виникнення ризиків і негативних наслідків.
6. Малі фізичні зусилля Користування простором не вимагає від людини великих зусиль і не призводить до втоми.
7. Достатній розмір, місце, простір Дизайн враховує ергономіку, необхідний розмір й простір на підходах, під’їздах тощо, незважаючи на фізичні розміри, стан і мобільність користувача (Виртосу, б. д.).

НАЙЧАСПІШІ ПРОБЛЕМНІ ПЛОЧКИ

На етапі безпосереднього проектування не завжди вдається врахувати всі згадані вище принципи. Помилкові рішення може проглядіти вся команда проекту – від ініціаторів до будівельників. Урбаністична агенція «Big City Lab» у 2021 році дослідила питання доступності міста та його нормативно-будівельних норм. У посібнику [«Дослідження доступності міських просторів»](#) серед детальної оцінки міських об’єктів команда зібрала найпоширеніші помилки при проектуванні громадських просторів.

ДОСТУПНІСТЬ

Відсутні похилі входи

Входи в парки та сквери часто роблять зі сходами та вхідними групами, які недоступні для маломобільних людей. Такі входи не мають пандусів або похилих доріжок, якими можна було б скористатися, щоб потрапити до громадського простору.

Різкі перепади висот

У скверах і парках роблять різкі перепади висот між різними поверхнями, що призводить до появи крутих сходів і пандусів. Це ускладнює або навіть унеможлиблює пересування для маломобільних людей і змушує їх обирати довші маршрути для обходу.

Неправильне покриття

Бордюри, щебінь, пісок, бруд, рельєфне мощення, ями, коріння дерев на проходах роблять небезпечним пересування людей на кріслах колісних, людей з протезами, батьків з дітьми у візках та загалом користувачів простору.

Відсутня навігація

У громадських просторах відсутня навігація, яка б допомагала скласти маршрут і зрозуміти напрямок руху. Біля входів відсутня інформація про правила поведінки та користування громадським простором.

Відсутня тактильна навігація

На великих площах часто відсутня тактильна навігація, яка допомагає в орієнтуванні людям з порушеннями зору.

АКТИВНОСТІ

Мало активностей

Часто в просторі відсутні взагалі будь-які активності для користувачів. Іноді є ігрові майданчики, обладнання яких не розмежоване для дітей різного віку. Відсутні місця для відпочинку дорослих, альтанки, або ж бодай місця для сидіння.

Відсутнє зонування

Якщо відсутнє зонування простору для різних вікових груп та їхніх активностей, між ними можуть виникати конфлікти або користування таким простором може стати небезпечним для них.

Мало зон рекреації

У містах мало інклюзивних просторів і рекреаційних зон для різних груп людей, тому потрібно долати великі відстані, щоб дістатися до таких місць. Або ж, наприклад, батьки з дітьми змушені весь свій час проводити в одноманітному просторі без спілкування з іншими людьми.

Відсутні вбиральні

Громадських вбиралень немає або ж їх недостатньо. Вони часто недоступні для маломобільних людей або правила користування ними не зрозумілі: години роботи у визначений час, ціна та формат оплати створюють незручності. У місті немає інформації про розташування громадських вбиралень. Також відсутні обладнані місця для годування та догляду за малюками, що незручно для батьків.

Відсутні місця для собак

Місця для тренування собак – це не звичайні місця для вигулу, і їх майже немає в містах. Ідеться про огорожені території зі спеціальним обладнанням для тренування собак. Через це собак часто відпускають з повідця там, де вони можуть нашкодити людям.

КОМФОРТ

Не вистачає дерев і тіні влітку

Улітку в громадських просторах не вистачає дерев та іншого озеленення, які створюють прохолодні та приємні зони; відсутній затінок.

Небезпека від собак

Навколо ігрових і спортивних майданчиків відсутнє огороження або щільне озеленення з кущів, через що собаки можуть легко потрапити на територію, де перебувають діти та дорослі.

Погане освітлення

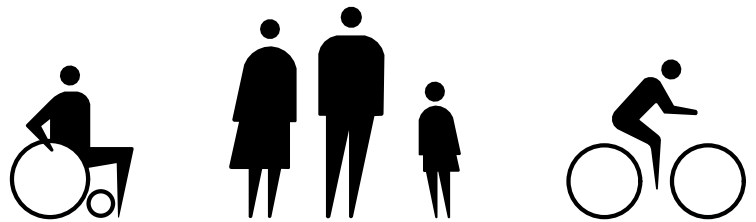
Відсутнє освітлення на підходах до або всередині громадських просторів, через що прогулюватися та користуватися обладнанням для різних активностей може бути небезпечно. Особливо критично це для людей з порушеннями слуху.

Відсутні велопарковки

Якщо відсутні велопарковки та будь-яке устаткування, де можна було б безпечно залишити велосипед або візок, люди змушені паркувати велосипеди біля дерев і парканів, що заважає пішоходам.

Немає доступу до води

Відсутні бювети та фонтанчики з питною водою. Через це людям некомфортно відвідувати такі місця в спекотну погоду, особливо ходити на довгі дистанції. Також іноді доступ до води потрібен, щоб почистити велосипед або крісло колісне.

МАЙДАНЧИКИ

Відсутні огороження

Відсутнє нетравматичне огороження зелених, ігрових і спортивних зон. Це може бути небезпечно для дітей з аутизмом, у яких відчуття небезпеки нижче, ніж в інших дітей, і вони можуть вибігти за межі такого майданчика.

Одноманітні майданчики

Обладнання на ігрових і спортивних майданчиках одноманітне та нецікаве, а також не підходить для користування людьми різного віку та здібностей.

Майданчики біля дороги

Майданчики, що розміщуються поруч з дорогою чи паркувальною зоною, дуже небезпечні, бо в таких місцях можна не почути або не побачити машину, яка рухається поруч. Окрім того, майданчики, розташовані в таких місцях, часто загазовані та некомфортні через шум.

Неправильне покриття майданчиків

Неправильне покриття, наприклад пісок або ґрунт, перетворюється в багнюку після дощу. Також трапляються травматичні покриття, які не захищають від ударів. Інколи до майданчиків важко дістатися через неправильне покриття, що робить їх недоступними для батьків з візочком або людей на кріслі колісному.

Неправильні матеріали та колір

Дитячі майданчики можуть бути травматичними, якщо вони зроблені з небезпечних матеріалів, які влітку нагріваються та можуть напекти. Також занадто яскраві майданчики, наприклад яскраво-червоні, можуть провокувати істерики та Perezбудження в дітей з аутизмом (Тітова, 2021).

СВІТЛОВІ ПРАКТИКИ

АВТОБУСНА ЗУПИНКА «АКАДЕМІЯ МУЗИКИ» (НОРТГЕМПТОН, ШТАТ МАССАЧУСЕТС, США)

Автобусна зупинка «Academy of Music» завжди була дуже активною точкою в центрі міста. Вона розташована навпроти Музичної академії. Однак до 2012 року автобусна зупинка та парк «Пуласкі» за нею занепали, і їх потрібно було реконструювати. Міська влада, транспортна агенція, архітектори та жителі Нортгемптона об'єдналися навколо ідеї перетворити автобусну зупинку з парком на жваве місце, де може збиратися громада.

Доступність та інклюзивність

Сама автобусна зупинка обслуговує кілька важливих маршрутів. Більша частина населення користується громадським транспортом. Тому там встановлено ще й велику кількість стоянок для велосипедів і велостанцію одного з найпопулярніших сервісів велопрокату в Штатах. Наразі влада реконструює велосипедну доріжку, яка з'єднується з велопішохідною «Manhan Rail Trail», що пролягає від Нортгемптона до Істгемптона. Також місто працює над покращенням прилеглої території, що передбачає розширення бордюрів та створення іншої зручної для пішоходів інфраструктури. Автобусна зупинка та парк повністю відповідають «Americans with Disabilities Act» (далі – ADA) – закону про американців з обмеженими можливостями, ухвалену ще 1990 року.

Це закон про громадянські права, який забороняє дискримінацію за ознакою інвалідності. Він забезпечує подібний захист від дискримінації для американців з обмеженими можливостями, як і закон про громадянські права, згідно з яким дискримінація за расовою / релігійною / статевою / сексуальною та іншими ознаками незаконна. Окрім того, ADA вимагає від роботодавців і проєктувальників забезпечувати розумні умови для працівників / клієнтів з обмеженими можливостями та містить вимоги до доступності громадських приміщень.

Комфорт та безпека

Ініціатори проекту прагнули перетворити зупинку на гідне місце очікування транспорту, яким можуть насолоджуватися всі. Тепер автобусна зупинка має інформацію в режимі реального часу, багато лав і поєднується з парком за нею, де також розташовані рухомі столи та стільці для комфорту користувачів. Ландшафтні архітектори вирішили згадати історичну та постіндустріальну спадщину міста, встановивши на парковій площі промислові роликові візки, а біля автобусної зупинки історичний годинник, який не використовувався майже 50 років. Міська влада прибрала зайву рослинність, проте зберегла історичні сикомори та каштани в парку. Завдяки відкриттю візуального доступу парком почали частіше користуватися ввечері. Більше людей залишаються там допізна, причому серед них значна кількість жінок і дітей.

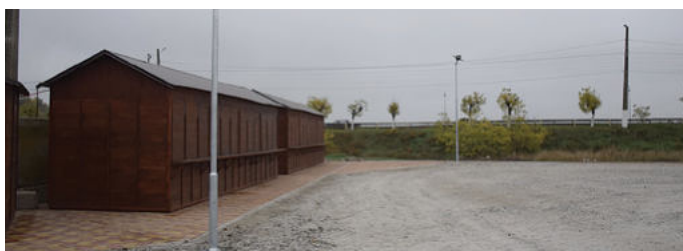

Соціальне та культурне насичення

Ця зона стала майданчиком для культурних програм. Наприклад, щосереди тут відбуваються вечори сальси; єврейська спільнота організовує освітлення менори на Хануку; польсько-американські групи – свято на честь Казимира Пуласького; міське управління охорони здоров'я – безкоштовні заняття з фітнесу; Рада мистецтв Нортгемптона – музичні концерти. Багато виконавців Музичної академії виходять у парк після своїх виступів, щоб зіграти на біс і долучитися до афтепаті. Групи активістів під час Дня Землі збираються в парку на мітинги за соціальну справедливість. Це культурне програмування дозволило громаді згуртуватися й додало автобусній зупинці та парку оновленого відчуття місця та мети (Takeshita, 2020).

ЗУСПРІЧ В МЕЖАХ ПЛАНУВАННЯ ПРОЄКТУ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСПОРУ В БАШТАНСЬКІЙ ПП

БАШТАНСЬКА ГРОМАДА, МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛ.

Розроблення подієво-ярмаркової площі. Передбачено мультифункціональне використання простору. Під час проведення культурних заходів прилавки можна прибрати, щоб перетворити торговельний ряд на місце для відпочинку, а їх використати для тимчасового огороження певних зон, наприклад простору перед сценою.

«Баштанка – крутий проєкт: то була ярмаркова площа на місці пустиря. Проєкт робили з нуля. На всю роботу від ідеї до відкриття знадобилося чотири роки».

Наталія Сафронова, старша програмна спеціалістка
Програми DOBRE

АРБУЗИНСЬКА ГРОМАДА, МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛ.

Реновація локального ринку, який відвідують клієнти із сусідніх містечок, громад і навіть областей. Передбачені найрізноманітніші торговельні категорії: розкладка, продаж з авто / намету / ятки / стаціонарної локації, торгівля художю, продаж із системами охолодження. Проте акцентом є м'ясний ринок – фішка Арбузинської громади.

«Вирішили робити не суто ринок, а цілий паблік спейс із зонами відпочинку та рекреації».

Наталія Ващиленко, програмна спеціалістка Програми DOBRE

Проєкт залучає місцевий бізнес: у відпочинковій зоні розташовується кав'ярня з можливістю посидіти як на вулиці, так і в приміщенні. Для відпочинку встановлено літній майданчик і дитячий ігровий комплекс. На етапі реалізації опрацьовано документ ERC для перевірки санітарно-екологічних умов проєкту та можливості ремонтних робіт.

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: БОГДАН СИНЬКО, ЮДІЯ ОГАРЕНКО

ШУМСЬКА ГРОМАДА, ПЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛ.

Парк «Соснина» біля озера. Створення доступного та зручного місця для відпочинку мешканців. Багато роботи з проблемними точками у сфері інклюзії та зручності. Опрацьовані питання недостатньої кількості лавок; відсутності питної води та туалетів; парковки; сховищ від дощу. Також консультанти рекомендували використовувати в ландшафтному дизайні рослину клокичку перисту – рідкісний місцевий вид для його збереження та популяризації.

«Інклюзивність – один з основних компонентів Програми DOBRE, який враховується на кожному рівні».

Віталій Юрків, експерт з місцевого економічного розвитку Програми DOBRE

НІЖИН, ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛ.

Облаштування прибережної зони відпочинку в м. Ніжин уздовж р. Остер. Активація обох берегів річки. Проектування променади – зони з охайними деревами, лавками, освітленням, оснащеними спусками до води. Плавна інтеграція території сусіднього університету до громадського простору: відкриті межі та місце для спілкування й відпочинку студентів. Команда також підбрала рослинність для ніжинської набережної відповідно до типу ґрунту, кліматичної зони, погодних і технічних умов утримання рослин.

СПАЛИЙ
РОЗВИТТОК

СПАЛИЙ РОЗВИТТОК

«...сталий розвиток – це такий розвиток, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не має ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби, ...це економічна стабільність у гармонії із соціальним благополуччям та екологічною безпекою».

САМІТ У РІО-ДЕ-ЖАНЕЙРО, 1992 (Васильченко, 2015)

ЩО ТАКЕ СПАЛИЙ РОЗВИТТОК

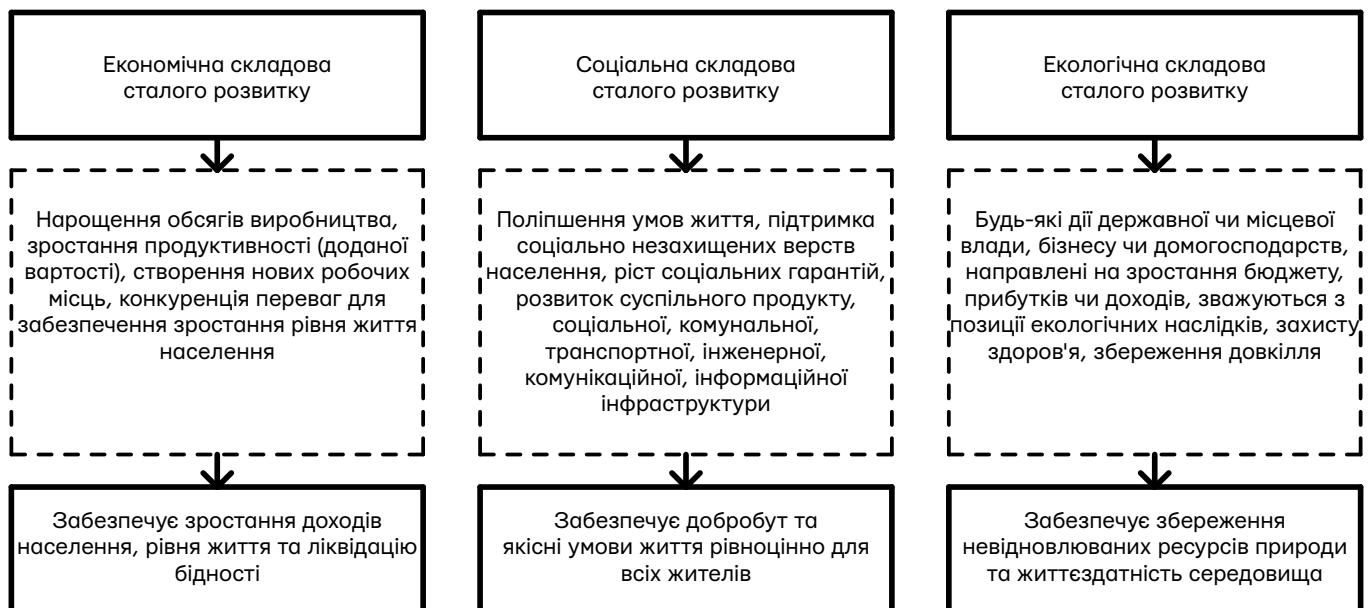
Уперше термін був застосований в англomовному просторі як «sustainable development», що перекладається як «стійкий», «постійний», «збалансований», «зрівноважений» і «сталий».

Термін офіційно був прийнятий на Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, що проходила в Ріо-де-Жанейро. Тепер це поняття повністю інтегроване у візію ООН. У 2015 році ООН визначила детальні 17 цілей сталого розвитку до 2030 року та реалізує їх за допомогою Програми розвитку ООН по всьому світу. Термін став загальноприйнятим курсом розвитку розвинених держав.

СКЛАДОВІ: ЕКОНОМІКА, ЕКОЛОГІЯ, СОЦІУМ

Тобто сталий розвиток – це своєрідний стан гомеостазу між економічною, соціальною й екологічною складовими.

Складові сталого розвитку

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ СПАЛИЙ РОЗВИТОК

У розрізі місцевого економічного розвитку сталість підтримується чотирма загальними правилами. По-перше, розвивати інфраструктуру, впроваджувати енергоефективні технології, оптимізувати транспортні потоки та визначити, як поводитися з твердими побутовими відходами. По-друге, розвивати партнерські відносини з бізнесом, спонукати бізнес до соціальної, екологічної та етичної відповідальності. По-третє, стати партнером для громади, залучати громаду до співпраці та змінювати ментальність, формуючи корпоративну культуру громади. І останнє, забезпечувати перманентне навчання персоналу та просвітництво громади.

При розробці планів сталого місцевого розвитку слід спиратися на шість базових постулатів:

1. Економічний розвиток створюється бізнесом або з його обов'язковою участю.
2. Робочі місця забезпечують добробут громади і впливають на зростання як індивідуальних доходів мешканців, так і сукупного суспільного продукту.
3. Місцева влада та громадські організації створюють умови для розвитку бізнесу.
4. Розвинута інфраструктура є головним елементом конкурентоспроможності громади.
5. Якісні послуги, що надаються місцевою владою громаді та бізнесу, є головним елементом конкурентних переваг.
6. Ефективне управління містом чи регіоном забезпечується системним менеджментом, місцевими ресурсами, співпрацею зацікавлених осіб і тристороннім партнерством. Наголошуємо на важливості залучення громад до планування розвитку територій, а планування розвитку країни узгоджується із загальними стратегічними цілями регіонів і місцевих громад.

Задля інтеграції сталого розвитку в процес розроблення громадського простору головне перестати мислити парадигмою благоустрою.

Проєкти з розроблення громадського простору (тобто ревіталізації вже наявного живого місця) у межах Програми DOBRE зазвичай сприймаються громадою як проєкти з відновлення застарілої інфраструктури (історична архітектура, закинуті будинки, парки тощо). Проте поняття «ревіталізація» не тотожне терміну «капітальний ремонт». Це відновлення не лише технічне, а ще й соціальне та культурне – збагачення вже наявного життя в місті / селі.

«Ми перевчали людей, що це не благоустрій – це плейсмейкінг».
Наталя Сафронова, старша програмна спеціалістка Програми DOBRE

Сталий ревіталізований громадський простір має бути об'єктом, цінним для громади, що підлягає відновленню і включає компоненту покращення інфраструктурної складової. Він повинен бути використаний для зростання економічної активності в громаді, а також містити соціально-екологічну компоненту: підвищувати рівність доступу членів громади до спільної послуги чи підвищувати рівень екологічної безпеки та здоров'я мешканців.

ДЛЯ РОЗРОБКИ СТАЛОГО ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ ВАЖЛИВО:

Залучати місцевий бізнес

Розвиток без економіки неможливий. Що кращі умови для розвитку бізнесу, то кращі умови для місцевого розвитку громади. Загалом успішність сталого розвитку залежить від успішності місцевого економічного розвитку, особливо від умов, у яких перебуває бізнес.

Виховувати (культурне просвітництво) жителів

Умови для розвитку громади забезпечуються великою кількістю складових – державною та місцевою владою, зрілістю громадянського суспільства, культурою та готовністю місцевих громад брати на себе відповідальність за управління розвитком території, якістю життя сьогодні й у майбутньому тощо.

Думати про ощадливе / «безвідходне» виробництво

За допомогою якісних громадських просторів, людиноорієнтованих рішень і найкращих світових практик у користувачів розвивається почуття смаку та піднімається загальноприйнята норма якості.

Економно та екологічно розпоряджатися ресурсами та будівельними матеріалами. Думати про довговічність матеріалів, їх «красиве» старіння. Зіставляти кількість необхідного обслуговування об'єктів / матеріалів / флори з можливими ресурсами. Шукати місцевих постачальників, об'єкти ресайклінгу й апсайклінгу (вторинного використання).

ПРИКЛАДИ ВПОРИННОГО ВИКОРИСТАННЯ

РЕСАЙКЛІНГ

Лави з перероблених пластикових кришечок

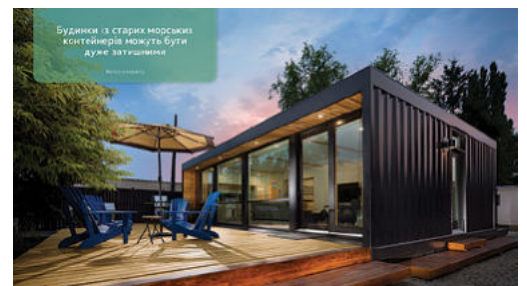

Пластикові гранули та крихти з міських відходів, перероблені на вуличні меблі та обладнання.

АПСАЙКЛІНГ

Будинки зі старих вікон або морських контейнерів

Перголи з тетрапаку, сидіння зі старих дорожніх знаків

ЕКОЛОГІЯ

ЕКОЛОГІЯ

ЕКОЛОГІЯ ЯК КОМПОНЕНТА СПАЛОГО РОЗВИТКУ

Підтримання екології та грамотний розвиток зелених зон забезпечує багато перемог для міст і громад. Якісні природоорієнтовані рішення впливають на всі три сфери сталого розвитку – екологічну, економічну та соціальну.

Екологія

Найочевидніше, густа флора забезпечує міста чистим повітрям та шумозахистом від гучних транспортних або промислових зон. Також вона відіграє важливу роль у вітрозахисті. Узимку насадження гасять холодні вітри, утримуючи тепло, а в літню спеку дерева створюють прохолодний затінок. Добре поглинаючи опади кореневими системами, рослини формують стабільну вологість ґрунту як узимку, так і під час спеки, адже в затінку вода випаровується повільніше. Таким чином вони розвантажують системи водовідведення, а також запобігають виникненню теплових островів – явищу надто високих температур у населених пунктах, спричиненому низькою кількістю озеленення і великою площею забетонованих та асфальтованих поверхонь. Природа підтримує необхідний мікроклімат, необхідний як для людей, так і флори, фауни та їх біорізноманіття.

Соціум

Покращення іміджу громади для мешканців. Люди пишаються місцем, де живуть, можуть долучитися до розвитку цієї сфери, формують спілку професіоналів та не хочуть виїжджати з громади. Зелена зона може вмістити різноманітні потреби громади компактно та гармонійно.

Економіка

Поява громадських просторів з акцентом на природному багатстві – це активація економіки та підвищення туристичної привабливості. Покращення іміджу громади для інвесторів, адже привабливість громади допомагає знаходити більше спонсорів, фінансування, сприяє місцевому малому бізнесу. У великому масштабі дає доступ до розвитку приватних ініціатив-проектів, відкриває можливість приєднатися до міжнародного нетворку через заходи / фестивалі / системи екоцентрів / міжнародних організацій тощо.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ПРИРОДИ

Локальна природа – незамінна. На ній тримається автентика локації і головне – екосистема. Підтримувати локальну флору та фауну вигідно, адже вона найбільш пристосована до географії місця і не потребує додаткових зусиль в утриманні. Особливо цінним є те, що саме в ній існують ендеміки (тобто види, які поширені тільки в певному ареалі) і рідкісні вимираючі види. Пильний догляд за ними підвищує зацікавленість до громади спеціалістів і небайдужих осіб зі сфери природничих наук, природоохоронних міжнародних організацій, громадських організацій, екоцентрів, бердвотчерів та інших вузькоспеціалізованих груп. Водночас це стимулює розкриття туристичного потенціалу.

Ендеміки

Ендеміки можуть виконувати пізнавально-освітню функцію в зеленій зоні та слугувати додатковою атракцією. Залучення до насаджень рідкісних або ендемічних для України видів рослин, вирощених з насіння або наданих спеціалізованими установами (наприклад, ботанічними садами), буде добрим внеском у справу їх збереження та популяризації. У зелених зонах основну частку всіх насаджень повинні становити місцеві рослини. Вони максимально адаптовані до місцевих екологічних умов, а отже, сформують надійну основу та створять сприятливий мікроклімат для більш примхливих культур.

Інвазивні рослини

Інвазивні види – це рослини з великою здатністю до експансії. Вони легко розповсюджуються й становлять значну загрозу для флори й фауни певних екосистем, конкуруючи з автохтонними видами за екологічні ніші, а також спричиняючи загибель місцевих видів.

Приклади інвазивних рослин або рослин, що були принесені людиною ззовні до України:

Дикий виноград

Щириця загнута / звичайна

Амброзія полинолиста

Енотера червоначашечкова

Золотарник

Ваточник сирійський

Список високоінвазивних рослин на території України:

https://museumkiev.org/public/visnyk/17_2019/pdf/GB1711_protopopova.pdf

СВІТОВІ ПРАКТИКИ: ЕКОЦЕНТР «OKOWERK» (БЕРЛІН, НІМЕЧЧИНА)

Парк «Груневальд» у Берліні – це місце підтримання біорізноманіття, відпочинку жителів міста та освітній простір. Це острівець дикої природи – досить молодого лісу, перемішаного з віковими дубами, буками й липами (залишки первинного лісу, основна частина лісу була вирізана на дрова в часи Другої світової війни). У парку не збирають гриби, ніхто не забирає мертву деревину, що створює величезний унікальний простір для різних видів живого.

На території лісу розміщений екологічний центр «OKOWERK» – центр збереження природи та просвітництва. Він займає стару будівлю водонапірної станції, яка працювала у 1873–1967 рр. завдяки паровим машинам. Сьогодні парові машини є екскурсійним об'єктом.

Це громадська організація, яка на 60 % фінансується із сенату, а на 40 % – коштами від проведених екскурсій, освітніх заходів і членських внесків. У центрі працює спеціаліст, який відповідає за територію й техніку, а також проводить екскурсії. Окрім нього, є ще три педагоги і ветеринар, який лікує диких тварин.

На території центру розташувалися штучні водойми та озеро, лучні екосистеми, сад отруйних рослин, город для вирощування лікарських і декоративних рослин, «будиночки» з мертвої деревини та каміння для ящірок і їжаків, «хатинки» та цілі паркани для комах, будинок для шершнів. Під час занять діти можуть збирати рослини та заварювати з них чай. На даху будівлі з піском, що колись використовувався як охолоджувач води, росте спонтанна рослинність – різнотрав'я та мохи (Кироченко, 2022).

ВОДА В МІСТІ

При розробленні проекту громадського простору потрібно думати не тільки про те, як він виглядатиме в різний час доби та пору року, але й за різних погодних умов. Особливо багато технічної підготовки потребують дощі. На державному та/або місцевому рівнях прописані правила встановлення систем зливової каналізації, але паралельно існують ландшафтно-архітектурні рішення, які розвантажують систему, залишають дощову воду на ділянці та економлять місцевий бюджет.

Наведені рекомендації відібрані з [Каталогу природоорієнтованих рішень](#), з якими ми радимо ознайомитися детально (Рябик, 2021).

РЕЗЕРВУАРИ ДЛЯ ДОЩОВОЇ ВОДИ

Упродовж останніх кількох десятиліть у сучасних містах усе частіше застосовується збір дощової води як вагома ланка системи водопостачання. Збір дощової води є частиною комплексного підходу до управління стоковими водами, що зменшує тиск на традиційні джерела водопостачання та водовідведення. Дощову воду, зібрану в резервуарах, можна використовувати як для поливання рослин у періоди посухи, так і технічних цілей. Таким чином також можна заощадити значні фінансові ресурси.

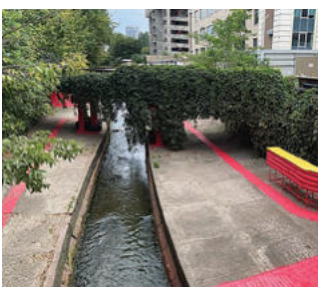
СИСТЕМИ ЗБОРУ ВОДИ НАВКОЛО ДЕРЕВ

Системи збору води, що побудовані поблизу дерев, складаються з нашарування субстрату та покращують процес поглинання й очищення води. Після опадів дерева через кореневу систему поступово всотують воду з таких систем. Подібне рішення допомагає зменшити ресурси на утримання дерев, водночас покращуючи процеси управління зливовими водами. Вода проходить шлях природного колообігу, не тече по асфальту, збираючи бруд. Такий метод покращує міський мікроклімат і збільшує спроможність екосистеми утримувати воду. Ці системи зберігають коріння дерев від пересихання, механічних пошкоджень, потрапляння дорожньої солі, зменшують проблему водного стресу та надмірного ущільнення ґрунту. Також такі конструкції займають менше простору, ніж інші біодренажні рішення.

ДОЩОВІ САДКИ ТА КАНАВИ

Дощові садки та канави – це композиції з багаторічних рослин, вологолюбних і витривалих до спеки, які завдяки спеціальній дренажній системі збирають, затримують і повертають дощову воду в екосистему. Більшість часу в році вони слугують своєрідними заглибленими клумбами, а виконують свою основну функцію в період інтенсивних опадів. Таким чином опрацьовується до 90 % води, що потрапляє на їхню поверхню. Зменшуючи поверхневий стік, вони добре запобігають локальним затопленням території. Дощові садки та канави економлять бюджет громади, який зазвичай використовується на обслуговування системи каналізації та очищення води. До того ж це не тільки практичне, а й естетичне рішення. Рослинні композиції замінюють типові форми дренажу, наприклад бетонні канали уздовж парковок, пішохідних або велосипедних доріжок.

СТРУМКИ ТА ПІДЗЕМНІ РІКИ

Людство, зробивши суттєвий екологічний дисбаланс середовища в епоху індустріалізації, зараз намагається повернути природу в міський простір. У великих містах цей процес починається з ревіталізації річок, які десятиліттями ігнорувалися або ховалися під землю. Ревіталізація річок і струмків покращує загальну екологічну ситуацію (стабілізує екосистему, охолоджує мікроклімат, самоочищується, відновлює флору і фауну), покращує економічну ситуацію міста (утворюються рекреаційні зони, розвивається бізнес, піднімається вартість

нерухомості в районі, приваблюються туристи), підтримує здоров'я жителів. А також цей процес відновлює історико-культурне значення річок, створюються нові маршрутні зв'язки міста. Зрештою, ревіталізація річок має довгострокову економічну вигоду – прибережні райони, які часто занедбані, стають перспективними для інвестицій.

СВІТОВІ ПРАКТИКИ: ВІДНОВЛЕННЯ РІЧКИ ЧХОНГЕЧХОН (СЕУЛ, ПІВДЕННА КОРЕЯ)

Поступова деградація річки Чхонгечхон у Південній Кореї набула катастрофічних масштабів у ХХ столітті. Влада вирішила сховати її під землю, а зверху побудувати шосе, що призвело до серйозних негативних наслідків. Показники забруднення повітря значно перевищували допустимі значення. Дослідники виявили, що працівники цієї території вдвічі частіше страждали на респіраторні захворювання порівняно з мешканцями інших регіонів і сусідами. Навіть просто перебувати вздовж шосе було некомфортно через значне шумове забруднення та ефект міського теплового острова.

Проєкт з відновлення річки та формування громадської набережної повністю змінив ситуацію та отримав надзвичайно позитивні результати. Це природоохоронне рішення адаптує міське середовище до зміни клімату через збільшення площі наближених до природних територій (рекреаційні зони та парки), а також захищає від повеней і відновлює відкритий водотік (створюються біотопи для водної біоти).

З часу відновлення річки у 2003 році і до закінчення робіт у 2008 році загальне значення росту біорізноманіття становило 639 %. Зараз локація щодня приваблює в середньому 64 тисячі відвідувачів. З них значна частка – це туристи з інших країн, які вносять в економіку Сеула до 1,9 млн дол. Спостерігається й інший економічний вплив: ціна на землю біля річки зросла на 30–50 %, а темпи збільшення кількості підприємств перевищують темпи зростання бізнесу в центрі міста. Кількість людей, які працюють у районі Чхонгечхон, зросла на 0,8 %, тоді як у центрі Сеула цей показник знизився (WWF1, б. д.).

СТІЧНІ ВОДИ

Населені пункти, промислові об'єкти, сільське господарство створюють велику кількість забруднених стічних вод. Очисні споруди не завжди можуть впоратися з очищенням води через масштаби скидів, а деколи їх і зовсім немає. У результаті водойми забруднюються, а якість питної води падає. Один з можливих варіантів розв'язання цієї проблеми – біоплато. Це штучні системи очищення води, схожі на природний бар'єр на шляху стічних вод. Біоплато зберігає забруднювач та самоочищується за допомогою комплексу водно-болотних рослин і мікроорганізмів. Біоплато створюють як повноцінну екосистему. Найпоширеніша конструкція – каскад біоставків. На початку конструкції встановлюють відстійник (септик), у якому легші частинки підіймаються вгору, а важчі випадають в осад, який потім переноситься на мулові майданчики (WWF2, б. д.).

БІОРИЗНОМАНІТТЯ

Звичайне сьогодні явище – уніфіковані парки зі стандартним набором газонів і рослин. Зрозуміло, що міські адміністрації виконують прописану норму та не завжди мають час або ресурси на вигадування чогось нового. Проте ми хочемо підкреслити користь від підтримки біорізноманіття в міському середовищі. Завдяки його збільшенню створюються ніші для широкого спектра фауни. Важливі об'єкти для підтримання біорізноманіття:

- × дерева з плодами (особливо такими, що залишаються на зиму) приваблюють різні види птахів;
- × старі дерева з дуплами, адже вони слугують місцем для гніздування багатьох птахів і прихистком для ссавців;
- × горіхоплідні породи – білок та вовчків, густа трав'яниста рослинність збільшує видову розмаїття комах, які своєю чергою приваблюють рептилій та амфібій;
- × прибережна рослинність водойм, оскільки в ній розмножуються водоплавні види птахів, болотяні черепахи, різні види амфібій, риб тощо.
- × медоносні види рослин, які приваблюватимуть бджіл та інших запилювачів. Своєю чергою це підвищує врожайність плодкових дерев у навколишніх садах;

Що більше біологічне різноманіття зеленої зони, то кращий її біологічний баланс і краще почуватимуться в ній усі її мешканці – рослини, тварини й, зрештою, люди.

РІЗНОТРАВ'Я

За кордоном шириться практика поступової заміни традиційних газонів на різнотравні ділянки, що мають низку вагомих переваг. Найочевидніша – різноманітність таких насаджень має естетичну цінність і дає більше фантазії для ландшафтного дизайну. Лучні рослини відрізняються більш розвинутою кореневою системою, завдяки чому споживають менше води й не потребують такого частого поливу, як газонна трава. Їхня коренева система затримує вдвічі більше води, ніж газонні трави, що є кращим рішенням у період і підтоплення, і посух. Завдяки тому, що лучні рослини до десяти разів вищі за газон, вони краще поглинають пил і шкідливі речовини, які можуть утворювати смог, знижують температуру повітря.

Фундація «Laka» з Варшави за результатами дослідження ролі різнотрав'я в протидії забрудненню повітря дійшла висновку, що один квадратний метр різнотрав'я очищує повітря так само ефективно, як п'ятирічне дерево (Зозуля, 2021).

Догляд за лучними рослинами не передбачає великих бюджетних витрат: різнотрав'я майже не потребує скошування й повністю не потребує хімічної обробки. Різнотрав'я підтримує біорізноманіття фауни. Лучні рослини дають запилювачам поживний пилок і нектар, це місце для розмноження та зимовий

прихисток для комах і дрібних ссавців. Висота та текстура рослинного покриву м'яко захищає необхідні ділянки від пересування людей у неналежних місцях та витоптування (немає потреби встановлювати паркани або заборони). Про те, як підготувати ділянку, вибрати необхідну суміш, доглядати та скільки це коштуватиме, можна дізнатися в посібнику з різнотрав'я (Зозуля, 2021): plato.lviv.ua/wp-content/uploads/2021/05/riznotravya-poruch-1.pdf.

ПАЛІННЯ ТРАВИ

Паління трави завдає багато шкоди як природі, так і людям. Знищується корисна мікрофлора ґрунту, згорає насіння корисних злаків і квітів, що є основою трав'яного покриву, проте зберігається насіння бур'янів, особливо інвазійних. Це значно забруднює біорізноманіття. Знищується багато комах, амфібій та рептилій, а також деяких ссавців. При згорянні вивільняються в повітря рештки хімічних відходів людства (важкі метали, канцерогени, мікропластик, пил, чадний газ та ін.). Також така діяльність дуже пожежонебезпечна. Найкраще рішення для утилізації – компостування. З часом рештки безкоштовно й безпечно перетворюються на органічне добриво. Гілля можна подрібнювати й перетворювати в щепи, які також компостуються або використовувати для мульчування насаджень.

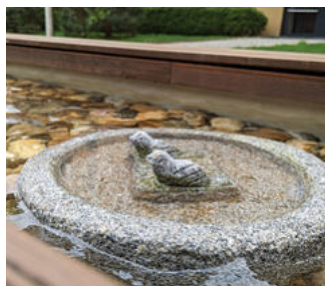
СВІТОВІ ПРИРОДООХОРОННІ ПРАКТИКИ

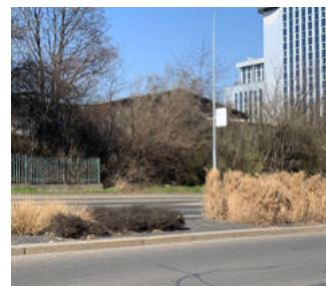
Готелі для комах

Садки для запилення

Водні годівнички для птахів

Багаторічні рослини замість однорічних

Опале листя не чіпають

Компостери

Резервуари для накопичення дощової води

Каміння для ящірок та їжаків

Цегла для комах

Зелені фасади

Зелені перголи

Зелені дахи

ЯК ПРАВИЛЬНО ОБЛАШПОВУВАТИ ЗЕЛЕНІ ЗОНИ

У посібнику Програми DOBRE «Реконструкція та благоустрій зелених зон: з чого почати та як успішно втілити проєкт. Посібник для місцевої влади та громадськості» детально описаний процес розроблення проєкту в зелених зонах і його нюанси.

Перш ніж почати реконструкцію рослинної компоненти простору, необхідно провести інвентаризацію наявних насаджень. Найкраще для цього запросити зовнішніх експертів – лісників або дендрологів, а також звернутися до ландшафтних дизайнерів або садівників.

Під час вибору нових насаджень варто керуватися такими принципами: екологічність, утилітарність і естетичність.

Екологічний принцип

Кліматичні умови місцевості: мінімальні й максимальні температури, кількість опадів, потужність та основні напрямки вітрів тощо. Ще одним важливим фактором є типи ґрунтів і їхня кислотність. Більшість рослин добре розвиваються на різних типах ґрунтів з показниками від 6 до 8, але висадження рослин у ґрунти з невідповідними умовами кислотності може призвести до їх загибелі. Для забезпечення сталості насаджень саме екологічні умови локації повинні впливати на вибір посадкового матеріалу.

Утилітарний принцип (функціональність озеленення)

Вибір рослин, які потребують мінімального догляду. Треба враховувати практичні функції рослин: створення тіні, формування зеленої стіни для прикриття якоїсь ділянки краєвиду тощо. Необхідно підбирати рослини, керуючись не лише естетикою, але й тим, щоб вони могли виконувати функції затінення, шумозахисту, газозахисту, пилозахисту та захисту від вітру.

Естетичний принцип

Підбір рослин за різними критеріями. Як швидко ростуть рослини, яка в них фактура та колір кори в різний час року, яка форма й колір листя, тривалість квітування тощо. Не варто забувати про наявність і тривалість збереження на рослині плодів / шишок і її вигляд у зимовий період. Таким чином можна сформувати візуальне різноманіття одного простору в різний час.

ГАЗОНИ

Кліматичні умови в лісостеповій та степовій зонах України несприятливі для існування перманентного газонного покриття без додаткового догляду. Як правило, без належного поливу газони висихають уже до середини літа, втрачаючи вигляд, а з часом деградують, заміщуючись бур'янами. Частота покосів істотно впливає на водний баланс територій: що частіше робити викошування, то сильніше зменшується коренева система рослин, тому що весь ресурс віддається на регенерацію зелені. Така трава перестає добре затримувати воду в ґрунті, що має негативні наслідки для території, яка спустошується, а побічним ефектом стає додаткове навантаження на каналізаційну систему. До того ж більшість рослин не встигає зацвісти, а це своєю чергою призводить до зменшення кормової бази для комах-запилувачів, і вся біосистема регіону бідніє. Якщо переглянути регулярність скошування, можна не лише зберегти біорізноманіття, а й бюджетні кошти, заощадивши значні обсяги пального, електроенергії, людино-годин (Синько, 2021).

ПОРАДИ В
УМОВАХ ВІЙНИ

ПОРАДИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Зараз Україна переживає один з найважчих етапів своєї сучасної історії – широкомасштабну війну, розпочату проти неї Росією. Проте навіть зараз важливо продовжувати працювати над якістю та безпекою простору і вже шукати шляхи повоєнної відбудови країни.

Громадський простір – це місця скупчення людей, територія проведення часу великої кількості користувачів, отже, потенційна ціль для ураження та загалом небезпечна зона, тому вона потребує особливої уваги.

ШЛЯХИ УБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ ЗОН:

1. Обладнання (або переобладнання) укриттів поблизу громадського простору. Організація чіткої та зрозумілої навігації від простору до місця укриття. Урахування при розробленні проєктів громадських просторів, зокрема, вимог ДСТУ 9195:2022 «Швидкоспоруджувані захисні споруди цивільного захисту модульного типу» і ДБН В.2.2.5-97 «Захисні споруди цивільної оборони».
2. Окрім бомбосховищ й укриттів, встановлення додаткових захисних споруд, адже часто громадський простір розташований поза зоною доступності укриття, або з утрудненим доступом до нього, або туди неможливо дістатися за короткий проміжок часу. В Україні вже почали встановлювати такі мінібункери на зупинках громадського транспорту.
3. Використання для будівництва негорючих і нешкідливих якісних матеріалів.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД. ІЗРАЇЛЬ

У прикордонних зонах Ізраїлю на вулицях у різних місцях розташовані бетонні споруди: поряд з житловим будинком, зупинкою громадського транспорту, школою, біля дитячого садка. Це бетонний блок з одним входом, мінібомбосховище на вулиці. У містах, розташованих у зоні особливої небезпеки (наприклад, на кордоні із Сектором Газа), таке укриття розміщене біля кожної автобусної зупинки.

Окрім цього, укриття можуть встановлюватися ще й на дитячому майданчику. Такі бомбосховища є одним з його елементів і виконані, наприклад, у формі якоїсь тварини.

МОБІЛЬНІ УКРИТТЯ

Місто Сдерот розташоване на півдні Ізраїлю за три кілометри від кордону із Сектором Газа і постійно потерпає від мінометних та ракетних обстрілів, тому тут розміщено багато бомбосховищ. Зокрема, пересувні мобільні укриття.

Ці конструкції мають вигляд збірних бетонних укріплених укриттів, армованих сталлю. Їх встановлюють у громадських просторах, біля шкіл, дитячих садків, у парках тощо. Вони відповідають найжорсткішим стандартам Збройних сил Ізраїлю. Їхня перевага полягає в можливості переміщення за допомогою вантажівок, щоб швидко реагувати на потреби безпеки.

Подібні мобільні укриття Ізраїль почав активно використовувати з 2019 року поряд з кордоном із Сирією (територія Голанських висот). Купують подібні споруди для захисту мирного населення не лише уряд, але й громадські організації.

Загалом у світі переважно облаштовують підземні бункери та укриття. У такому випадку можна використовувати різні матеріали, а не лише армований бетон. Перевагою подібного рішення є велика кількість варіантів невеликих підземних бункерів, окрім того, зазвичай вони можуть вмістити більше людей, ніж мобільне укриття на вулиці, а їхня вартість залежить від ступеня захисту та комфорту (ХАЦ, 2022).

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

ХАРКІВ

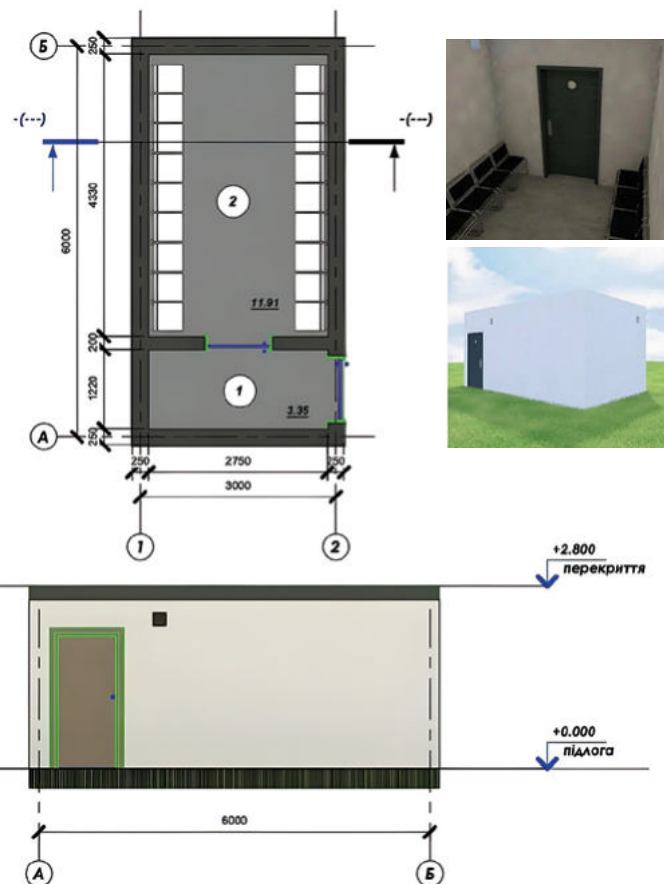
У місті планують побудувати 25 мінібомбосховищ для безпеки пасажирів громадського транспорту. Ідеться про залізобетонні конструкції поряд з павільйонами зупинки. У разі загрози артилерійського обстрілу там можна буде сховатися та перечекати повітряну тривогу. Такі укриття доводять свою ефективність у захисті від снарядів й осколків, які розлітаються. Зупинки оснащено сидячими місцями, wi-fi та телеекраном, на якому можна побачити, як під'їжджає громадський транспорт. Передбачено можливість зв'язатися з диспетчером. У приміщенні є ящик з піском для гасіння пожежі. Такі зупинки-укриття розраховані на 30 людей, але вони мають модульну конструкцію, тож за потреби їх можна збільшити. Усі процеси з виробництва бетонних укриттів виконують на одному з профільних харківських підприємств. Харківські зупинки-укриття мають два виходи та непрямі кути зовні для додаткової безпеки. Ці укриття зроблено за принципом фортифікаційних споруд (Бреславець, 2022).

У Харкові вже є реалізовані об'єкти такого типу, наприклад Нова пошта встановила бетонне укриття у Слобідському районі міста, на його стінах зобразили мирне життя Харкова. Споруда виготовлена із залізобетонного каркаса, товщина стін – 50 см, вона має 32 місця для сидіння, а загалом розрахована на 50 людей. В укритті є генератори, доступ до інтернету від Starlink, освітлення, розетки, обігрівачі, лави та кулери з водою (Глушко, 2022).

ОДЕСА

В Одесі встановлюють вуличні малогабаритні бетонні укриття з броньованими дверима – конструкції повинні захищати жителів і гостей міста від ворожих обстрілів, уламків збитих ракет, снарядів тощо. Укриття типу SafePlace з'являться в парках і скверах, на зупинках громадського транспорту, на дитячих майданчиках. В укриттях – до 18 сидячих місць, усередині також є місця для візків, освітлення і вентиляція. Конструкції виготовляються з армованого бетону, вони обладнані броньованими дверима. Товщина стін укриття – понад 25 см, а стелі – більш як 40 см. Мобільні укриття розміщують у різних локаціях Одеси за допомогою підйомного крана (SafePlaceUA, 2022).

ДНІПРО

Усього в місті планують встановити близько 30 укриттів на зупинках громадського транспорту як на правому, так і лівому березі Дніпра. Конструкція укриття складається з 11 секцій. Товщина стін – 25 см, стелі – 40 см. Вага конструкції – 70 т. У ній можуть вміститися 28 осіб. Також усередині мають встановити лави та провести освітлення. Окрім того, у майбутньому цим укриттям планують надати естетичний вигляд: їх розмалюють відповідно до дизайн-коду міста. Монтаж однієї споруди потребує двох днів (Лучка, 2022).

МАТЕРІАЛИ ТА ПРИНЦИПИ БУДІВНИЦТВА

Війна оголила проблеми та слабкі сторони деяких принципів і підходів до проектування, що наштовхує на роздуми про зміну підходів до будівництва житла та не тільки.

Можливі підходи до будівництва, які покращать якість та безпеку простору:

1. У нових будівлях передбачати safe-room або приміщення з двома стінами.
2. У кожному житловому будинку передбачати комфортне та надійне укриття.
3. Проектувати евакуаційні сходи без виходу назовні (незадимлювані сходи, які розміщуються в «тілі» будівлі).

4. Дбати про надійність і стійкість конструкції (відмовитися від мурування в багатоповерхових будинках, у яких використовується залізобетонний каркас).
5. Встановлювати обов'язкові норми виконання скління, щоб воно було безпечним. Наприклад, воно має бути в триплексі.
6. Обмежувати висотність забудови.
7. Будувати більш щільно.
8. Мінімізувати проектування широких автомагістралей для авто, де асфальтована площа є суцільним плацом. Будувати за принципом мультимодальності, коли одна смуга для громадського транспорту, друга – для приватного, трамвайна лінія, велосипедна доріжка та тротуари з усіх боків, а ці смуги поділені між собою озелененням, бордюрами чи перепадами рельєфу.
9. Вивільняти малі річки з колекторів. Змінити підхід до життя цих річок – не ігнорувати, а навпаки робити більш повноводними, щоб поруч з ними розвивалися болотні території. Це важливо і для збільшення зони рекреації для людей, і для стійкості екологічної системи. І, як виявилось, для оборони.
10. Проектувати так, щоб була можливість захиститися, але щоб цей захист не порушував комфорту звичайного життя. Не забувати, що ми хочемо зробити висновки з війни, щоб покращити наше життя (Панченко, 2022).

Через війну сотні тисяч українців залишилися без житла. Цю проблему можна розв'язати по-різному – через пряму відбудову там, де це можливо, викуп готових помешкань, швидке будівництво, переобладнання будівель іншого призначення, зведення модульних містечок.

МОДУЛЬНІ МІСПЕЧКА

Однозначного позитивного ефекту небагато, як показує світова практика. Попри досить великі фінансові витрати та залучення ресурсів, таке житло доведеться потім або руйнувати, або шукати альтернативні шляхи його використання. Отже, воно економічно не вигідне та не екологічне. Деколи це чи не єдиний метод розв'язання нагальної потреби розселення вимушено переміщених осіб, а саме житло асоціюється з проживанням у наметі чи контейнері, ще й без визначеного терміну перебування в таких умовах.

Тому не потрібно ігнорувати необхідність організації якісного громадського простору в таких містечках, навпаки – особливо уважно ставитися до цього питання. Адже ідеться про створення комфортних умов для переселенців і гідного місця для тимчасового, але проживання. У тому числі потрібно закладати можливість трансформації такого поселення в майбутньому на ефективні громадські простори, які б гармонійно вписувалися в ландшафт і контекст міст, де вони розташовані.

Окрім розв'язання критичних викликів у сфері будівництва, перед Україною постає питання, де взяти достатньо матеріалів на відбудову десятків ущент зруйнованих міст. Ринок будматеріалів посипався за трьома основними напрямками.

- × Через воєнні дії станом на літо 2022 року постраждали заводи та виробничі потужності – ушкоджень різного ступеня зазнали щонайменше 15 % підприємств. Передовсім це стосується східних і південних регіонів, а також заводів Київської та Черкаської областей.
- × Ринок змушений перегрупуватися після значної втрати імпорту сировини. За деякими категоріями сировину на 90 % завозили з Росії та Білорусі, і зараз необхідно відбудовувати ланцюжки постачання фактично з нуля.
- × Значна частина підприємств була пов'язана з Росією і тепер має проблеми із законом: або зависає до судового розв'язання справ, або підлягає націоналізації (Соловчук, 2022).

РОБОТА З РУЙНУВАННЯМИ

У громадах України з'явилося чимало різних типів руйнувань у результаті воєнних дій. Окрім міського середовища, пошкоджень зазнало й довкілля. Першим кроком до усунення наслідків бойових дій на території нашої країни є виявлення, облік, мапування всіх випадків воєнного первинного чи вторинного забруднення та руйнувань будівель, споруд та інфраструктури. Також в Україні постане потреба в будівельних матеріалах на відбудову та відновлення. За умов війни, що триває, фінансові ресурси в територіальних громадах обмежені, а новий підхід в управлінні відходами має потенціал не тільки з погляду економічної доцільності, але й екологічності будівництва завдяки повторному використанню перероблених матеріалів.

Звичайною практикою в Україні є вивезення будівельного сміття на сміттєзвалища. Проте вона не відповідає стандартам сталого розвитку громад. Станом на зараз міські звалища вже заповнені на 90 %, процес вивезення будівельного сміття стає все дорожчим. У такій ситуації перероблення сміття – це не тільки відповідність стандартам сталого розвитку та турбота про природу, а й розв'язання проблеми переповнених сміттєзвалищ.

Повторне використання будівельних конструкцій і матеріалів зменшує кількість відходів, які необхідно утилізувати, і водночас здешевлює процес демонтажу та транспортування. До того ж відновлені матеріали можуть бути використані в будівництві або реалізовані на ринку відновлених матеріалів, що фінансово вигідно.

Руйнування та потреба у відбудові великої кількості будівель і споруд, які супроводжуються попитом на суттєві обсяги нових або перероблених матеріалів, може стати важливим поштовхом для створення або зміцнення та розширення наявного переробного ринку.

Відбудова району Муранов у Варшаві з використанням уламків і перероблених матеріалів після Другої світової війни.

ПРИКЛАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕРОБЛЕНИХ
МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄКТІВ,
ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКИХ ЗОН

КАТАЛОГ ОКРЕМИХ
ПРОЕКТІВ ПРОГРАМИ
DOBRE

СЛОБОЖАНСЬКЕ, ХАРКІВСЬКА ОБЛ., 2020

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО,
КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

1. Розглянути озера Золоті Ключі як локальну рекреаційну atrakцію.
2. Надати локальні мікросценарії зонування кожного озера та їх спільного функціонування.
3. Поеднати озера з основним населеним пунктом, дати рівноправний доступ мешканцям котеджного містечка, розробити механізм доступу від траси відвідувачам з Дніпра.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

Ділянка має чимало викликів і великий потенціал. Може стати центральною рекреаційною зоною Слобожанського, візитівкою Дніпра. З озер може розпочатися розбудова мережі публічних просторів Слобожанського. У випадку активації озер як громадського простору та за умови індустріалізації існує ризик техногенного забруднення. Так само ризикованою може бути передача території інвестору та її забудова, яка обмежить доступ місцевих мешканців до неї.

Локація оточена великою кількістю об'єктів. Поруч з озерами розташований елітний район. На півночі планується готель-ресторан. Глибина озер сягає 11 метрів, вони наповнюються підземними джерелами, береги круті, екосистема багата — лисиці, зайці, риби, птахи.

ОПРАЦЬОВАНА ПРОБЛЕМАТИКА

Консультанти шукали баланс у використанні озер різними користувачами — приватними й публічними, локальними й приїжджими. У співпраці з громадою були визначені реальні межі та інтереси ділянки, а також обраний спільний доступ до громадського простору через приватний житловий комплекс. Також запланований доступ від траси для сполучення озер з містом. Озеро — це цілісна екосистема, обережно оформлена архітектурно-ландшафтними рішеннями й типовим наповненням навколо.

ЗАГАЛЬНА ВІЗІЯ

Золоті Ключі — озера для слобожанців і гостинне місце для приїжджих. Зв'язка з трьох штучних озер в умовах обмеженого рекреаційного ресурсу є ключовою магнітною точкою для нарощення локальної ідентичності Слобожанської ОТГ. За допомогою створеного відпочинкового субцентру загального користування Слобожанське закріпить північну частину села як відпочинкову та інклюзивну. Без виключних прав на освоєння.

ЕКОЛОГІЯ ТА ДОСЛІДНИЦТВО

На території озер спроектовані деякі елементи, які матимуть рекреаційні, пізнавальні та екологічні функції:

- × рибальські сходи на середньому озері;
- × водні ігрові майданчики;
- × об'єкти для дослідження природи у сквері;
- × видова вежа / павільйон для споглядання за птахами.

ЗОНУВАННЯ

1. Паркінг та пункт прокату човнів
2. Артсад
3. Кемпінги з ватрою
4. Цікавий пізнавальний сквер
5. пляж, кафе та діти
6. Зв'язок озер та житла

ОЗЕЛЕНЕННЯ

1. Зона парку з артоб'єктами від місцевих майстрів (яблуня, сакура)
2. Зона відпочинку на перехилі між озерами (панорамна верба)
3. Зона тихого скверу з інтерактивними елементами (каштан, форзиція, чубушник)
4. Зона сусідського парку (сосна кримська, сосна чорна)

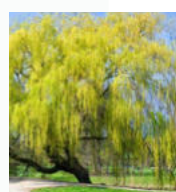
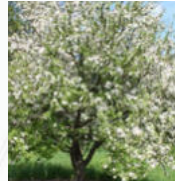
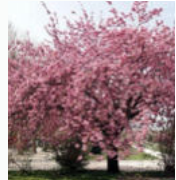
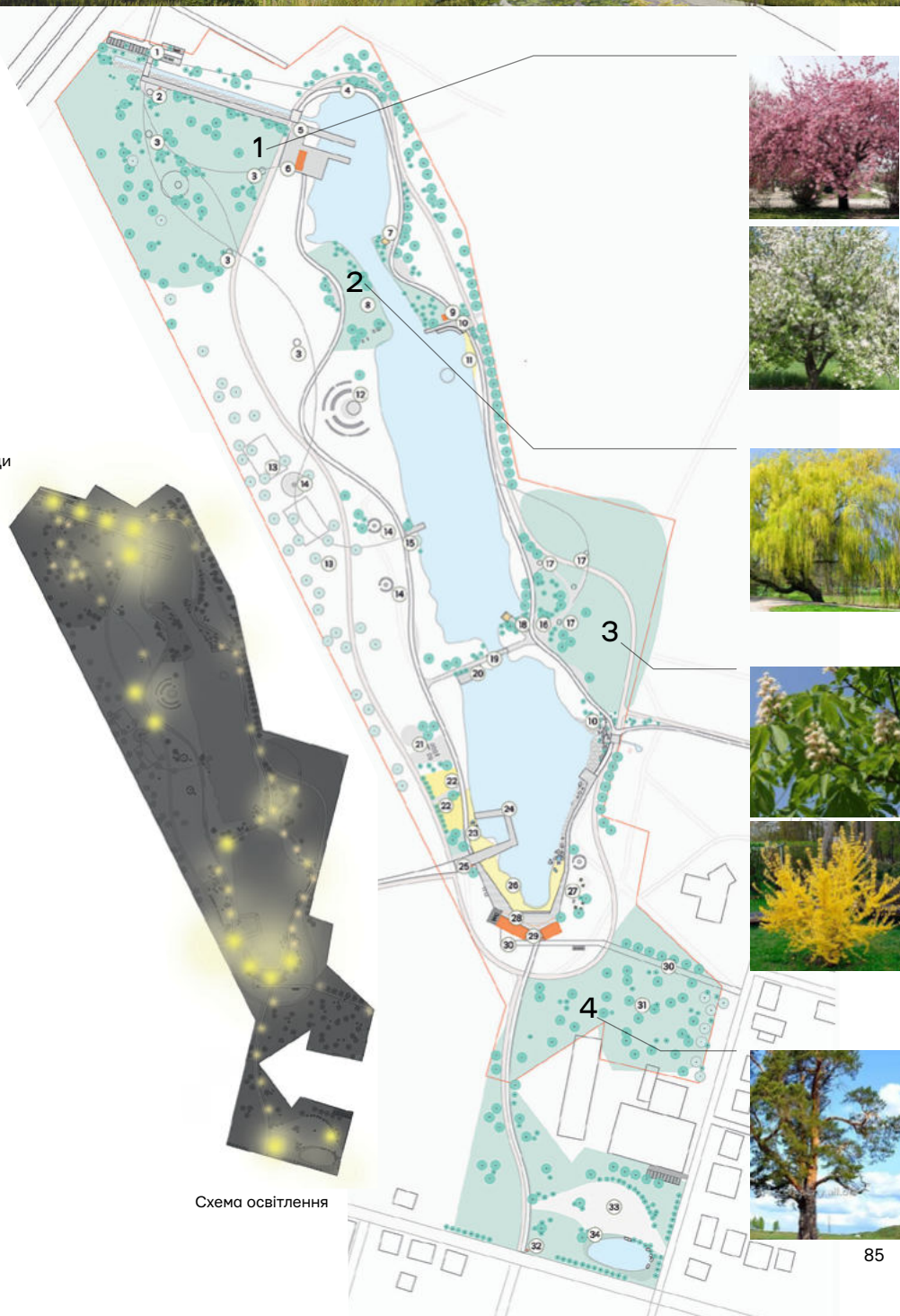

Експлікація

1. Гостьова парковка та технічний блок
2. Вхідна група та елементи навігації
3. Арт-об'єкти від місцевих майстрів
4. Прогулянковий маршрут
5. Пірс з причалами для човнів
6. Точка прокату човнів, тінювий навіс
7. Видова вежа
8. Галявина
9. Точка прокату спорядження для риболовлі
10. «Сходинки» для рибалок
11. Плаж
12. Зелений амфітеатр
13. Зона для наметів та невеликих фестивалів/ дитячих таборів
14. Місце для ватри
15. Пірс
16. Тихий сквер
17. Інтерактивні об'єкти для дослідження природи
18. Павільйон для споглядання
19. Дерев'яний арковий місточок
20. Відпочинкова платформа на понтоні
21. Обладнання для активного відпочинку
22. Ігрові елементи для дітей та підлітків
23. Майданчик для гри з водою
24. Пірс та дитячий басейн
25. Елементи навігації
26. Основний пляж
27. Пікнікова зона
28. Центральна платформа та тераса кафе
29. Елементи навігації на вході
30. Технічний заїзд
31. Сад сусідів

- гранітний відсів, S = 4454 м2
- дерев'яний настил, S = 3544 м2
- гравій, дрібна фракція, S = 5769 м2
- каміння для укріплення берегів
- покриття велослужби, S = 6570 м2
- паркомісце
- пісок, S = 2250 м2
- майданчик для сортування сміття
- нові споруди (кафе, точки прокату)
- існуючі зелені насадження
- нові зелені насадження
- ліхтарі

Схема освітлення

СТАРИЙ САЛТІВ, ХАРКІВСЬКА ОБЛ., 2019

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО, КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

1. Запроектувати публічний простір набережної біля дамби зі сторони колишнього ринку.
2. Врахувати потреби різних груп населення і типи їхньої активності, пов'язані з водними ресурсами.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

Два великі дерева розташовані одразу біля траси, де вже збираються люди. Наявний понтон для плавзасобів у не найкращому стані. Захаращена диким очеретом берегова лінія. Велика кількість місця без функції. Другий вхід до простору засмічений і заставлений парканами. Велике дерево є доміантою алеї і веде до потенційного місця пляжу. Територія кілька разів на рік використовується для святкувань і масових зібрань.

ОПРАЦЬОВАНА ПРОБЛЕМАТИКА

- × Використання обмеженого простору біля води з його нерівностями й ландшафтом.
- × Укріплення берегової лінії й упорядкування очерету.
- × Перелік рішень, що потребуватимуть мінімального втручання в рослинний світ берегової лінії.
- × Нарощення користувацького потенціалу навколо подієвої складової, водного спорту і відпочинку, рекреації на березі.
- × Розроблення рішень, що допоможуть уникнути спекуляції із задніми дворами магазинів і кафе.
- × Зв'язка доступних частин набережної в один цілісний простір.
- × Заповнення активностями глухих кутів, щоб уникнути місць маргіналізації.
- × Підкреслення форми старого великого дерева зі сторони вул. Донецька.
- × Врахування старих конструкцій-колон біля кінотеатру.

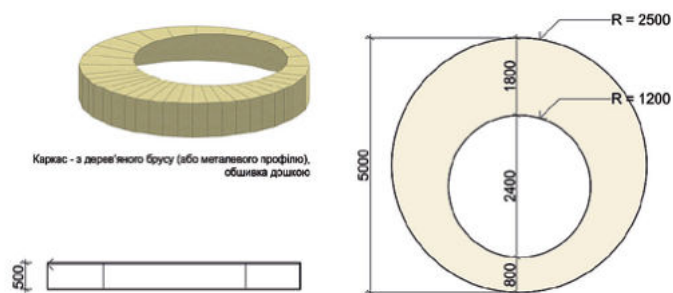
ІДЕЯ ОБ'ЄКТА

Новий якісний простір біля води зі зручною інфраструктурою, який дозволить мешканцям вільно використовувати берегову зону з рекреаційною метою. Нова набережна – це нова візитівка Старого Салтова.

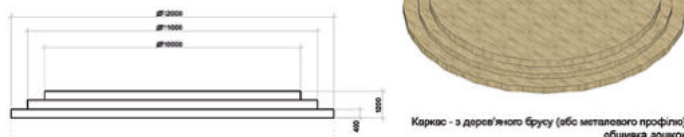
ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗИВНОСТІ

Команда підготувала принципи роботи з громадським простором, щоб забезпечити його сталий розвиток та інклюзивність. Будь-яка зона набережної повинна бути доступна людям з обмеженими можливостями, усі комунікації та переходи мають бути безбар'єрними – без парканів і жорстких перешкод. Будь-яка зона парку повинна якісно освітлюватися та бути безпечною.

Лави дерев'яна навколо дерев

Сцена

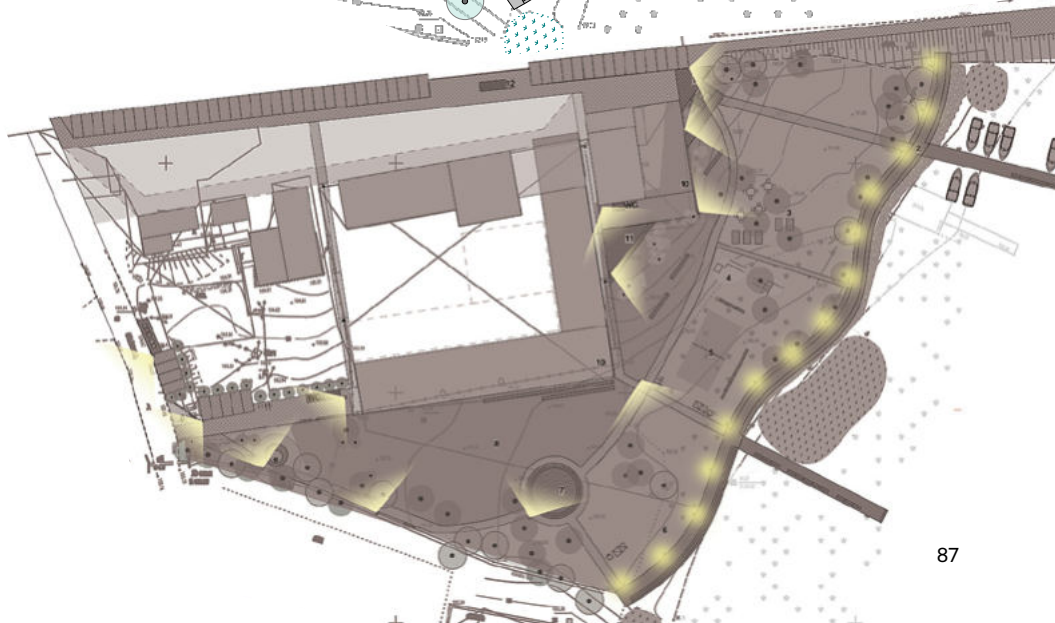

Експлікація

1. Головний вхід та інфостенд
2. Променад
3. Майданчик для відпочинку та настільного тенісу
4. Зона воркауту
5. Волейбольне поле
6. пляж
7. сцена
8. галявина
9. Вхід та інфо-стенд
10. Тераси закладів харчування
11. Відпочинковий майданчик
12. Зупинка громадського транспорту

Умовні позначення

- покриття плиткою, S = 1035 м²
- дерев'яний настил, S = 212 м²
- покриття доріжкою, S = 956 м²
- бетонне покриття, S = 790 м²
- тераси
- місця для сидіння, лавки
- паркомісце, к-сть - 58 шт.
- майданчик для сортування сміття
- пісок, S = 1160 520 м²
- очерет
- роздягальня, к-сть - 2 шт
- відкритий душ, к-сть - 2 шт
- зелені насадження
- ліхтар, заг. к-сть - 26 шт
- автономний світлодіодний вуличний ліхтар, направлене світло, кільк. - 12 шт.
- автономний вуличний ліхтар на сонячній батареї загальне веронь світло, кільк. - 14 шт.

ЗЕЛЕНОДОЛЬСЬК, ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛ., 2017

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО,
КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

1. Запроектувати публічний простір біля води на березі водосховища Зеленодольська.
2. Вибудувати подальшу логіку роботи з парком і кемпінгом.
3. Врахувати потреби й досвід різних груп користувачів парку й озера.

ГОЛОВНА ПРОБЛЕМАПІКА

Парк – основна відпочинкова дестинація міста, але він розташований віддалено від центру. Консультанти мали розглянути парк у цілому, але зосередитися на набережній і пірсі:

- × включити «мертві» зони набережної до нового використання;
- × розглянути питання парковки біля води та зони для баскетболу;
- × удосконалити інфраструктуру пляжу, місць для купання, відпочинку, прогулянок;
- × забезпечити можливість безперешкодного купання на обох пляжах;
- × звернути увагу на інклюзивність, а також організацію фестивалю;
- × звернути увагу на рух транспорту, запропонувати загальну логіку обмеження автотранспорту на території набережної;
- × оформити точки харчування в єдиному стилі й місці.

ІДЕЯ ОБ'ЄКТА

Нова точка тяжіння – набережна, віддалена від центру міста й доступна для різних груп населення. Набережна співіснує у зв'язці з наступними фазами розвитку парку навколо й забезпечує благоустрій уздовж найбільш популярної рекреаційної зони водосховища. Набережна має стати основною природною домінантою Зеленодольська.

ПРИНЦИПИ СПАЛОГО РОЗВИТКУ

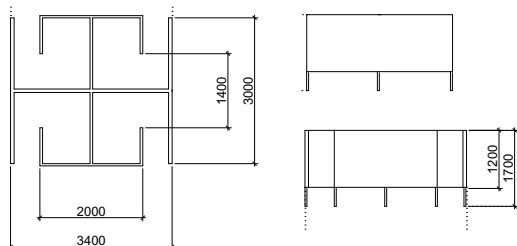
Команда проекту розробляла об'єкти відповідно до принципів сталості та екологічності. Об'єкти проектування не повинні бути капітальними. У виробництві мають використовуватися природні матеріали, нешкідливі для навколишнього середовища та людей. Усі об'єкти повинні мати низьку вартість виготовлення та встановлення, проте бути природними та екологічними. Кожний об'єкт має мати антивандальні властивості. Дизайн і зовнішній вигляд об'єктів повинен відповідати сучасним тенденціям.

СПОСОБИ АКТИВАЦІЇ

Для залучення мешканців до відвідування набережної важливо передбачити відповідні формати на різних етапах віталізації простору. Громадські свята на кшталт відкриття фотоінсталяції або виставки. Акції та воркшопи, де громада може облаштувати зону відкосу або спортивну станцію, виготовити меблі з майстрами, провести шкільні заходи з батьками. Визначення дати святкування закладення першого каменя набережної. Водні змагання в районі півострова.

Роздягальні

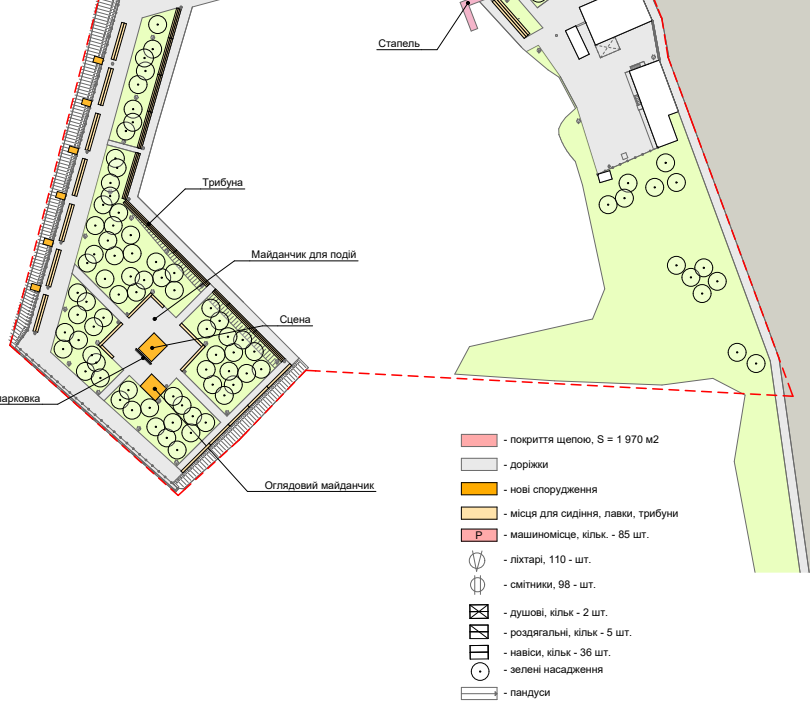

Експлікація

1. Кіоск, 5 шт.
2. Танцювальний майданчик
3. Дитячий майданчик
4. Баскетбольне кільце
5. Фотозона

Вхід до парку

МЕРЕФА, ХАРКІВСЬКА ОБЛ., 2019

КОНСУЛЬТАНТИ DOBPE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО
КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

Спроекувати публічний простір на місці ділянки, яка вже існує (вул. Козацька та Таранівська) і використовується для відпочинку мешканцями прилеглого мікрорайону.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

На ділянці насаджено новий сад, у якому недостатньо підтримується благоустрій, окрім дерев, він тематично вибивається з усього простору. Відсутня якісна периметральна стежка, що йде навколо скверу і відводить транзитні потоки. Дитячий майданчик є, проте невідповідного розміру та з бідною функціональністю. Порожнє футбольне поле, трансформатор і тренажери під сонцем. Бувають підтоплення від вул. Таранівська.

ОПРАЦЬОВАНА ПРОБЛЕМАТИКА

- × Оцінювання зонування та кількості простору під кожен тип активності.
- × Проектування інклюзивного й зручного входу.
- × Розв'язання питання магазину, паркування та дренажу, адже це найгарячіша зона трафіку людей.
- × Зменшення ваги футбольного поля, яке не наповнене активностями весь час.
- × Поеднання зони фруктових садів з активними зонами тренажерів і футбольного поля в єдиній концепції простору.
- × Використання рельєфу ділянки для підсилення різноманітних сценаріїв – продовження дитячого майданчика на схил униз.
- × Розв'язання конфліктних і небезпечних ділянок простору.
- × Навимогу робочої групи – опрацювання питання «наливайки» та перенесення смітників у відповідне технічне місце.
- × Залучення більшої кількості типів користувачів й обмеження руху автотранспорту всередині скверу.

КОРИСТУВАЧІ

Серед користувачів скверу мешканці найближчого периметру – діти; діти з батьками; молодь, яка проводить час тут, а не на новому спортивному майданчику; старше покоління, яке виросло тут, тобто корінні користувачі. Потенційні користувачі – гості мешканців будинків навколо скверу та власників і покупців сусіднього магазину.

ІДЕЯ ОБ'ЄКТА

Місце сили району, що має власну багаторічну історію. Врахована цінність пам'яті об'єкта для старших мешканців, водночас простір адаптований для молодших поколінь користувачів. У сквері безконфліктно перебувають разом й окремо різні покоління, які віддають перевагу різним активностям. Сквер має як активні, так і тихі, затишні зони.

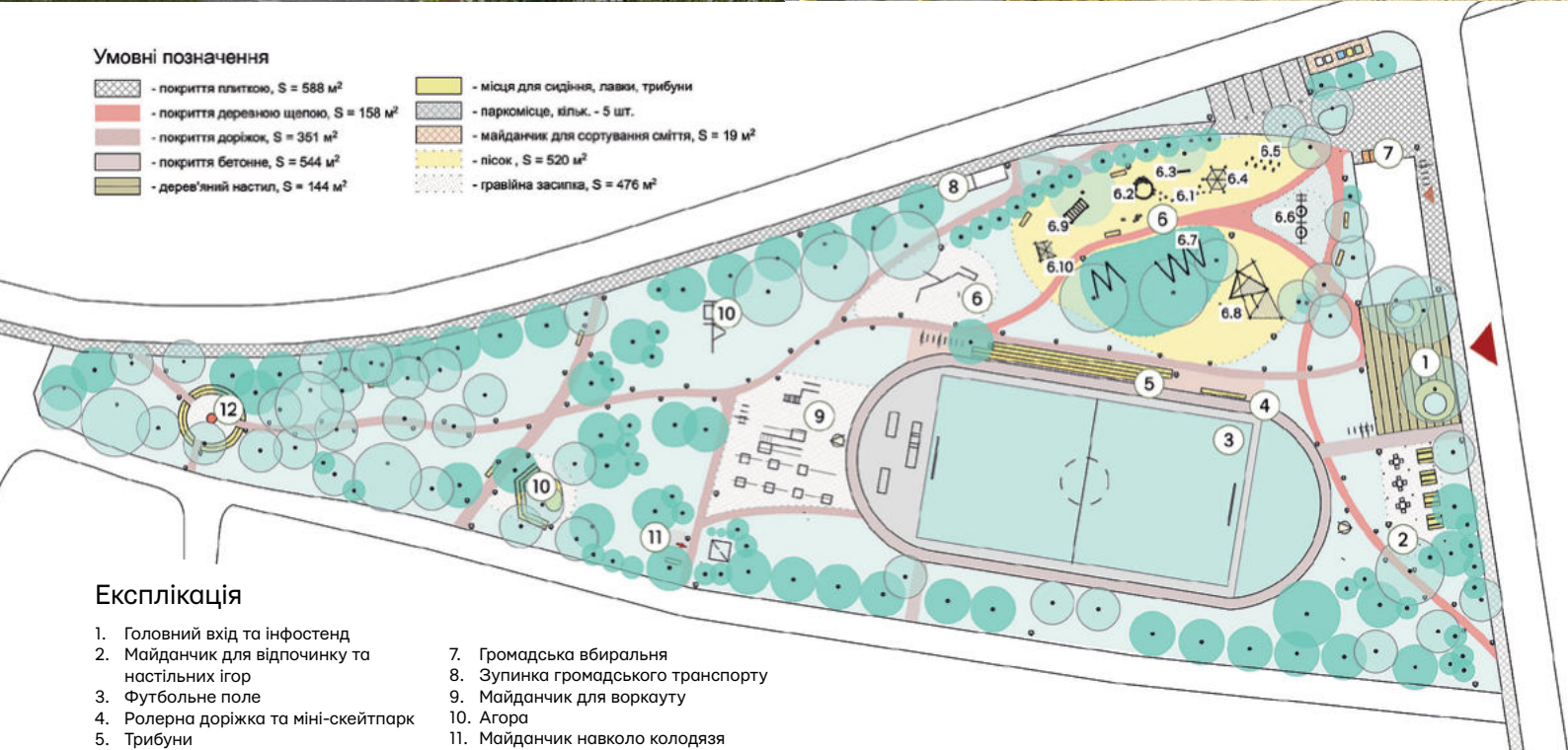
ДИТЯЧИЙ МАЙДАНЧИК

Запроектований дитячий майданчик має ігрові елементи для дітей різних вікових категорій, складається з простих матеріалів і конструкцій, які будуються з простих циліндрів, що полегшує виробництво та знижує вартість. Ігрові елементи не мають поліфункціонального призначення, а розвивають дитячу фантазію, дають гратися з одним об'єктом різноманітними способами. Матеріали екологічні та органічно вписуються в екстер'єр. Не потребують періодичного технічного обслуговування. Антивандальний дизайн.

Умовні позначення

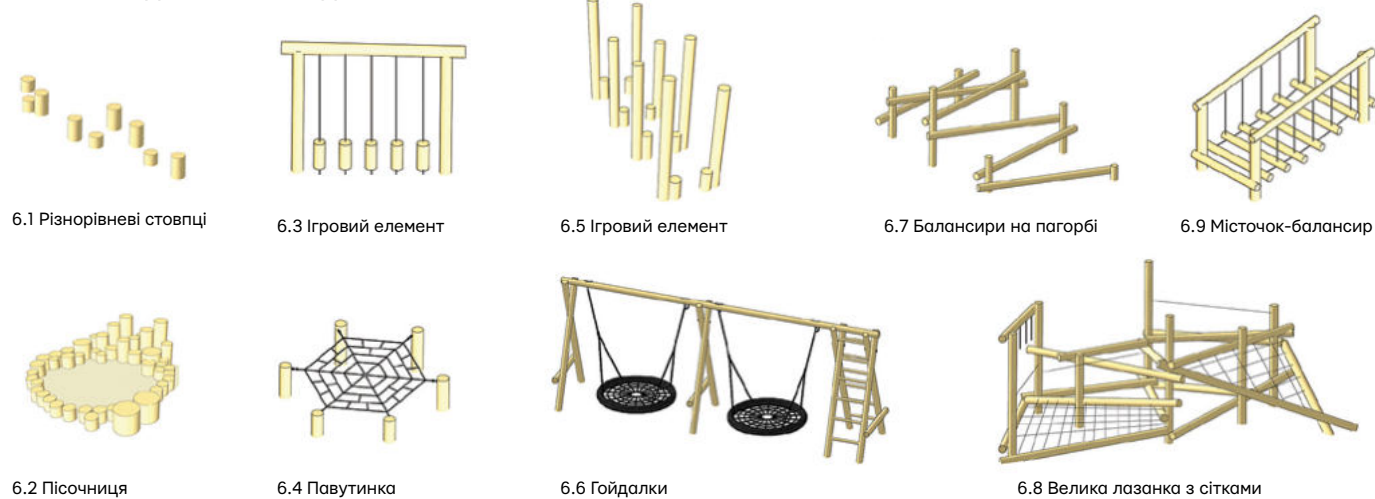
	- покриття плиткою, S = 588 м ²		- місця для сидіння, лавки, трибуни
	- покриття деревною щепкою, S = 158 м ²		- паркомісце, кільк. - 5 шт.
	- покриття доріжок, S = 351 м ²		- майданчик для сортування сміття, S = 19 м ²
	- покриття бетоном, S = 544 м ²		- пісок, S = 520 м ²
	- дерев'яний настил, S = 144 м ²		- гравійна засипка, S = 476 м ²

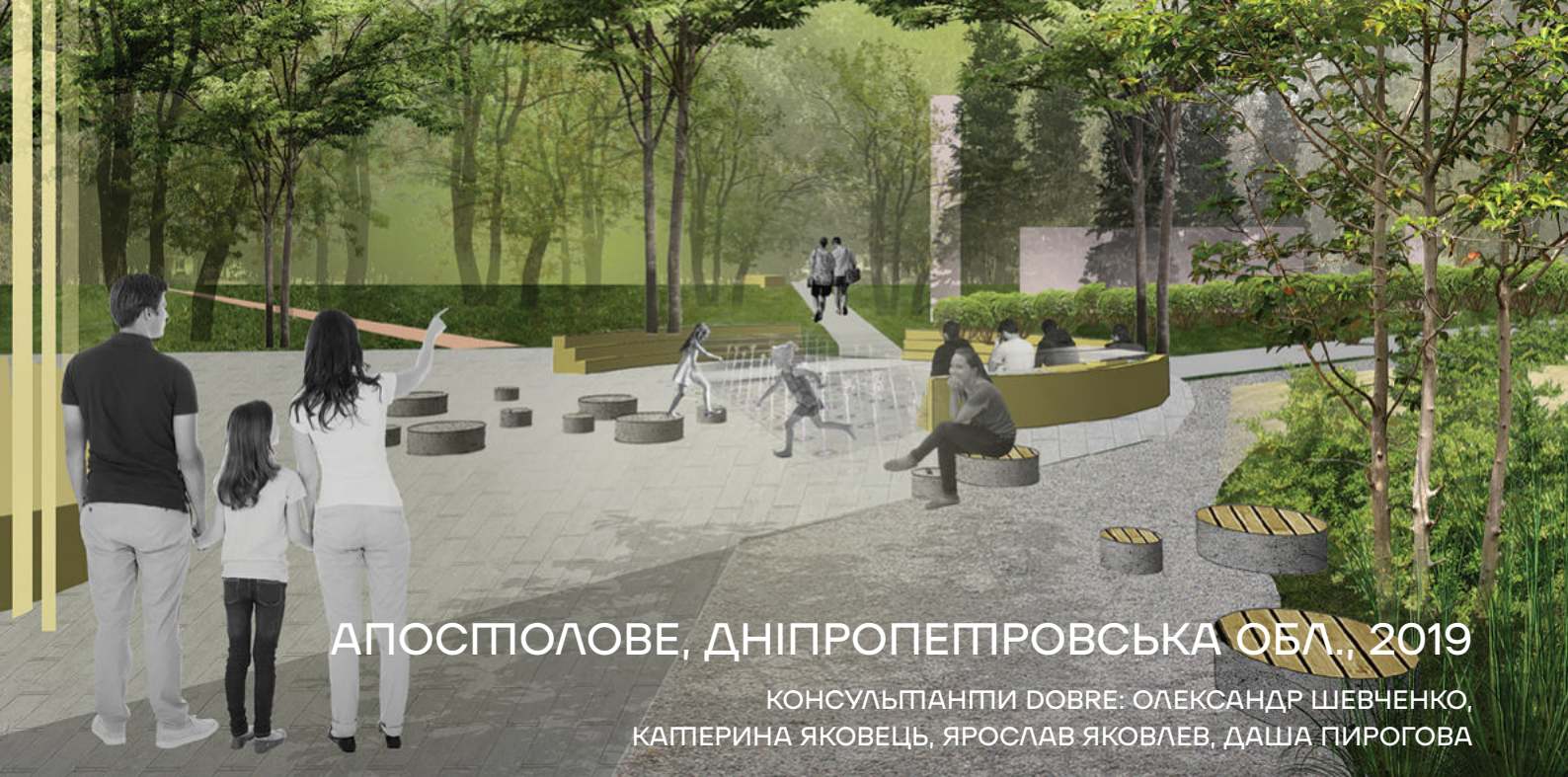

Експлікація

1. Головний вхід та інфостенд
2. Майданчик для відпочинку та настільних ігор
3. Футбольне поле
4. Ролерна доріжка та міні-скейтпарк
5. Трибуни
6. Дитячий майданчик
7. Громадська вбиральня
8. Зупинка громадського транспорту
9. Майданчик для воркауту
10. Агора
11. Майданчик навколо колодязя
12. Альтанка, місце для вогнища

Елементи дитячого майданчика

АПОСТолоВЕ, ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛ., 2019

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО, КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

1. Редизайнувати парк у межах вул. Ветеранів, Центральна, Визволення.
2. Реадаптувати його наповнення під сучасні потреби мешканців.

АНАЛІЗ ДІЛЯНКИ

Частина парку через парапет поєднується з пішохідною вул. Центральною та адміністративними будівлями. Смуга транзиту (потенційна алея) – найбільш прохідна зона парку. Незатишне оточення зі сторони будинку культури, недобудованої дискотеки, паркану церкви. Центральна вісь – фонтан, кінотеатр, відпочинкова зона. Потенційна зона основних заходів і гучного відпочинку, а також розміщення МАФів або фудкортів. Спортивну зону доглядає релігійна громада. Активна зона для підлітків виділена завдяки характеру місцевості.

ІДЕЯ ОБ'ЄКТУ

Центральний парк – це один з містоутворювальних елементів, що зберігся з радянських часів. Це центральна рекреаційна зона, що має виконувати роль класичного публічного простору для різних груп користувачів в інклюзивний спосіб. Це місце рівності.

«Від початку пілотних проєктів команда Програми DOBRE дотримувалася загальноприйнятої методології від міжнародної компанії Global Communities».

Олексій Мельник, менеджер з будівництва (2017–2020), Програма DOBRE

Наявна вхідна група

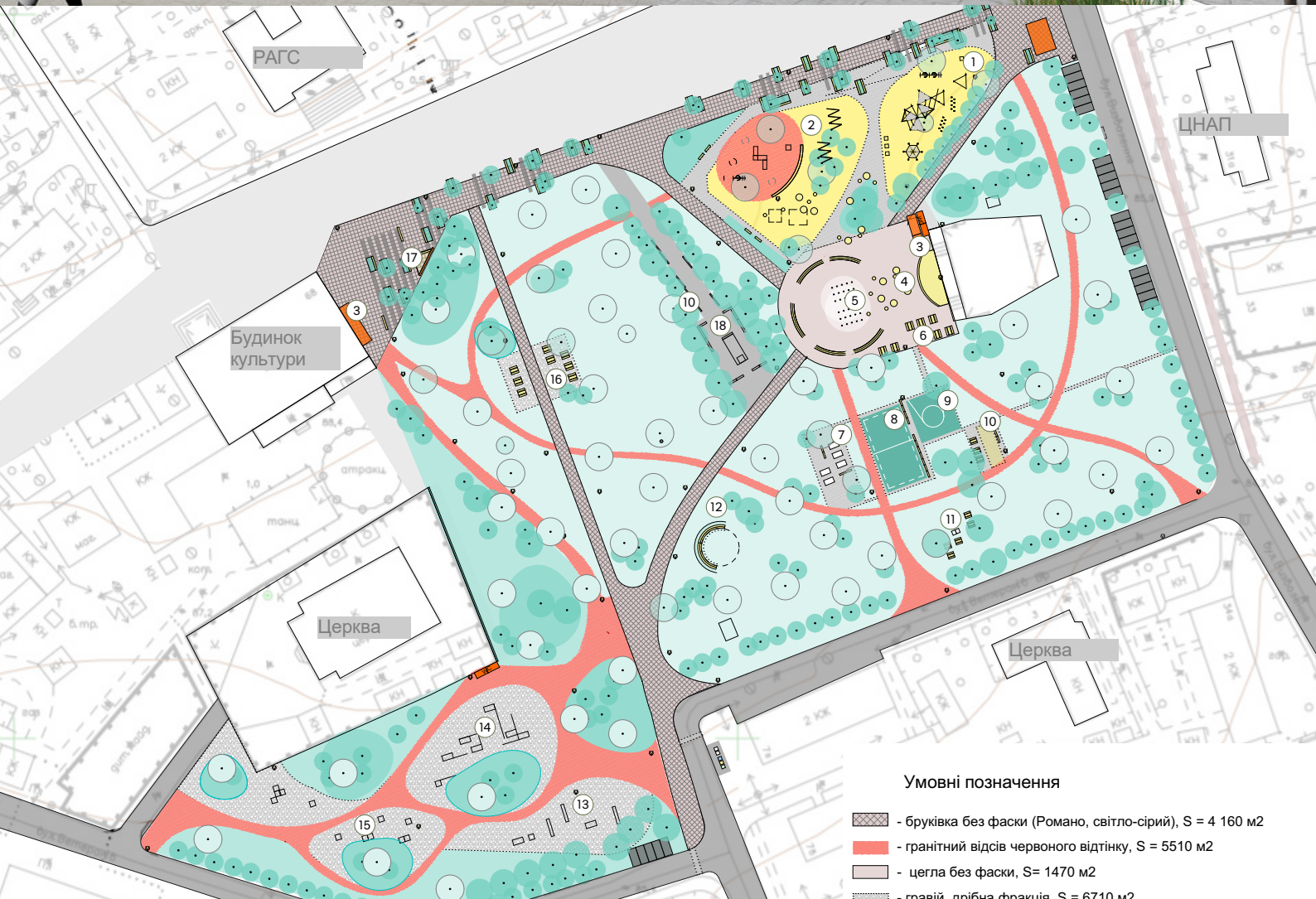
ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН

Під час першого візиту команда провела польове дослідження, роздивилася ділянку та сформулювала головні робочі питання. Під час другого візиту консультанти обговорили варіанти роботи з цими точками розвитку та загальну концепцію громадського простору. У результаті співпраці з робочою групою були уточнені подальші кроки.

Для посилення спортивного сегмента було вирішено дати скейтбордистам доступ до площі, а в парку зробити зону літнього уроку для школярів. Для найкращої сполученості та ранжування маршрутів було взято до уваги проєктування комфортних зв'язків житлових будинків з парком. Додатково громада просила зберегти протоптані стежки. Вирішено зробити інтеграційні зв'язки парку з вул. Центральною. Щоб вхідні групи виглядали привабливо, робоча група запропонувала розібрати наявну стіну з цифрами на вході до парку та пропрацювати 3–4 точки входу до нього. Консультанти звернули увагу на організацію простору пам'яті, громада підтримала цю ідею, побажавши оформити його вздовж наявної алеї.

Після тісної співпраці з мешканцями і стейкхолдерами була затверджена головна концепція простору з обраним зонуванням. Надалі команда сформувала шари проєктних дій: освітлення, мощення, вуличні меблі, спеціальні об'єкти, інфраструктура – і почала архітектурну розробку.

Експлікація

1. Дитячий майданчик для дітей віком 7-12 років
2. Дитячий майданчик для дітей віком 3-6 років
3. Вуличне кафе
4. Подієвий майданчик
5. Сухий фонтан
6. Місця для настільних ігор
7. Теніс
8. Волейбол
9. Баскетбольне кільце
10. Майданчик для гри в петанк

11. Зона пікніків
12. Літній клас / міні-амфітеатр
13. Смуга перешкод, комплекс обладнання
14. Майданчик для паркуру та вправ, комплекс обладнання
15. Вуличні тренажери
16. Відпочинок літніх людей
17. Фотозона та місця відпочинку
18. Зона пам'яті та нова меморіальна стіна

ВАСИЛЬКІВКА, ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛ., 2019

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО,
КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

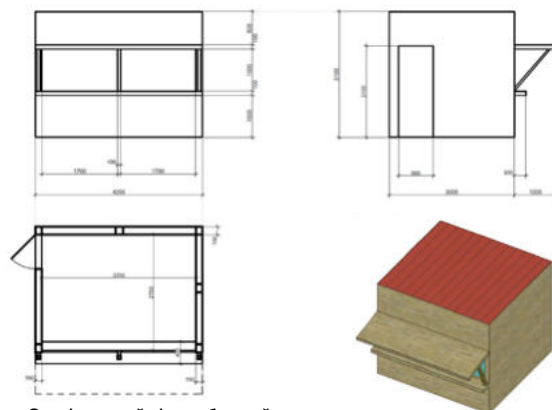
1. Запроектувати публічний простір на місці парку в межах вул. Першотравнева, Театральна, Партизанська й пров. Парковий, що вже використовується мешканцями прилеглої мікрорайону та селища загалом.
2. Розосередити необхідні функції та відновити неробочі зв'язки простору.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

Фасадна частина парку з вул. Театральної має значний потенціал для інтеграції. Ключові елементи: городок, банк, квітковий магазин, які додають їй певної специфіки. Функції повинні базуватися на наявному транзиті через парк – центральна частина парку має сильну пам'ять, яка впливає на активність навколо неї. Нижня частина парку менш утилітарна й більш рекреаційна – зона тренажерної зали колись мала направленість у парк, тому тут доцільно підсилити осередок фізичної культури. Нижня вісь потребує підсилення об'єктами з огляду на мережу доріжок і способи проведення часу в цій зоні.

ІДЕЯ ОБ'ЄКТА

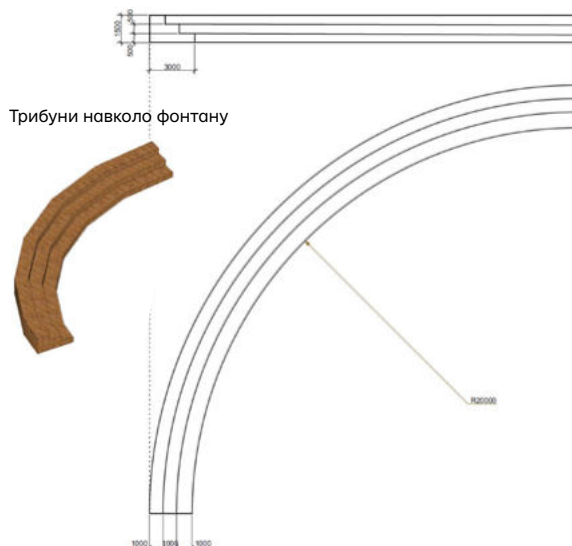
Центральний парк – це один з містоутворювальних елементів, що зберігся з радянських часів. Сьогодні це найбільша й центральна рекреаційна зона, що має виконувати роль класичного публічного простору для різних груп користувачів в інклюзивний спосіб.

Стационарний кіоск обшитий дошкою

ОПРАЦЬОВАНА ПРОБЛЕМАТИКА

1. Інтеграція парку в навколишній контекст.
2. Демонтаж конструкції городка й розроблення мікроплощі з кількома неринковими функціями.
3. Включення банку й магазину в сценарії парку.
4. Нівелювання негативного впливу ринку на парк.
5. Збереження транзитів – інтеграція парку з музичною школою, ринком, бульваром, річкою, торговельною вулицею, райрадою.
6. Розширення подієвої й дитячої зони на різні аудиторії та інші зони.
7. Підсилення спортивної зони.
8. Реактивація споруди квітового магазину, продовження її для літніх людей з прив'язкою до зони пам'яті й зони пошани праці.
9. Розширення буферної зони навколо конструкції дискотеки.
10. Активація фотолокації та зони відпочинку.
11. Ідентифікація центральної алеї пам'яті й пов'язання її з бульваром та рікою.
12. Облаштування транспортних точок у місцях очікування людей.
13. Впровадження інклюзивності та безбар'єрності простору.
14. Запобігання вандалізму і заїзду автомобілістів на територію парку.

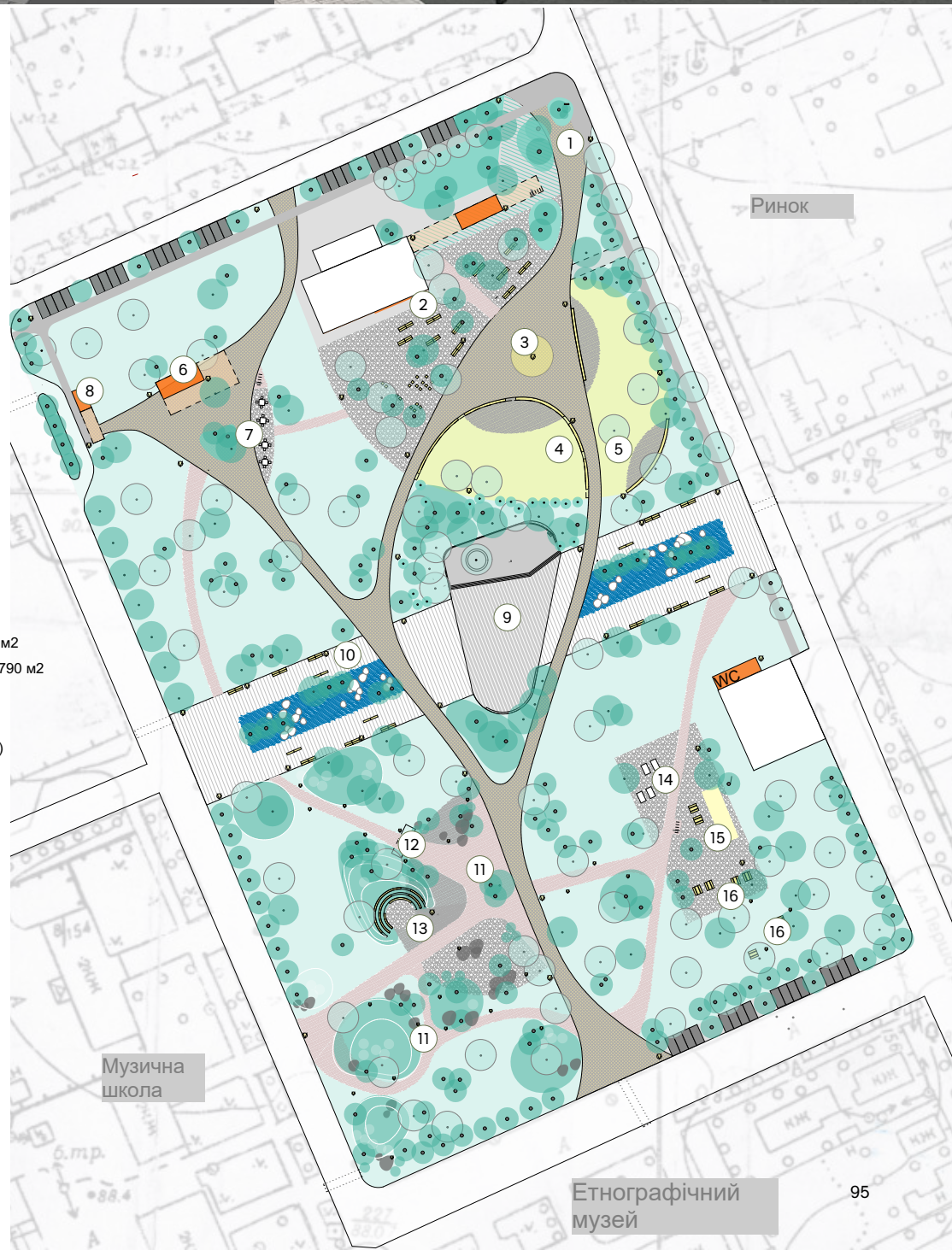

Експлікація

1. Вхідна група та вуличне кафе
2. Кінотеатр просто неба
3. Сцена та подієва площа
4. Дитячий майданчик для дітей віком 3 – 6 років
5. Дитячий майданчик для дітей віком 7 – 13 років
6. Павільйон та зона зустрічей
7. Зона відпочинку літніх людей
8. Зупинка громадського транспорту
9. Меморіальна зона
10. Прогулянковий бульвар «Ріка пам'яті»
11. Зона відпочинку та сад каменів
12. Декоративна арка
13. Зелений амфітеатр
14. Настільний теніс
15. Майданчик для гри в петанк
16. Зона сімейного відпочинку та пікніків

Умовні позначення

- плити бетонні, S = 7760 м2
- мощення плиткою-травницею, S = 560 м2
- мощення безфасковою бруківкою, S = 790 м2
- гранітний відсів, S = 2520 м2
- гравій, дрібна фракція, S = 3870 м2
- комбіноване мощення з граніту (габро)
- світло-сірий, S = 3470 м2
- темно-сірий, S = 910 м2
- пісок, S = 1670 м2
- місця для сидіння, сцена
- паркомісце, 48 шт
- нові споруди
- існуючі зелені насадження
- нові зелені насадження
- водні елементи
- площинне озеленення
- камені
- ліхтарі

ВИЖНИЦЯ, ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛ., 2021

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО, КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ

ЗАВДАННЯ

- × Створити нову унікальну точку відмінності громади.
- × Надати мешканцям і гостям громади доступ до якісного громадського простору, що поєднується з національним парком.
- × Передбачити можливість активації локальної економіки.
- × Створити пристойний громадський простір, що вітає у Вижниці та поєднує культуру, природу й людей, які тут живуть. У цьому просторі кожен може знайти для себе активність за інтересом.

АНАЛІЗ

Незабудована ділянка, близько до гір і національного парку. Уздовж ділянки протікає річка, її варто враховувати як динамічний елемент. Існує певна кількість сторін, що поєднуються в просторі Вічевого майдану: громада – каплиця – нацпарк – бізнес – коледж. Бажання громади чогось нового в стилі варто поєднати з наявним культурним кодом Вижниці.

ОСНОВНІ КОРИСПУВАЧІ ПІА ОБРАНИЙ ФУНКЦІОНАЛ

Для активації Вічевого майдану в новому дизайні виділені ключові аудиторії з відповідними для них активностями. По-перше, мешканці, яким потрібне місце для спокійного відпочинку на природі. По-друге, надавачі та споживачі культурних послуг з різними форматами та чисельністю аудиторії. По-третє, відвідувачі та гості простору.

ЗОНУВАННЯ

Подієва зона, навколо якої розбудовуються сценарії як щоденної зустрічі, так і організованих подій різного масштабу. Дитячий майданчик утворює тандем з центральною частиною і розширює аудиторії. Поєднання ігрової та рекреаційної інфраструктури дозволяє створити додатковий магніт. Для тих, кому потрібен спокій та усамітнення, передбачена зона на пониженні біля води, яка слугує також фотозоною та альтернативним входом. Активація економічного сектору передбачає відкриття точки з вуличною їжею. Для цього в громаді можна провести конкурс з дегустацією та вибором найкращого підприємця.

КОНЦЕПТ ОБ'ЄКТА

Базується на зв'язці Вічевого майдану з природою та увазі до щоденного використання простору як точки тяжіння. Майдан наповнюється інфраструктурою по периметру для закріплення способів використання з точкою-акцентом усередині простору. Водночас інший «спокійний» акцент направлений на річку та її другий берег, де можна сидіти на габіонах. Разом з переосмисленою старою сценою вони дають можливість споглядати природу парку.

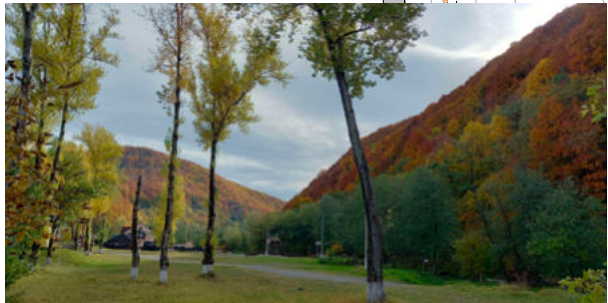
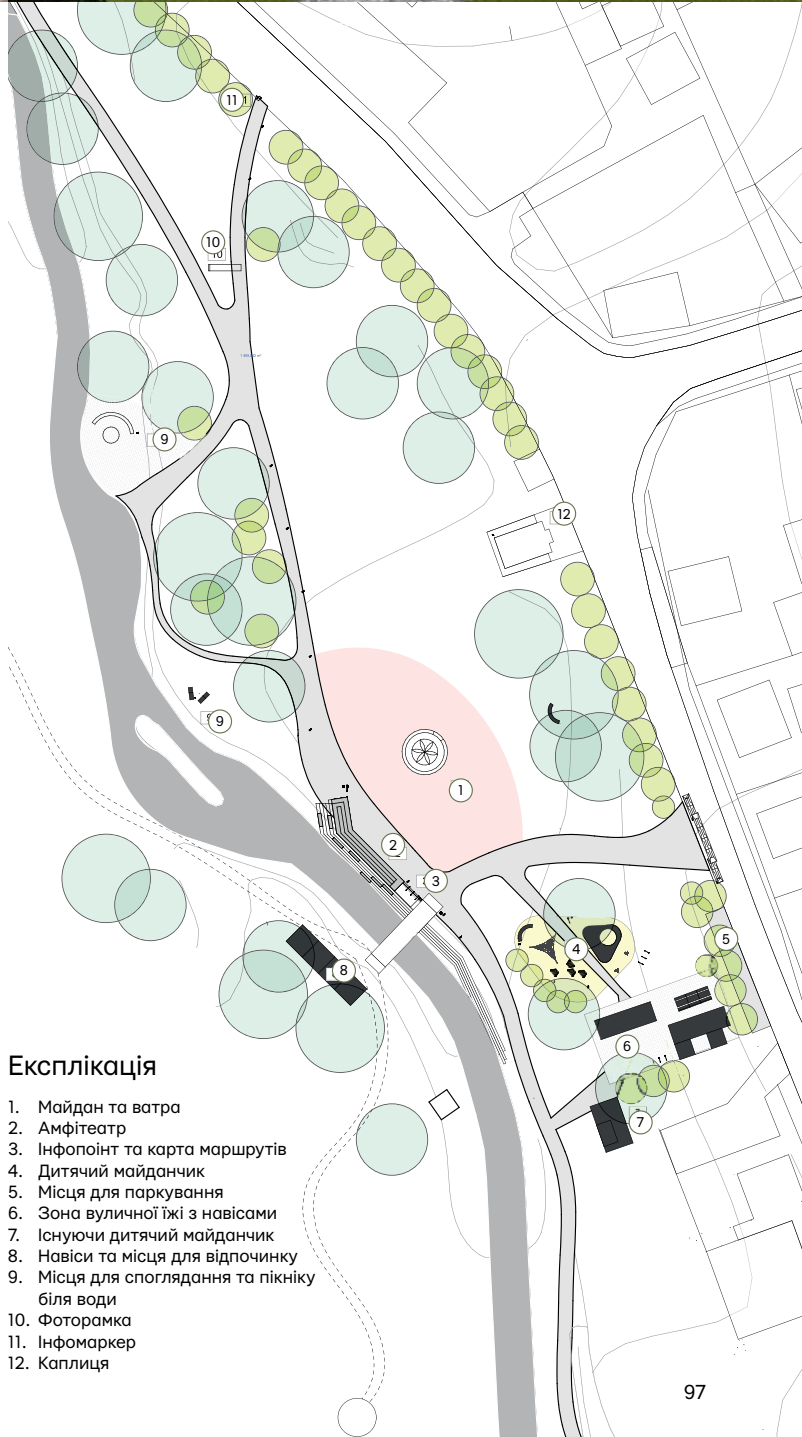
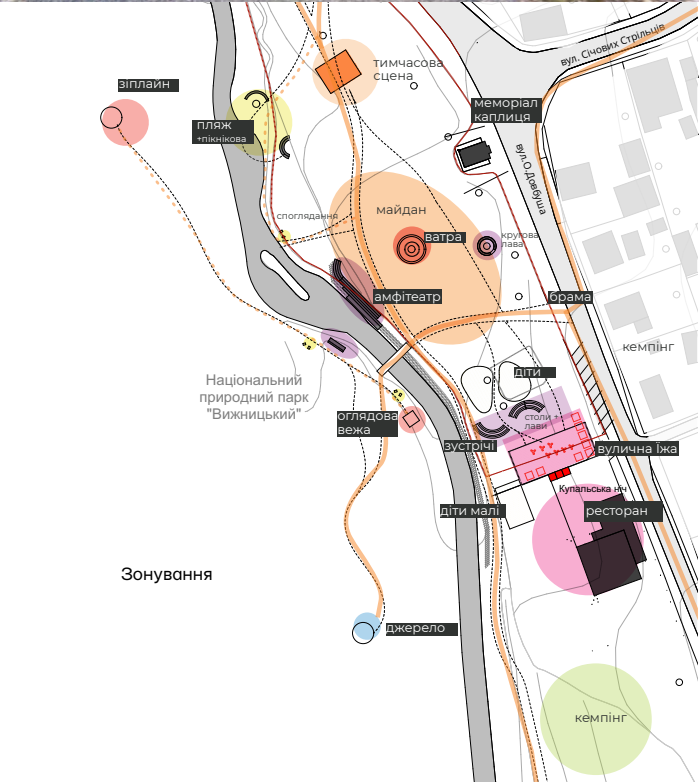
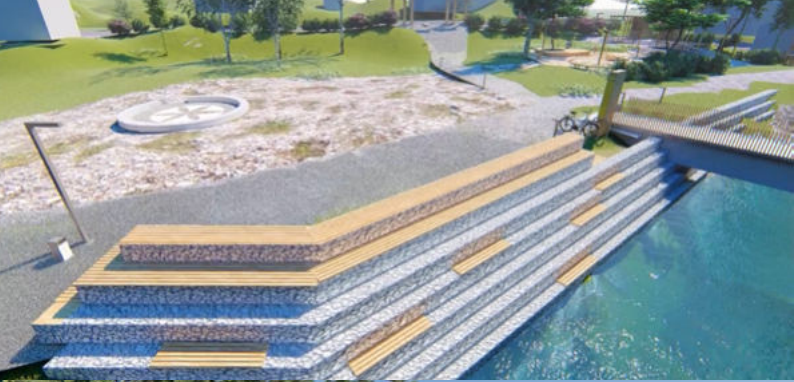
ФАЗИ

Проект можна виконувати поступово, відповідно до передбачених концепцією черг, щоб отримати найкращий ефект від дизайну.

Черга 1. Виконання амфітеатру, мощення центру майдану, встановлення інфраструктури та дитячого майданчика.

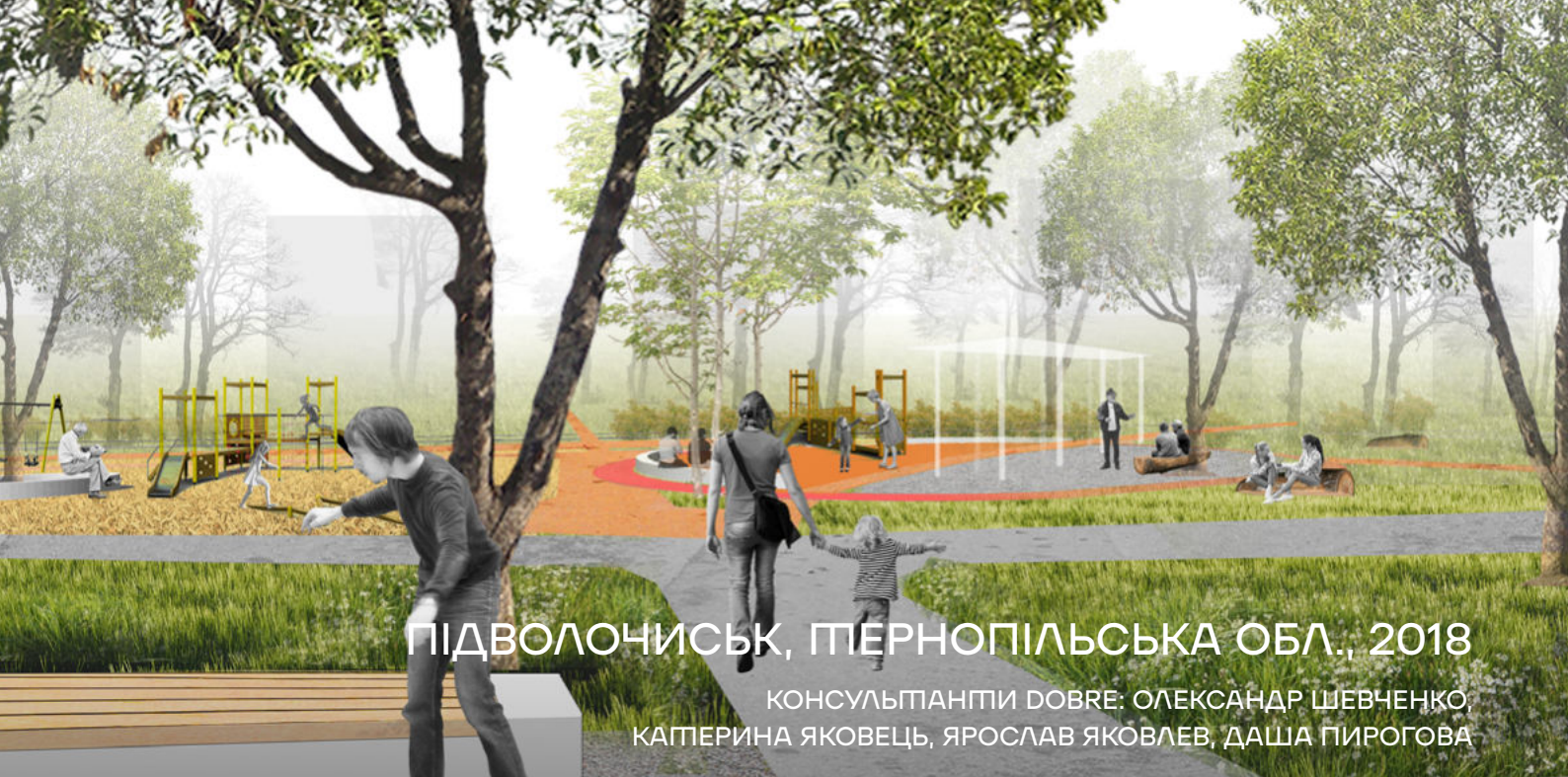
Черга 2. Реалізація точки вуличної їжі та встановлення інформаційної інфраструктури.

Черга 3. Відкриття проходу біля ресторану, оновлення навісу замість сцени, встановлення дрібних інфраструктурних елементів (урн, парковок, освітлення).

Експлікація

1. Майдан та ватра
2. Амфітеатр
3. Інфоюїнт та карта маршрутів
4. Дитячий майданчик
5. Місця для паркування
6. Зона вуличної їжі з навісами
7. Існуючі дитячий майданчик
8. Навіси та місця для відпочинку
9. Місця для споглядання та пікніку біля води
10. Фоторамка
11. Інфомаркер
12. Каплиця

ПІДВОЛОЧИСЬК, ПЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛ., 2018

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО,
КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

1. Відновити парк – основну зону рекреації Підволочиська.
2. Розв'язати наявні просторові конфлікти.

ЗОНУВАННЯ

1. У подієвій зоні збираються люди великими компаніями, на похилій галявині вбудований стаціонарний амфітеатр.
2. Комерційна зона – акуратна будівля і простір навколо неї, де можна купити морозиво, узяти на прокат ролики і скористатися вбиральною. * Комерційна активність можлива у зонах 1 і 2 залежно від сценарію використання.
3. Ігрова зона. Огорожа робиться нижчою, додаються варіанти активностей і для менших, і для дітей середнього віку. Старші отримують свій куток у парку, щоб не використовувати дитячі гойдалки.
4. Відпочинкова зона. На виході з храму розташовані стільці та столи. Це місце, де збираються старші й літні люди. Тут можна сісти й зіграти в шахи. Додаткове накриття дозволяє сховатися від сонця або перечекати зливу.
5. Рухлива зона. Задіяна та реконструйована стінка між стадіоном і парком. Дорога, що йде повз стінку, блокується бетонними напівкулями проти проїзду транспорту.
6. Артзона (альтернативна). Туалет замурується і перетворюється на артзону для молоді. Додається трохи світла, вуличних меблів, мощення переходить плавно в інші зони. Кладовище акуратно відділяється від активної зони парку рядами високих кущів.
7. Прогулянкова зона. Біля входу в парк по ліву руку розташована затишна алея, над якою зникаються дерева подібно до тунелю.
8. Зона приватної власності на розі. План А – домовитися з власником про передачу будівлі в комунальну власність або вписати функцію цього об'єкта в проект парку. План Б – облицювати деревом і зробити місцем для сидіння.

ОЗЕЛЕНЕННЯ

- Озеленення рекомендовано проводити в чотири етапи:
1. Прибрати аварійні дерева згідно з локальними нормами.
 2. Після розбиття доріжок висадити кущові рослини.
 3. Відновити прогалини дерев.
 4. Облаштувати газонні площі.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

1. Вхідна група в поганому стані: старий металевий паркан, несучасна вхідна арка, тротуар з розбитим покриттям, відсутня парковка.
2. Приватна одноповерхова недобудова на розі.
3. Дитячий майданчик за високим парканом, не зовсім безпечний для дітей.
4. Високі старі дерева, на яких мешкають ворони, що всіх дратують, відсутність газонів і кущоподібний підлісок надають озелененню дикого вигляду.
5. Закинута будівля туалету в поганому стані та створює враження небезпеки в цій частині парку.
6. Спортивні турніки та місця для відпочинку в неналежному для експлуатації стані.
7. Старий МАФ-фазанник з цікавою мозаїкою не можна вести в експлуатацію. Його продали, а документів не видали.

ОПРАЦЬОВАНА ПРОБЛЕМАТИКА

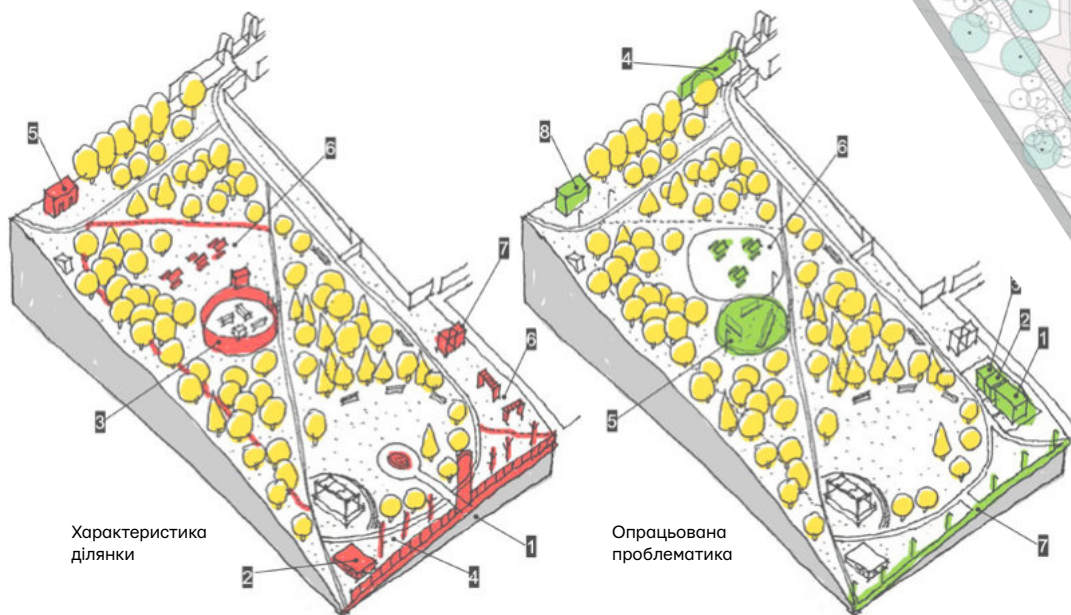
1 – Кіоск продажу морозива	5 – Дитячий майданчик з ігровими елементами
2 – Кіоск прокату електрокарів і роликів	6 – Вуличні меблі для дорослих
3 – Кіоск-склад технічного паркового інвентарю	7 – Вуличні ліхтарі
4 – Стінка для лазіння	8 – Арт-об'єкт «Вбиральня»

Експлікація

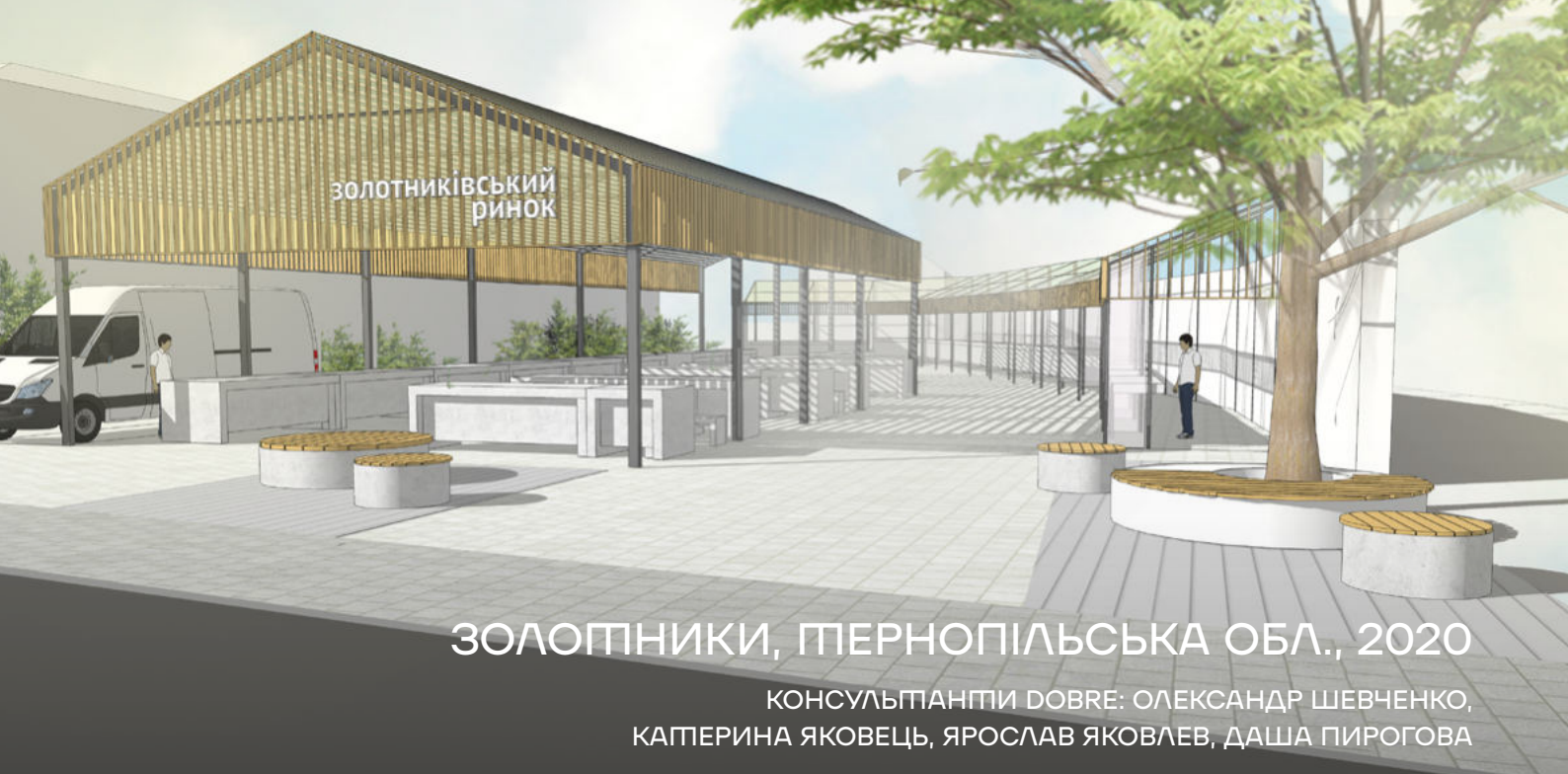
1. Подіва галявина та амфітеатр
2. Мала сцена
3. Місце під мобільну велику сцену
4. Кіоск продажу морозива та кави
5. Кіоск прокату електрокарів та роликів
6. Громадська вбиральня
7. Технічний кіоск для зберігання стільців
8. Місця для тимчасових кіосків
9. Зона відпочинку
10. Ігровий майданчик для дітей віком 6 – 12 років
11. Ігровий майданчик для дітей віком 3 – 6 років
12. Навчальна ролерна доріжка
13. Навіси та столи для настільних ігор
14. Зона відпочинку з колодами
15. Галявина
16. Прогулянкова зона
17. Арт-об'єкт та мобільні сидіння для молоді
18. Точки відпочинку та споглядання
19. Майданчик для гри в петанк
20. Стінка для скелелазіння
21. Відкритий вхід до стадіону

Характеристика ділянки

Опрацьована проблематика

- бетонні плити мощення, S = 960 м²
- гранітний відсів з червоним відділком, S = 460 м²
- гранітний відсів для другорядних доріжок, S = 1570 м²
- бруківка безфаскова, S = 370 м²
- гравій, дрібна фракція, S = 3870 м²
- бетонне покриття ролерної доріжки, S = 190 м²
- деревна щеп, S = 80 м²
- гумове покриття, S = 80 м²
- пісок, S = 90 м²
- споруди та навіси
- існуючі зелені насадження
- нові зелені насадження

ЗОЛОТНИКИ, ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛ., 2020

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО,
КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

1. Спроекувати простір для продуктового ринку, що відбувається один раз на тиждень.
2. Передбачити можливість мультифункціонального використання.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

Ділянка площею 50 кв. м обмежена з трьох боків будівлями й розташовується неподалік сільської ради. Використовується під ринок один раз на тиждень, але неоптимально. Інфраструктури немає, можна під'їхати або проїхати наскрізь. Тверде покриття відсутнє. Розташована поруч з маршрутом прочан, які прямують до Зарваниці.

ОПРАЦЬОВАНА ПРОБЛЕМАТИКА

- × Забезпечення сценаріїв використання простору в неринкові дні (шість днів на тиждень).
- × Розвантаження ринкового простору та прибирання продовольчих товарів з дороги.
- × Врахування інтересів сусідів (перукарні, стоматології та ін.).
- × Забезпечення можливості під'їзду та розвантаження лотків, розміщення машин поруч з торговельним місцем, принаймні для продуктів, що потребують холодильника.
- × Антивандальний дизайн, а також зручна інфраструктура – вбиральня, тепла вода та кран технічної води.

ЗОНУВАННЯ

Громадський простір ділиться на торговельний майданчик, сегментований за типом продукції, зони для машин і спільну відпочинкову зону поруч.

ВРАХОВАНІ СПЕЦИФІКАЦІЇ

- × щонайменше один спільний стаціонарний холодильник;
- × мінімальні розміри торговельних столів;
- × закриті торговельні точки, кіоски;
- × типи торговельних точок, типи накриття;
- × санітарні норми для ринків.

ІДЕЯ ОБ'ЄКТА

Забезпечити умови, комфортні для продавців і відвідувачів ринку, згідно із санітарними нормами. Запланувати достатню кількість місць для перенесення продуктового сегмента з дороги. Передбачити способи використання в неринкові дні (місце торгівлі для селян, зона обіду для прочан, місце зупинки для мешканців). Головне – організувати максимум торговельних місць з під'їздом і передбачити можливості для використання площі в неринкові дні.

КОРИСПУВАЧІ

Продавці:

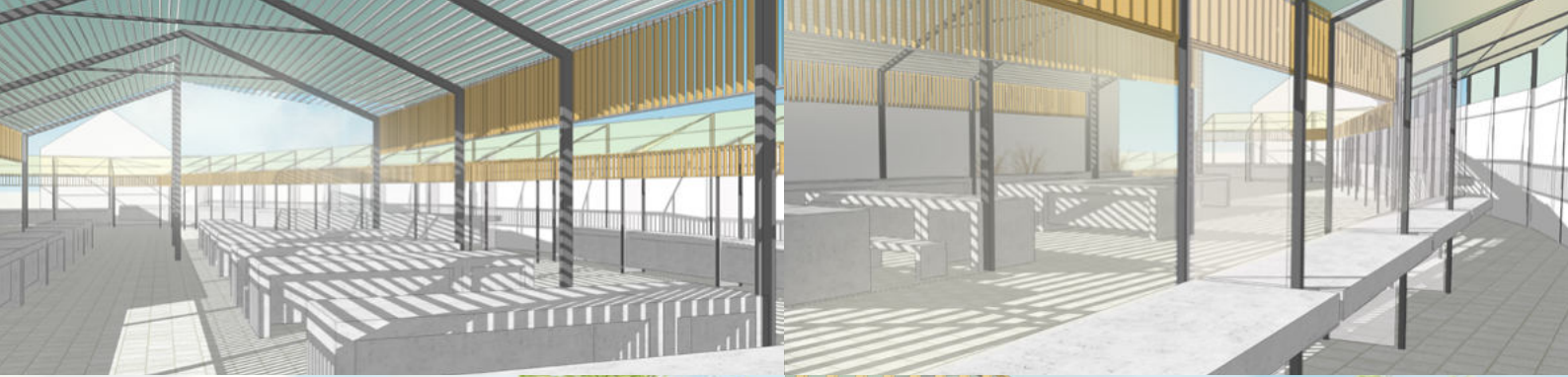
- × 14 точок молочних виробів;
- × 6 точок ковбасних виробів;
- × 5 – хліб та хлібобулочні вироби;
- × 5 – цукерки та печиво;
- × 1 – жива риба;
- × 6 – риба морожена та м'ясо;
- × 16 – овочі, фрукти, майонез, приправи, сіль, цукор.

Покупці:

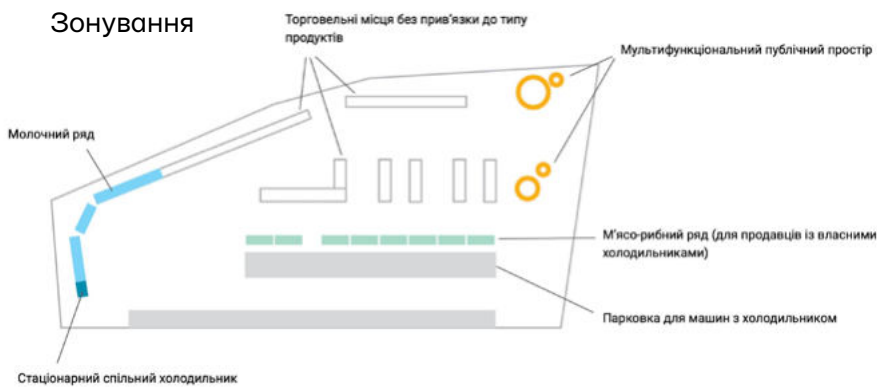
- × бізнес навколо (перукарня, стоматологія тощо);
- × мешканці Золотників (базарний і небазарні дні);
- × місцева адміністрація;
- × комунальне підприємство;
- × прочани.

АКТИВАЦІЯ

Для залучення мешканців до відвідування, збереження та допомоги в переоблаштуванні ринкової площі важливо потурбуватися про їхню участь на різних етапах віталізації простору. Наприклад, для цього можна влаштувати тематичні ярмарки локальних виробників, встановити навігацію для прочан, а також розробити механізм організації торгівлі та догляду за територією.

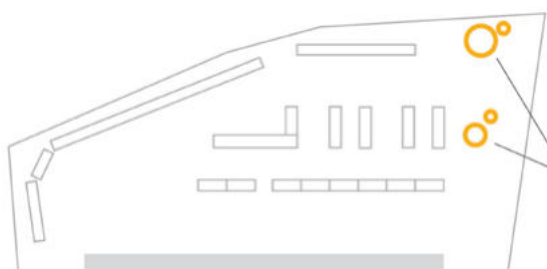
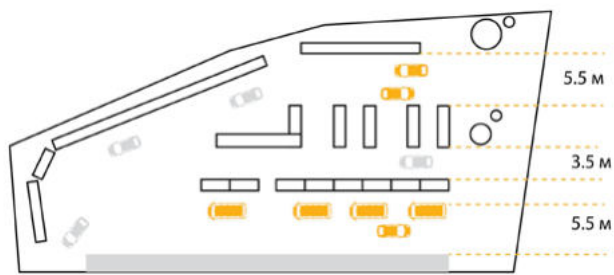

Зонування

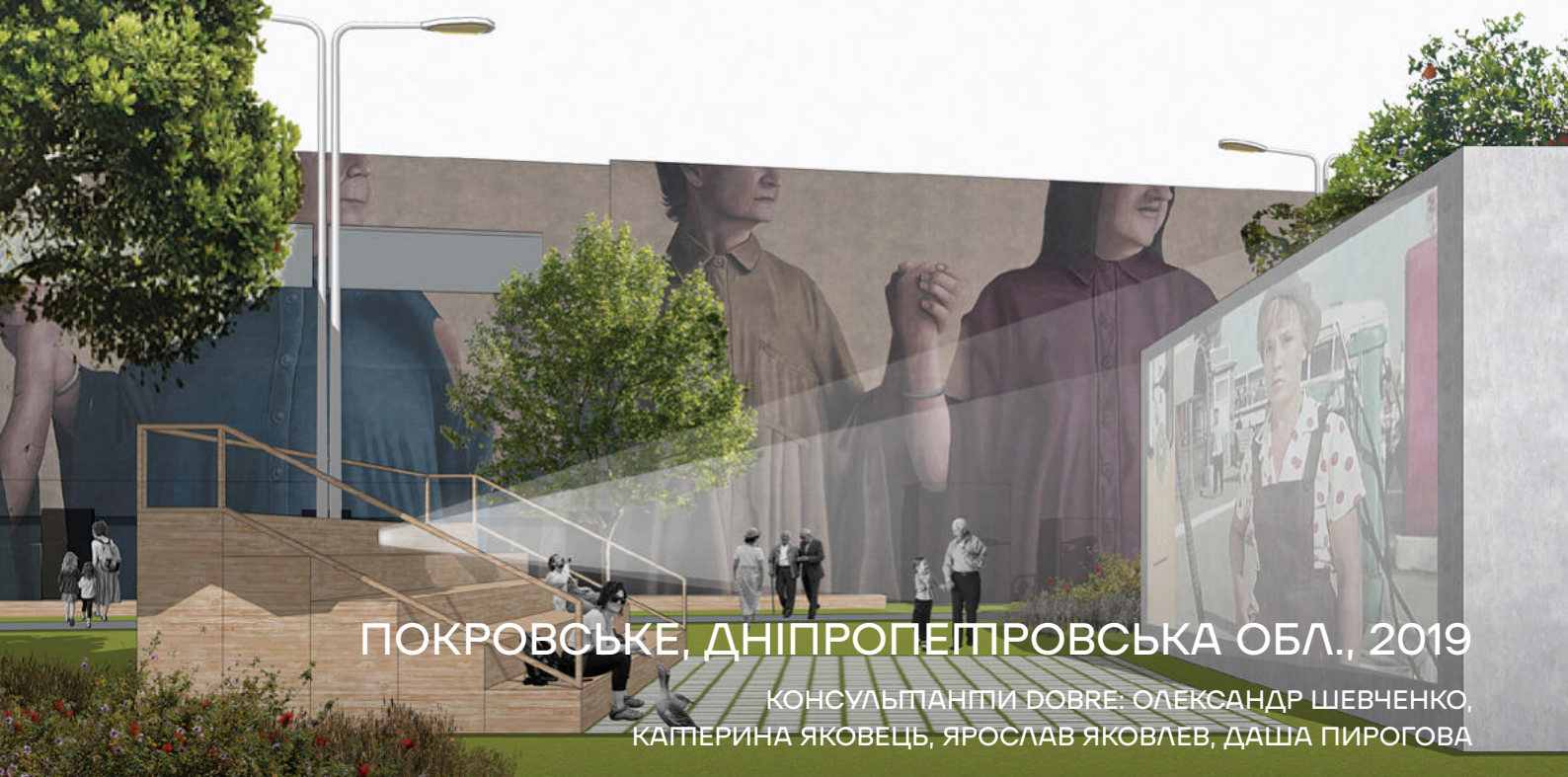
Експлікація

1. Публічний простір
2. Торговельні столи під накриттям
3. Торговельні столи під накриттям
4. Місце для зупинки торговельних авто з холодильником
5. Торговельні столи для продуктів, що потребують спільний холодильник (зокрема молочна продукція)
6. Холодильна камера спільного користування

Використання у неринкові дні

ПОКРОВСЬКЕ, ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛ., 2019

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО,
КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

1. Залучити ділянку з вираженим топологічним рельєфом і попередньою історією до активного використання.
2. Створити затишне місце для проведення часу в будь-яку пору року та продовжити його активацію.

Попередня активація полягала у вивезенні сміття та створенні скейт-парку в межах діяльності Програми DOBRE. Звернемо увагу, що до цього скейт-культури як такої в селі не було. Зараз цей простір популярний серед дітей і підлітків різного віку та інколи не вміщає всіх охочих одночасно.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

Ділянка розташована в центрі Покровського, позаду центрального будинку культури. У селі не вистачає просторів для проведення вільного часу з дітьми, батьками та друзями. Найпопулярніші дитмайданчики розташовані біля ЦНАПу і парку за річкою.

На самій ділянці росте велике дерево поруч з кінотеатром, що створює передумови до розвитку локального субцентру з камерною атмосферою. Задня стіна будинку культури має складний та активний фасад (вікна, ніші, виступи), тут сидять, збираються мешканці за різних обставин. Мережа розгалужених стежок окреслює загальний напрям руху користувачів, переважно транзит через сквер. У сам сквер часто заїжджають й автівки. Зарослі скверу біля приватної території будинку священника є буферною зоною між спільним і приватним простором. Вона має зберегти цю нейтральну функцію й надалі.

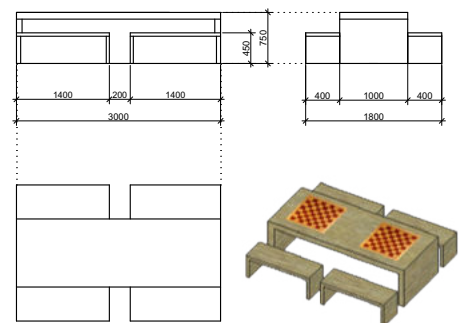
ІДЕЯ ПРОСТОРУ ТА СПРАМЕГІЧНА РОЛЬ

Новий альтернативний сквер у центрі Покровського для перебування різних груп населення. Він співіснує у зв'язці з будинком культури, а також забезпечує благоустрій уздовж традиційних пішохідних шляхів. Цей сквер продовжує бути основною точкою тяжіння для скейтерів.

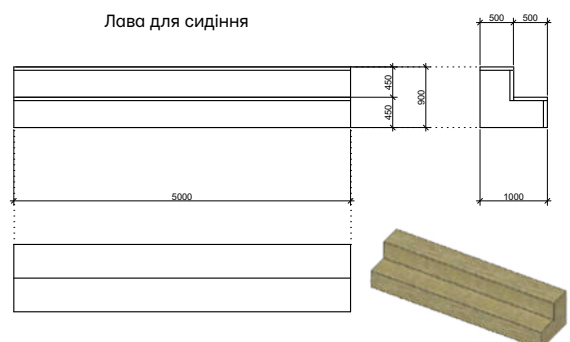
АРХІТЕКТУРНІ РІШЕННЯ

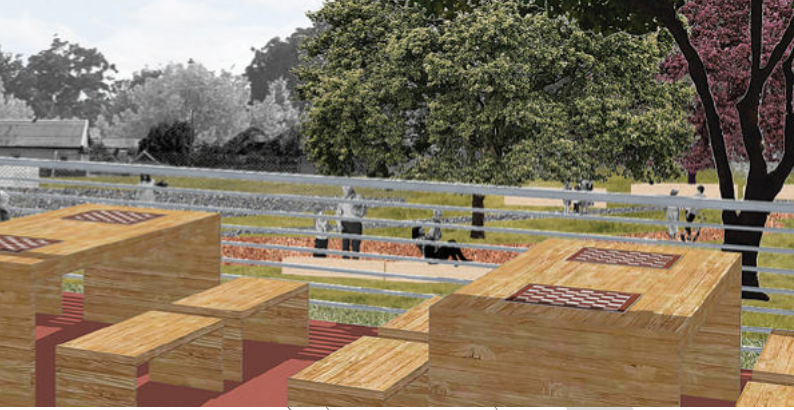
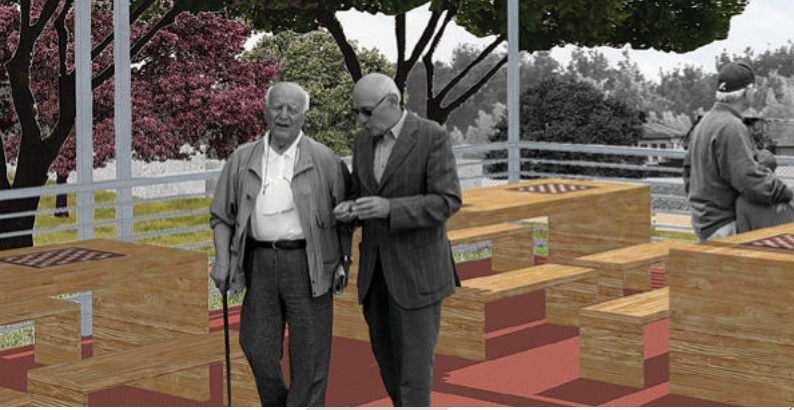
Кожне рішення у сквері обґрунтоване загальною логікою. Облаштування стіни кінотеатру відбувається шляхом розміщення місць для сидіння в нішах і створення мистецького муралу. Площа навколо дерева активується завдяки наповненню сцени, зони затінку та МАФів. Старі цегляні колони стають входом до основного скверу і ведуть безпосередньо до «квітучого саду» – тихого, затишного місця. На залишках фундаментів облаштовується майданчик з накриттям для шахістів. Для відкритого кінотеатру замість екрана використовується пофарбована бокова стіна теплового пункту, для сидіння споруджується мініамфітеатр. На природному підвищенні продовжується спортивна зона скейт-парку з місцями для глядачів. Ряд кіосків передбачений у нижній частині скверу для точок прокату або харчування, а також громадської вбиральні.

Місця для сидіння ти гри у шахи

Лави для сидіння

Умовні позначення

- покриття щелею, S = 891 м²
- покриття плиткою, S = 2 120 м²
- доріжки, S = 637 м²
- нові спорудження, S = 232 м²
- місця для сидіння, лавки, трибуни
- ліхтарі, 50 - шт.
- смітники, 50 - шт.
- елементи клумби, кущі, декоративні рослини
- нові дерева, 42 - шт.
- існуючі дерева

Експлікація будівель і споруд

- 1 - кіоск, S = 12 м²
- 2 - сцена, S = 25 м²
- 3 - майданчик для відпочинку літніх людей, S = 165 м²
- 4 - дитячий майданчик, S = 110 м²
- 5 - комора для інвентарю, S = 16 м²
- 6 - майданчик "воркаут", S = 80 м²

ЗБОРІВ, ПЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛ., 2020

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО,
КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

1. Зробити парк цілісним, активувати всю його територію.
2. Забезпечити активностями різні групи користувачів.
3. Сформувати входи та організувати пішохідні потоки.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

Збереглося п'ять входів до простору, при цьому немає центрального. Найближча до коледжу зона відокремлена ялинками та парканом, асфальтована площа не використовується. Неоптимально організована зона перед амфітеатром. Недостатньо використовується потенціал простору навколо пам'ятника Богдану Хмельницькому. Зони активностей (амфітеатр, «клітка», алея, дитячий майданчик) слабо пов'язані між собою та не формують єдиний простір. Третина парку не використовується («дика частина»). Молоді бракує місця для камерних зібрань.

ФАЗИ

Етапи першої черги:

- × облаштування зони біля амфітеатру;
- × облаштування зони арок;
- × освітлення;
- × встановлення елементів зони спортивного туризму.

Етапи основної черги:

- × облаштування різних типів мощення;
- × розвиток спортивної зони біля коледжу;
- × облаштування площі навколо кінотеатру;
- × впорядкування північної (дикої) частини парку;
- × озеленення центральної частини — встановлення вуличних меблів, урн.

Етапи завершальні:

- × розширення зони спортивного туризму;
- × облаштування прогулянкового маршруту та точок відпочинку в північній частині;
- × загальний благоустрій.

КОНЦЕПТ ОБ'ЄКТА

Для чіткого розуміння, як проектувати цей громадський простір, команда розробила головну концепцію: парк Зборова — це основна рекреаційна зона міста, функціонально наповнена елементами для різних цільових груп користувачів; майданчик для подій різного масштабу, від камерних зібрань до загальноміських свят; зона, приваблива для місцевого малого бізнесу.

У парку Зборова вирує життя там, де розташовані сцени та танцювальний майданчик у «клітці», який взимку перетворюється в каток. Для розвантаження міського центру в парк переноситься більшість функцій міської площі, що допоможе «затягнути» людей усередину, а не тільки утримувати по периметру. Старі об'єкти переосмислюються: на старих арках розташовується гойдалка, «клітка» доповнюється сучасним художнім мистецтвом, а пам'ятник перетворюється на місце зустрічі. Так само на основі наявної аудиторії розбудовується спортивний сегмент парку.

ОПРАЦЬОВАНА ПРОБЛЕМАТИКА

- × Сприяння залученню бізнесу в парк.
- × Використання рельєфу ділянки.
- × Врахування місцевих активних спільнот, зокрема спортивних туристів, шахістів, літніх дитячих таборів.
- × Створення зони для спортивного туризму.
- × Інтеграція з навколишніми об'єктами, зокрема коледжем, автобусною зупинкою та кінотеатром.
- × Забезпечення доступу студентів коледжу до парку, проектування зони для дозвілля.
- × Об'єднання поточних зон активностей парку — «клітки», площі біля пам'ятника, амфітеатру.
- × Активація всіх зон парку.
- × Виділення вхідної групи.
- × Реставрація «клітки».
- × Розроблення камерної сцени для молоді.

Експлікація

1. Площа-вітальня
2. Тераси кафе
3. Інформаційний стенд
4. Зона пам'яті
5. Арки з гойдалками
6. Вхід до зони активностей
7. Скейтпарк
8. Ролерна доріжка
9. Воркаут
10. Майданчик для стрітболу
11. Настільний теніс
12. Камерна сцена та галявина
13. Пам'ятник Хмельницькому та місце зустрічі
14. Місце відпочинку
15. Точки свіжості / питні фонтанчики
16. Літній танцювальний майданчик
17. Зона розміщення тимчасових об'єктів під час подій
18. Тіньові навіси та місця для відпочинку
19. Терасована галявина
20. Амфітеатр
21. Громадська вбиральня
22. Зона настільних ігор
23. Існуючий дитячий майданчик
24. Пагорб-стінка для скелелазіння
25. Прогулянковий маршрут
26. Точки тихого відпочинку
27. Зони пікніків та місця для ватри
28. Майданчик для занять туристичного гуртка
29. Вхід від виробничих територій
30. Можливість технічного заїзду

Умовні позначення

- мощення гранітними плитами (площі)
- гранітний відсів
- камені мощення для алей
- гравій, дрібна фракція
- тверде покриття ролерної доріжки
- асфальт
- дерев'яний настил терас
- плитка-травниця
- різнотрав'я
- групи кущових насаджень
- галявина
- пісок
- дерев'яна щепка
- існуючі насадження
- нові насадження
- кущі

основні пішохідні зв'язки прогулянкові і бігові маршрути

- пішохідні зони
- подієві точки
1-клітка, 2-амфітеатр,
3-хмельницький, 4-мала сцена
- кафе/кав'ярні
- ландшафтні композиції/ місце зупинки
- подієвий майданчик
- зони зустрічей та відпочинку
- зона активностей та спорту
- майданчик для туристичного гуртка/
мотузковий парк
- дитячий майданчик

ЗОЛОЧІВ, ХАРКІВСЬКА ОБЛ., 2020

КОНСУЛЬТАНТИ DOBRE: ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО,
КАТЕРИНА ЯКОВЕЦЬ, ЯРОСЛАВ ЯКОВЛЕВ, ДАША ПИРОГОВА

ЗАВДАННЯ

- × Розвинути центральну подієву частину Золочева навколо трьох яркіх точок – будинку культури, меморіальної зони, головної площі.
- × Пов'язати об'єкти між собою наративом, дизайном і сценаріями пересування користувачів.
- × Включити нові тематичні атракції для представників різних груп користувачів.
- × Пов'язати пропонувані рішення з уже наявними об'єктами поруч – вежею, сквером Кобзаря, Меморіалом афганцям, парком.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЛЯНКИ

На площі перед будинком культури відбуваються звітні події, молодь проводить час увечері. Частина вулиці вздовж будинку культури використовується для активного транзитиву від/до вул. Центральної. Простір біля мозаїки активно не використовується, хоча міг би утворювати додаткову точку тяжіння. Лінії і діагональні, і ортогональні. Подальший прохід у парк закритий господарським двором. Площа масивна – не відгороджена мощенням, рельєфом від проїжджої частини. Великою мірою розвиток площі пов'язаний з урегулюванням доступу автомобілів до неї.

ОПРАЦЬОВАНА ПРОБЛЕМАТИКА

- × Визначення сценарію розвитку зони біля мозаїки.
- × Переосмислення зони пам'яті.
- × Організація паркування, заїздів, проїздів по всій проєктній ділянці.
- × Обмеження доступу особистого транспорту й урегулювання заїзду в парк до садочка.
- × Інтеграція зі сквером, парком, бібліотекою, вежею в пропонувані рішення.
- × Урахування кількості та характеру подій у будинку культури відповідно до дизайну зони.
- × Градація активностей від гучних до тихих біля будинку культури.
- × Використання тимчасової сцени для подій на площі, а для менших зібрань – наявного рельєфу.

ІДЕЯ ОБ'ЄКТА

Від парку до скверу. Горизонтальна зв'язка трьох публічних просторів – ключовий локальний елемент подій і відпочинку більшості груп населення Золочева. У такий спосіб створюється неперервна серія об'єктів від ринку / автостанції до скверу Кобзаря. Ці простори логічно збирають й утримують більшість відпочинкового транзитиву в місті й можуть стати пріоритетними для пішоходів і велосипедистів.

ЗОНУВАННЯ

- × Становлення меморіальної зони як геометричного центру ядра громадських просторів Золочева.
- × Встановлення плавного переходу (градієнту) активності від громадського плацу до загального.

АКТИВАЦІЯ

Щоб заохотити мешканців до відвідування, збереження та допомоги в переоблаштуванні скверу, важливо потурбуватися про залучення різних учасників на різних етапах віталізації простору.

У будинку культури можна організувати воркшоп для відвідувачів молодіжного центру або висадження рослин для всіх охочих. Доречно спільна подія для зони пам'яті – репрезентація мозаїки або участь у конкурсі Українського культурного фонду. Для площі – відкриття фан-зони Євро – 2020, встановлення стендів нового проєкту до свята громади.

Схема мощення

- мощення грантними плитами (світло-сірий), S = 5528 м²
- мощення малими грантними плитами (сірий), S = 1814 м²
- мощення грантною бруківкою кологою (темно-сірий), S = 1240 м²
- гравій, дрібна фракція, S = 1142 м²

Схема освітлення

- - вуличний ліхтар, направлене світло, к-сть - 4 шт
- - вуличний ліхтар, загальне верхнє світло, к-сть - 4 шт
- - садовий ліхтар, к-сть - 20 шт

Умовні позначення

- - мощення грантними великими плитами (світло-сірий), S = 5528 м²
- - мощення малими грантними плитами (сірий), S = 1814 м²
- - мощення грантною бруківкою кологою (темно-сірий), S = 1240 м²
- - гравій, дрібна фракція, S = 1142 м²
- - паркомісця (мощення плиткою-травицею), 25 шт
- - існуючі зелені насадження
- - нові зелені насадження

Експлікація

1. Вхід до хабу
2. Місця відпочинку (зелені острови)
3. Громадська площа
4. Куби-сидіння
5. Культурна площа та мозаїка
6. Меморіал
7. Мобільні елементи для скейтерів
8. Сухий фонтан
9. Зелений амфітеатр
10. Місце для ялинки
11. Подієва площа
12. Вежа

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Brown, R., Hanna, K., Holdsworth, R. (2017). Making good – shaping places for people. Centre for London.
- Gwara Media. Взято 08.01.2023 з <https://gwaramedia.com/u-harkovi-z-yavilosya-nove-betonne-ukrittya-vid-novoi-poshti/>
- Pacheco, P. (2017, June 9). Public Spaces: 10 Principles for Connecting People and the Streets. The City Fix. Взято 08.01.2023 з <https://thecityfix.com/blog/public-spaces-10-principles-for-connecting-people-and-the-streets-priscila-pacheco/>
- Plato. (2022, 3 листопада). Накопичення дощової води. Взято 08.01.2023 з <https://www.facebook.com/plato.ua/posts/pfbid-021PDN3ZrJMBuyMnW7WmwakxXXmF8wYCeE5HwBrD1pMsAh5uh8mm6h3zUobbvW73bE1>
- SafePlaceUA. (2022). Мобільне укриття для українців. Уличное укрытие для Украины. Shelters for Ukrainians. Взято 08.01.2023 з <https://www.youtube.com/watch?v=LehNWi8urz8>
- SWOT. (б. д.). hromada.canaction. Взято 08.01.2023 з <https://hromada.canactions.com/swot/>
- Takeshita, Y. (2020, April 2). ACADEMY OF MUSIC BUS STOP. Project for Public Spaces. Взято 08.01.2023 з <https://www.pps.org/places/academy-of-music-bus-stop>
- The Case for Healthy Places. (2016). Project for Public Spaces. <https://www.pps.org/product/the-case-for-healthy-places>
- The Placemaking Process. (2017, December 21). Project for Public Spaces. Взято 08.01.2023 з <https://www.pps.org/article/5-steps-to-making-places>
- TOWS. (б. д.). hromada.canaction. Взято 08.01.2023 з <https://hromada.canactions.com/tows/>
- urbandynamics. (2018). Temporary public space. urbandynamics. Взято 08.01.2023 з <https://urbandynamics.info/portfolio/temporary-public-space/>
- urbanua. (б. д.). Як створюють громадський простір у світі. Платформа розвитку міст. Взято 08.01.2023 з <http://urbanua.org/dosvid/zakordonni-prykłady/371>
- What Is Placemaking? (2007). Project for Public Spaces. Взято 08.01.2023 з <https://www.pps.org/article/what-is-placemaking>
- WWF1. (б. д.). Відновлення річки Чхонгечхон у Сеулі, Південна Корея. WWF. Взято 08.01.2023 з <https://nbs.wwf.ua/solutions/vidnovlennia-richky-chkhonhechkhon-u-seuli-pivdenna-koreia/>
- WWF2. (б. д.). Біоплато. WWF. Взято 08.01.2023 з <https://nbs.wwf.ua/solutions/bioplato/>
- Балансоутримувач. (б. д.). Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Взято 08.01.2023 з https://uk.wikipedia.org/wiki/Балансоутримувач#cite_note-2
- Баришиков, А. Я. (2000). Технічна експлуатація будівель і міських територій. Вища школа.
- Бреславець, Б. (2022, 20 жовтня). Зупинки-укриття захищають жителів Харкова. Урядовий кур'єр. Взято 08.01.2023 з <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/zupinki-ukrittya-zahishayut-zhite-liv-harkova/>
- Васильченко, Г., Парасюк, І., Єременко, Н. (2015). Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/1plangrweb.pdf>
- Виртосу, І., Печончик, Т. (б. д.). Універсальний Дизайн: практичні поради для кожного. https://ud.org.ua/images/news/UniDesign_Web.pdf
- Візія. (б. д.). hromada.canaction. Взято 08.01.2023 з <https://hromada.canactions.com/viziya/#snoska>
- Воробей, В. (2021). Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: корисні поради та кращі практики (Келічавий, Б., Юрків, В., Дьякова, О., Ред.). https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/717/MER_2021_WEB.pdf
- Гіпотези просторового розвитку. (б. д.). hromada.canaction. Взято 08.01.2023 з <https://hromada.canactions.com/gipotezy/>
- Глушко, Д. (2022, 9 грудня). У Харкові з'явилося нове бетонне укриття від Нової пошти.
- Дерево проблем і рішень. (б. д.). hromada.canaction. Взято 08.01.2023 з <https://hromada.canactions.com/derevo-problem-rishen/>
- Джейкобс, Д. (2021). Смерть і життя великих американських міст (Савюк, І., Шевцова, М. Пер.). КЕНЕКШЕНС. (Оригінал опубліковано 1993 р.)
- Дорожня карта. (б. д.). hromada.canaction. Взято 08.01.2023 з <https://hromada.canactions.com/dorogna-karta/>
- Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 19 жовтня 2019 року № 157-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/157-IX#Text>
- Залучення. (б. д.). hromada.canaction. Взято 08.01.2023 з <https://hromada.canactions.com/zaluchennya/>
- Зозуля, А., Рябика М., Михайловський, Я., Триш, Н., Борщук, А. (2021). Різотрав'я поруч. <https://plato.lviv.ua/wp-content/uploads/2021/05/rizotravya-poruch-1.pdf>
- Каравай, А. (2018, 25 липня). Львів – Івано-Франківськ: міста як екосистеми. Zbruc. Взято 08.01.2023 з <https://zbruc.eu>
- Кироченко, І. (2022, 4 листопада). Екологічний центр ПДМ. Взято 08.01.2023 з <https://www.facebook.com/groups/1740113416305654/posts/3269367636713550/>
- Крутько, Д. (2022, 28 жовтня). У Львові вперше здали в оренду історичні пам'ятки в парку. Хмарочос. Взято 08.01.2023 з <https://hmarochos.kiev.ua/2022/10/28/u-lvovi-vpershe-zdaly-v-orendu-istorychni-pamyatky-v-parku/>

- Кушніренко, О., Петренко-Лисак, А., Шутюк, О. (2020). Як досліджувати публічні простори в Україні: напрями і методи (Зублевич, О., Трапезнікова, Д. Ред.). ВАДЕКС. <https://ua.boell.org/sites/default/files/2020-07/Як%20досліджувати%20публічні%20простори%20в%20Україні.pdf>
- Левченко, О., Величко, Н., Ковшун, Л. (2018). Партиципативний підхід та практики на рівні громади. Посібник для громадських активістів та всіх зацікавлених (Польська, Л. Ред.). <https://www.hubs.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/partysypatyvnyj-pidkhd.pdf>
- Лукін, С. (2020). Функції публічного простору у процесах суспільного розвитку. Механізми публічного управління. <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2020/1/9.pdf>
- Лукінюк, М., Черногуб, Н., Коваленко, О., Гвоздзік, О. (2020). Положення про громадський простір в _ територіальній громаді та участь жителів громади в його плануванні. Проєкт Ради Європи «Сприяння участі громадян у демократичному процесі прийняття рішень в Україні». Взято 08.01.2023 з <https://rm.coe.int/0900001680a08064>
- Лучка, А. (2022, 2 листопада). Умістяться 28 чоловік: як у Дніпрі виглядають укриття на зупинках. [dnpr.info](https://dnpr.info/uk/news/umistyatsya-28-cholovik-yak-u-dni-pri-vyglyadayut-ukryttya-na-zupynkah-foto/). Взято 08.01.2023 з <https://dnpr.info/uk/news/umistyatsya-28-cholovik-yak-u-dni-pri-vyglyadayut-ukryttya-na-zupynkah-foto/>
- Негрєєва, І. (2021). Моніторинг та оцінка проєктів. Взято 08.01.2023 з <https://fest-academy.com.ua/uploads/files/022021.pdf>
- Панченко, О. (2022, 21 квітня). Як тепер треба будувати. 9 висновків, які ми зробили після повномасштабного вторгнення. The Village. Взято 08.01.2023 з <https://www.the-village.com.ua/village/city/architecture/325255-10-visnovkiv-pro-te-yak-buduvati>
- Парклет. (б. д.). Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Взято 08.01.2023 з <https://uk.wikipedia.org/wiki/Парклет>
- Поліщук, С., Шевченко, О. (2021). Як створити громадський простір: практичні рекомендації для громад (Брик, Я., Семенишин, М., Хорват А., Ред.). https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/776/ULEAD_public.pdf
- Проектно-кошторисна документація: правила закупівлі. (2021, 12 липня). Держзакупівлі.онлайн. Взято 08.01.2023 з <https://news.dzo.com.ua/novini/proektno-koshtorysna-dokumentacziya-pravylya-zakupivli/>
- Рябик, М., Гусакова, О., Зозуля, А., Бушовська, А. та ін. (2021). Каталог природоорієнтованих рішень. https://ucn.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Catalog-POR-2021.pdf?fbclid=IwAR2gXIPQxuSdsW6MMUm3vksCsZMPWcUspVwUfD3fxN0LUgo_wZx56kNAokc
- Садовник, А. (2018, 2 лютого). Нове життя старих стін. Як в області відновлюватимуть костел та вежу. Рівне вечірнє. Взято 08.01.2023 з <https://rivnepost.rv.ua/news/nove-zhittya-starikh-stin-yak-v-oblasti-vidnovlyuvatimut-kostel-ta-vezhu?fbclid=IwAR3ZZ6-yXZxyBCQ49cFtVQ1vyH9qYHv8Kjjs1V9FOnV1HT-NF19QLbpr2RkE>
- Синько, Б., Огаренко, Ю. (2021). Реконструкція та благоустрій зелених зон: з чого почати та як успішно втілити проєкт (Юрків, В., Дьякова, О., Ред.). https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/749/DOBRE_2021_Handbook_on_green_zones_final_for_web_small.pdf
- Соловчук, Л. (2022, 10 серпня). Дефіцит металу та скла. Чому буде складно знайти будматеріали для відбудови зруйнованих міст. The Page. Взято 08.01.2023 з <https://thepage.ua/ua/real-estate/budmateriali-dlya-vidbudovi-ukrayini-de-yih-vzyati>
- Соснова, Н. С. (2021). Теоретико-методологічні основи формування громадських просторів міст України [Дис. канд. д. арх., Національний університет «Львівська політехніка»]. <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/dissertation/10294/avtoreferat-sosnova-2.pdf>
- Спільна розробка та консультації. (б. д.). [hromada.canaction.com](https://hromada.canaction.com/spilna-rozrobka/). Взято 08.01.2023 з <https://hromada.canaction.com/spilna-rozrobka/>
- Стратегічні та операційні цілі. (б. д.). [hromada.canaction.com](https://hromada.canaction.com/strategichni-tsili/). Взято 08.01.2023 з <https://hromada.canaction.com/strategichni-tsili/>
- Сценарії просторового розвитку. (б. д.). [hromada.canaction.com](https://hromada.canaction.com/scenarii-prostorovogo-rozvytku/). Взято 08.01.2023 з <https://hromada.canaction.com/scenarii-prostorovogo-rozvytku/>
- Тітова, В. (2021). Дослідження доступності міських просторів (Патлань, Ю., Янченко, А., Ухаль, І. Ред.). <https://bcl.com.ua/doslidzhennyadostupnosti/>
- Травіна, В. І. (2004). Капітальний ремонт та реконструкція житлових та громадських будівель: Навчальний посібник для архітектурних та будівельних спеціальностей вузів. Фенікс.
- Удовик, О. (2021, 21 січня). Перша смуга біорізноманіття у Білій Церкві: зелені рішення для міст. UNDP. Взято 08.01.2023 з <https://www.undp.org/uk/ukraine/blog/persha-smuga-bioriznomanittya-ubiliiy-cerkvi-zeleni-rishennya-dlya-mist>
- ХАЦ. (2022, 5 серпня). «Мобільні укриття» на зупинках: пропозиція Харкова, досвід Ізраїля, варіанти та вартість. Харківський антикорупційний центр. Взято 08.01.2023 з <https://anticor-kharkiv.org/our-work/mobilni-ukryttia-na-zupynkakh-propozytsiia-kharkova-dosvid-izraillia-varianty-ta-vartist/>

